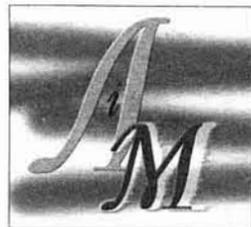

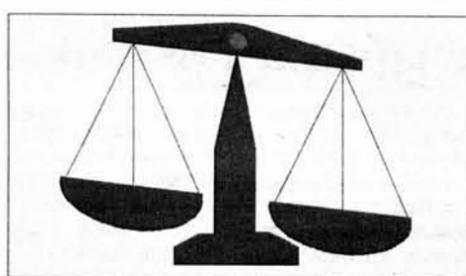
МАСТАЦТВА

і мастацтва

9 снежня 2005 г. № 49/4336

АНОНС!

Не будзем адмаўляць, за апошнія гады мы дзельна нажаліся творчай шчырасці і мастацкай праўды не толькі ў літаратуры, але і ў адносінах паміж сабой і ў грамадскім жыцці. І калі стварэнне новых творчых саюзаў яшчэ не ёсць праяўленнем такой запатрабаванай шчырасці, то наша асабістае ўступленне ў той ці іншы саюз можа стаць каталізатарам гэткай шчырасці, а ў крайнім выпадку прагматычным пасылам да яе магчымасці...

СТАР. 6

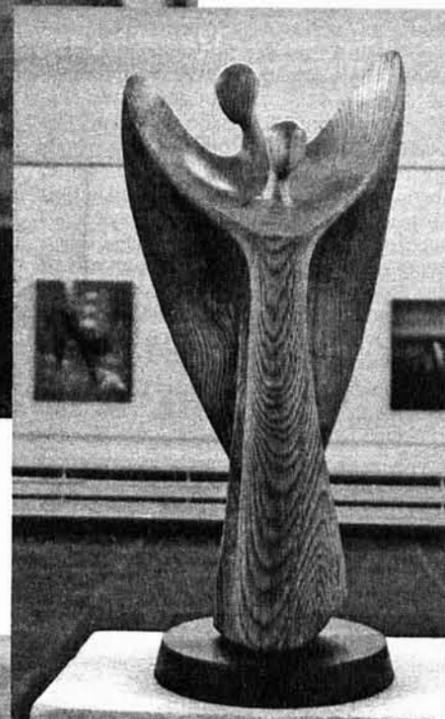
“Лірыцы” — пяць гадоў, і чатыры з іх яна, можна сказаць, актыўна вандруе. А як жа інакш? Гэты інструментальны ансамбль, створаны ў Рэчыцы, вызначыў для сябе мэту: прадстаўляць і прапагандаваць інструментальную музыку роднай Гомельшчыны — ні больш ні менш — ва ўсім свеце! Вось і ладкуе сваё канцэртнае жыццё ў розных краінах: Расіі (Ржэў, С.-Пецярбург, Новасібірск, Масква), Польшчы (Кракаў, Хельм, Варшава, Санок, Пшэмысль, Кросна), Германіі (Клінгенталь, Канстант, Дрэздэн, Мюнхен), Аўстрыі (Вена, Лінц, Фрайштат, Зальцбург). Вядома ж, гастралюе “Лірыца” і па Беларусі: Мінск, Маладзечна, Гродна, Пінск, Гомель ды Гомельская вобласць.

СТАР. 10

Дары натхнення

Такая традыцыя. Штогод беларускія мастакі ў галерэі свайго творчага саюза, вядомай глядачу як сталічны Палац мастацтва, ладзяць вялікую выстаўку. Вось і нядаўна, у час сімвалічных “дажынак”, час падсумавання спрадвечных штогадовых зямных спраў, на памежжы восені й зімы, загаварылі ў Мінску пра чарговую мастакоўскую аглядзіну. Заўсёдыкам выставак знаёмы гэты ні з чым не параўнальны рытуал: няспешна павандраваць па залах — напоўненых цёплым алейным водарам, магільным шматфарбным святлом жывапісных палотнаў, разнаітымі рытмамі графічных аркушаў, красамоўствам пластыкі, ліній, аб’ёмаў і форм скульптурных твораў, — дзівячыся на дары натхнення і фантазіі. Часам бывае лёгка разгубіцца ў гэтым чарадзейным, каларытным і мудрагелістым свеце, а тым больш — сістэматызаваць уражанні, засяродзіцца і ў шэрагу работ вылучыць новае, лепшае, адметнае. Асабліва калі поруч са старэйшымі аўтарытэтнымі майстрамі ўсё гучней заяўляе пра сябе новая генерацыя — моладзь... Звычайны глядач, самотна блукаючы па галерэі гадзіну-другую, прыглядаецца, прыпыняе крок, робіць выбар сэрцам. Спецыялісты-мастацтвазнаўцы скрыжоўваюць свае вострыя крытычныя клінкі, абмяркоўваючы экспазіцыю “Восень-2005” з гледзішча сваёй навукі. Зрэшты, нашымі мастацкімі ўражаннямі заўсёды кіруе складаны суб’ектыўны комплекс: падсвядомых прыхільнасцей, эстэтычных уяўленняў, ведаў, густаў. Таму такі супярэчлівы, стракаты, невытлумачальны свет мастацкай творчасці. Складаны — і прынабліжаны.

Фота К. ДРОБАВА
Калаж Віктара Калініна

Адкуль нашы карані?

Адказ на гэтае пытанне можна адшукаць падчас наведвання аднайменнай выставы, якая адкрылася ў сярэдзіне лістапада ў музеі Гродзенскага абласнога метадычнага цэнтру народнай творчасці і будзе працаваць да 18 снежня.

Свае работы прадставілі 25 лепшых майстроў Прынямонна, членаў Беларускага саюза майстроў народнай творчасці. А прымеркавана выстава да чарговай гадавіны стварэння абласнога аддзялення гэтай рэспубліканскай суполкі, якое на сённяшні дзень аб'ядноўвае больш як трыццаць умельцаў. У экспазіцыі — вырабы, выкананыя ў розных тэхніках традыцыйнага беларускага мастацтва. Гэта разьба па дрэве, драўляная скульптура, кераміка, ткацтва, саломалляцтва, выцінанка, жывапіс...

Штогод народныя ўмельцы Гродзеншчыны прымаюць удзел у дванаццаці выставах, якія ладзіцца ў гэтым музеі. Іх работы можна ўбачыць таксама падчас абласных і рэспубліканскіх святаў, у тым ліку ў рамках міжнароднага фестывалю мастацтваў «Славянскі базар» у Вішэбску».

Іна ЛАЗАРАВА

«Падарожжа» ў Сярэднявечча

«Міндаў, кароль Літвы, у дакументах і сьведчаньнях» — выданне кнігі пад такой назвай стала прыкметнай з'явай у культурным жыцці нашай краіны.

— Можна па-рознаму ставіцца да гісторыі і па-рознаму яе трактаваць, аднак існуючыя архівы, што захоўваюць прайздзівыя гістарычныя дакументы, — значыць першы наместнік начальніка галоўнага ідэалагічнага ўпраўлення Адміністрацыі Прэзідэнта РБ Аляксандр Слабачук падчас нядаўняй прэзентацыі кнігі ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук. Ён перакананы: гартаючы гэтае выданне, кожны сам у стане зрабіць вывады наконт гісторыі Беларусі, вызначыць для сябе, хто мы і адкуль прыйшлі.

У кнізе Алеся Жлуткі змешчаны дакументы XIII—XIV стагоддзяў, якія, па словах выступаючага, раней не друкаваліся. Матэрыялы прадстаўлены Ватыканскім тайным архівам, Тайным дзяржаўным архівам Прускай культуры і спадчыны, Латвійскім дзяржаўным гістарычным архівам. Унікальныя тэксты друкуюцца з арыгіналаў. А беларускі пераклад і навуковы каментарый робяць іх даступнымі для кожнага зацікаўленага чытача.

Застаецца дадаць, што кніга накладам у 250 асобнікаў выйшла ў свет у выдавецтве «Тэхналогія».

І.П.

Узнагароджаны медалём

Вядомы ў асяроддзі знаўцаў беларускай літаратуры паэт Віктар Швед, грамадзянін Польшчы, узнагароджаны медалём Францыска Скарыны. Прэзідэнт нашай краіны адзначыў яго гэтай высокай узнагародай за шматгадовую актыўную дзейнасць па папулярызацыі твораў беларускай літаратуры ў Польшчы, вялікі асабісты ўклад ва ўмацаванне беларуска-польскіх культурных сувязяў.

С.Б.

Сур'эзна пра літаратуру

Так вызначыў тэму свайго выступлення галоўны рэдактар часопіса «Польмя», пісьменнік, лаўрэат дзяржаўнай прэміі Мікола Мятліцкі на семінарскіх занятках завочнага аддзялення Інстытута Дзяржаўнай службы Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь. З цікавасцю слухалі апавед пра развіццё сучаснай беларускай літаратуры студэнты.

Пісьменнік раскажаў пра літаратурна-мастацкія выданні рэспублікі — часопісы «Польмя», «Маладосць», «Нёман», «Всемирная литература», газету «Літаратура і мастацтва», якія выпускае Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і мастацтва», а таксама пра кнігі, што выдаюцца гэтай установай.

Валянціна СМАНЦАР

«БЫЎ. ЁСЦЬ. БУДУ!»

У Грамадскім прэс-цэнтры Дома прэсы адбылася прэс-канферэнцыя наместніка міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Ігара Лапцёнка на тэму «Беларускія выдавецтвы да 75-годдзя Уладзіміра Караткевіча». Гаворка ішла пра два грунтоўныя выданні: «Уладзімір Караткевіч. Быў. Ёсць.

Буду! (Успаміны, інтэрв'ю, эсэ)» з серыі «Жыццё знакамітых людзей Беларусі» — укладальнік раліе-журналіст Галіна Шаблінская (выдавецтва «Мастацкая літаратура»), «Уладзімір Караткевіч: жыццё і творчасць» — аўтар літаратурна-знаўца Анатоля Верабей (Выдавецкі дом «Беларуская навука»).

Першая кніга раскрывае чытачам шмат невядомага пра У. Караткевіча як асобу, дзякуючы ўспамінам яго сяброў, сваякоў, літаратараў, мастакоў, кампазітараў, артыстаў, рэжысёраў, якім пашчасціла сустракацца з гэтым вялікім чалавекам. Тут выкарыстаны цікавыя і рэдкія фотаздымкі з сямейнага архіва пісьменніка, а таксама фота Р. Гормана, П. Драчова, У. Ждановіча, У. Калесніка, У. Крука, С. Панізіка і інш. У якасці далатку да кнігі выпушчаны кампакт-дыск з запісам першаў Караткевіча ў выкананні аўтара.

У другім выданні разглядаецца творчасць У. Караткевіча як паэта, празаіка, драматурга, публіцыста, перакладчыка. Прасочваецца творчая эвалюцыя пісьменніка, даследуецца праблематыка і жанрава-стыльовыя асаблівасці твораў. Апошні раздзел кнігі «Радзод Уладзіміра Караткевіча» распавядае пра яго родных і іх уплыў

на творчую дзейнасць мастака. У прэс-канферэнцыі прынялі ўдзел дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Уладзіслаў Мачульскі, наместнік галоўнага рэдактара гэтага выдавецтва Віктар Шніп, галоўны рэдактар РУП «Выдавецкі дом «Беларуская навука» Георгій Кісялёў, прафесар Вячаслаў Рагойша, рэдактар кнігі «Уладзімір Караткевіч. Быў. Ёсць. Буду!» Наталія Семашкевіч і непасрэдна стваральнікі адзначаных выданняў — Галіна Шаблінская і Анатоль Верабей.

Н.Я.

ЯГО ЧАС

«Мой час» — назва персанальнай выстаўкі заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі Міколы Апіёка, які адзначае сваё 70-годдзе. Міжволі ўспамінаецца мінулая вясна, вернісаж гэтага вядомага жывапісца і сцэнографа, прымеркаваны да 40-годдзя яго творчай працы: мастак, чьё дзяцінства было азмочана гадамі вайны, прысвяціў паказ сваіх работ у сталічным Палацы мастацтваў юбілею вызвалення Беларусі ад гітлераўскай навалы. Аснову і той, і цяперашняй экспазіцыі, разгорнутай у Цэнт-

ральным доме афіцэраў, склалі партрэты, а таксама шэраг націормонтаў.

У творчасці М. Апіёка сярод манументальных палотнаў з выявамі псіхалагічна праніклівых твараў і пластычна выразных постацяў вылучаюцца жывапісныя абліччы асоб, знакавых для беларускай гісторыі, нашай культуры. Ён стварыў вобразы Адама Міцкевіча і Марылі Верашчакі, Дуніна-Марцінкевіча, Янкі Купалы ды Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Жэні Янішчыц. Ён малюваў легендарную Стэфанію Станюту, многіх сённяшніх акцёраў-купалаўцаў і сябра тэатра — драматурга Аляксея Дударова. Пранізліва ўраджаюць створаныя ім партрэты Яўгена Глебава, Уладзіміра Мулявіна, Лілі Давідовіч у ролі Боны Сфорцы...

Выстаўка невыпадкова наладжана ў ЦДА. Мікола Апіёк кіруе студыяй вайсковых мастакоў, вядзе вялікую работу па ваенна-патрыятычным і маральна-эстэтычным выхаванні ў арміі, плённа працуе дзеля адлюстравання армейскага жыцця і прапаганды мастацтва, разам з удзельнікамі студыі выезджае ў вайсковыя часці, у месцы правядзення вучэнняў, ладкуе выстаўкі студыйцаў. Яго ўласныя работы, прасякнутыя міральным светлапоглядам і любоўю да чалавека, адлюстроўваюць і час, і наша жыццё, і прыгожы ўнутраны свет мастака.

С.Б.

Фота К.ДРОБАВА

Вечарына і выстава

У Беларускам дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва адбыліся вечарына і адкрыццё выставы «Не каюся, што я прыйшоў у свет паэтам...» да 100-годдзя дзяржаўнага беларускага паэта Міхася Васілька.

Выставу адкрыла дырэктар БДАМЛМ Г. Запартыка, якая звярнула ўвагу на тое, што менавіта з дакументаў Міхася Васілька пачалося камплектаванне фондаў архіва.

Літаратуразнаўца, доктар філалагічных навук, даследчык творчай спадчыны Міхася Васілька М. Мікуліч акрэсліў месца паэта ў заходнебеларускай літаратуры 20 — пач. 30-х гг., даў грунтоўны аналіз яго лірыкі даверасціўскага перыяду.

Цікава і змястоўна распавяла пра драматычны лёс паэта Ірына Быкава, якая ведала Міхася Васілька асабіста ў час працы ў «Гродзенскай праўдзе».

З вершаў і ўспамінаў паўстала постаць простага, сціплага, сардэчнага, засяроджанага ў сабе чалавека. Тыя, хто ведаў паэта, узгадвалі яго шчырасць, дабрыню і непасрэднасць.

Прыемным падарункам для арганізатараў вечарыны стаў прыезд далёкіх родзічаў паэта з Масквы.

Прадоўжыўся распавед пра жыццёвы і творчы шлях паэта ў час экскурсіі па выставе, на якой дэманстраваліся аўтаграфы Міхася Васілька (вершы, песні, гумарэскі), шматлікія фотаздымкі, лісты, зборнікі, публікацыі ў часопісах, успаміны сяброў, літаратурныя нататкі пра творчасць паэта.

Ірына МАКАРЭВІЧ

З Верай, Надзеяй і Любоўю

Пра гэтую незвычайную жанчыну мне даводзілася чуць і раней. Кажуць, яе вышытыя бісерам іконы ўраджаюць да глыбіні душы, а той, каму пашчасціла асабіста пагаварыць з Тамарай Багданавай, ніколі не забудзе сустрэчы з ёю. У праўдзівасці гэтых слоў упэўнілася, пабываўшы на выставе «Вера. Надзея. Любоў» у Палацы культуры і спорту чыгуначнікаў.

У зале нязвыклая цішыня. Амаль як у царкве. І толькі нечы адзінокі голас распавядае пра цудоўнае ўваскрашэнне, пра новае жыццё і клопаты аб Вечным і Непазбыўным...

Цяжка падлічыць усе тыя гарды і мястэчкі, дзе пабывала Тамара Уладзіміраўна са сваімі работамі. На яе выставы прыходзяць не столькі за тым, каб паглядзець, колькі дзеля таго, каб паслухаць. І яна кожнаму імкнецца дапамагчы добрым словам, парадаю...

Больш за тое, Тамара Багданова марыць пра ўласную галерэю, месца, куды б збіраліся людзі, дзе б гучала «светлая» музыка і ў сяброўскай размове за-

бываліся ўсе беды і нястачы. Шкада, але пакуль на ажыццяўленне гэтага жадання, як ні банальна, пакуль не хапае грошай.

У творчасці яна мае свой адметны стыль, і яе вобразы, яркія і запамінальныя, застаюцца ў сэрцах людзей назаўсёды. Пабываўшы на выставе, многія, як значыла Тамара Уладзіміраўна, таксама прымаюцца за вышыванне, і ў гэтым няма нічога дзіўнага, нават калі за ніткі бярыцца мужчына. Галоўнае, каб ішло ад душы. Не дзеля карысці — для людзей. «Я, працуючы, не заўважаю ні стомленасці, ні часу, хоць і сплю па некалькі гадзін у суткі, — прызналася майстрыца.

А яшчэ народная ўмеліца ніколі не робіць чарнавых накідаў. Калі настае час, хвіліна прасвятлення, — у руках толькі бісер і ніткі. Заўважце, раскажваючы пра выставу, я ні словам не абмовілася пра самі работы. Шчыра прызнацца, для вартага іх апісання, пэўна, не хопіць ніякага красамоўства. Проста іх трэба пабачыць на ўласныя вочы, каб сэрцам адчуць непераможную сілу Веры, Надзеі і Любві.

Святлана САЎКО

Фота забяспечана аўтарам

НОВАЕ ПРА ВЯЛІКАЮ АЙЧЫННУЮ

Напрыканцы 60-га, юбілейнага года, што мінуў з дня Вялікай Перамогі, у інфармацыйна-выставачным цэнтры Цэнтральнай навуковай бібліятэкі НАН Беларусі адбылася прэзентацыя новых выданняў пра Вялікую Айчынную вайну — «Вайна ў гістарычнай памяці беларускага народа».

У лік выстаўленых кніг патрапілі найноўшыя апрацоўкі дагэтуль невядомых архіўных матэрыялаў, а таксама выданні, заснаваныя на агульнадаступных звестках пра тыя гераічныя часіны жыцця беларускага народа. Менавіта гераізм, самааданасць нашых суайчыннікаў у бязліпаснай барацьбе з ворагам і разам з тым трагічнасць падзей — вось асноўныя кірункі, якія асвятляліся ў прапанаванай літаратуры, сярод якой мы маглі знайсці: «Военачальнікі зямлі беларускай: энцыклапедычны даведнік» і «Адміралы зямлі беларускай» Б. Даўгатовіча, «Забывтыя жаўнеры Польскага войска ў часы Другой сусветнай вайны» К. Казака і Ю. Грыбоўскага. Прэзентаваліся таксама выданні, аўтарамі якіх з'яўляюцца супрацоўнікі Інстытута гісторыі НАН Беларусі: «Вялікая Айчынная вайна саветскага народа (у кантэксце Другой сусветнай вайны)», «Беларусь нескарона», «Акупацыя Беларусі (1941—1944)», «Беларусь у гады Вялікай Айчынай вайны 1941—1945» і інш.

Аляксей БРУЙ

НАШ ЗАЛАТЫ ЗАПАС

АБСЯГІ

МАГЛЁЎШЧЫНА

Паэт і будаўнік

Чатырнаццаць гадоў таму пайшоў з жыцця сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў, будаўнік Віктар Хаўратовіч. Аўтар двух паэтычных зборнікаў, "Сонца на кельме" і "Зямныя колеры і гукі", ён пакінуў пэўны след у гісторыі айчыннага прыгожага пісьменства, памяці землякоў-блянічанцаў.

Жыццё і творчасці Віктара Хаўратовіча была прысвечана вечарына, арганізаваная адміністрацыяй Бяльніцкай ПМК-241, у якой пісьменнік доўгі час працаваў майстрам, і супрацоўнікамі раённага Цэнтра культуры. На ёй у выкананні вучаніц СШ № 2 райцэнтра Алёны Лапо, Марыі Атрошкінай і Насці Селівецкавай, а таксама супрацоўнікаў РЦК Алы Войлакавай, Веры Цілавай і Дзмітрыя Кітаёва прагучалі цудоўныя вершы Віктара Хаўратовіча.

Сваімі ўспамінамі пра паэта-земляка з прысутнымі падзяліліся сябры мясцовага літаратурнага аб'яднання "Натхненне" — былы настаўнік Уладзімір Серыкаў, журналіст райгазеты "Зара над Друшчо" Міхась Радзюскі, Васіль Дзеравяшка, пісьменнік Міхась Карпачанка.

Вечарыну густоўна аздобіла і невялікая канцэртная праграма, падрыхтаваная работнікамі РЦК Ларысай Халадцовай, Віктарам Чайковым, жаночым вакальным ансамблем, Юрасём Несціярэнкам і ягонымі выхаванцамі — дуэтам юных гітарыстаў у складзе Аляксандра Станіслава ды Цімафея Яўсева.

Як падкрэсліла намеснік дырэктара ПМК-241 Таццяна Лісоўская, будаўнічача, літаратурна і грамадская дзейнасць Віктара Хаўратовіча знойдзе шырокае адлюстраванне на старонках летапісу будаўнічай калоніі, які ствараецца зараз. Бяльніцкі будаўнік таксама выступілі з ініцыятывай аб устанавленні на доме № 14 па вуліцы Мічурына, што ў гарадскім пасёлку, дзе жыў паэт, і мемарыяльнай дошкі.

Міхась БОЛІНСКІ

МІНСК

"Я живу ў Беларусі"

Так сказаў Мурат Турэшаў — старшыня міжнароднага грамадскага аб'яднання "Ата-мекен" (па-казахску — зямля продкаў, радзіма) на вечары, прысвечаным святкаванню Дня Рэспублікі Казахстан, які прайшоў днямі ў Беларускім Таварыстве дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі.

Лёс многіх, хто прысутнічае ў зале, тым ці іншым чынам звязаны з Казахстанам, — зазначыў Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Казахстана ў Рэспубліцы Беларусь Газіс Алдамжараў. Беларусы разам з казахамі ўдзельнічалі ў Вялікай Айчыннай вайне, асвойвалі паліну і ў рэшце рэшт многія з прадстаўнікоў двух народаў звязаны сямейнымі каранямі. Пасол паведаміў і аб дасягненнях яго краіны ў прамысловасці, сацыяльна-культурнай сферы, сельскай гаспадарцы, не без гонару адзначыў, што сёння Казахстан — адна з буйнейшых жыгніц свету.

Увазе тых, хто прыйшоў на свята, была прадстаўлена выстава работ жонкі пасла, мастачкі-амакура — Маншук. На яе палотнах — родныя, казахскія матывы, напісаныя "сэрцам".

В. С.

Алея казак

Мінск вельмі змяніўся за апошнія гады, сцвярджаюць тыя, хто не быў пэўны час у беларускай сталіцы. І сапраўды, нават самі жыхары мегаполіса здзіўляюцца шматлікім зменам у абліччы роднага горада. Як стала вядома, распрацавана канцэпцыя развіцця зялёнай зоны каля Камсамольскага возера. Гэтае месца любяць многія мінчане. У бліжэйшыя тры гады тут будзе створана сучасная база адпачынку. А пачнецца ўсё з ачысткі вадаёма і пасадкі дрэў ды хмызнякоў. Мяркуюцца, што за абеліскам "Мінск — горад-герой" размясціцца турыстычны цэнтр. Новы рэстаран адкрыюць насупраць бізнес-цэнтра, які ўзводзіцца на праспекце Пераможцаў, а звяжа два гэтыя аб'екты арыгінальны пешаходны мост, працягнуты над праезджай часткай.

Р. М.

Гісторыя гэтай унікальнай навучальнай установы пачыналася з адкрыцця ў Мінску спецыяльнай музычнай школы для асабліва адораных дзяцей з усёй Беларусі. У тым далёкім 1935-м кіраўніцтва БССР, дбаючы пра сапраўдныя каштоўнасці, ад якіх залежаць і міжнародны прэстыж нацыі, і яе будучыня, наклапацілася пра "залаты запас" дзяржавы — маладыя творчыя таленты. Чаму найперш у галіне музыкі? Таму, пэўна, што з усіх мастацтваў менавіта яна вылучаецца як універсальная агульначалавечая мова, найбольш блізкая душы, зразумелая без перакладу і самая дыпламатычная, здатная выконваць місію пасла міру, добрай волі, сяброўства.

мешка", якім кіруе Л.Ляўковіч; баяністы-віртуозы У. Барысюк ды І.Ерамеевіч; сямейны дуэт кларнетыстаў, сын ды бацька — А. і В.Майсеенкі; скрыпачка У.Беражная, піяніст П.Нетук. І прадаўжальнікі вядомай творчай дынастыі Карызнаў — скрыпачка Наста ды вялянцэліст Ваня (гралі сола ў аркестры, а потым Наста села за раяль і разам з братам прадставіла ўласную п'есу). І юная цымбалістка Саша Дзенісеня, якая зусім нядаўна выйграла Гран-пры складанага Міжнароднага конкурсу ў Каўнасе, выйшла пераможцай сярод 80 спаборнікаў! Вось ён, гонар нашы... Вельмі важна, што хача б частку гэтага нашага "залатога скарбу" змаглі пабачыць і пачуць дэпутаты Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага Сходу Рэспублікі Беларусь, якія прысутнічалі на канцэрце і ад імя якіх юбіляраў павітаў старшыня Палаты У.Канаплёў. А віншавальнае выступленне міністра культуры краіны Л.Гулякі дало надзею на далейшую дзяржаўную падтрымку прафесійнага музычнага мастацтва, якое годна прадстаўляе Беларусь у свеце.

 С.БЕРАСЦЕНЬ
 Фота К.Дробава

чэнцаў ужо больш як паўтысячы лаўрэатаў розных міжнародных конкурсаў! Можна сабе ўявіць, як няпроста было скласці праграму нядаўняга канцэрта, прысвечанага 70-годдзю каледжа... Выступалі ў той вечар сусветна вядомыя "залацінкі", лаўрэаты міжнародных конкурсаў, стыпендыяты Прэзідэнцкага фонду: Канцэртны аркестр на чале з яго стваральнікам У.Перліным і Капэла хлопчыкаў пад кіраўніцтвам У.Глушакова, ансамбль цымбалістаў "Ус-

Так, узровень развіцця культуры і перадусім — прафесійнага музычнага мастацтва ва ўсе часы быў паказчыкам стану грамадства, яго цывілізаванасці, адукаванасці, духоўнасці. І вельмі важна, што наша маладая беларуская дзяржава можа абапірацца ў гэтай галіне на даўнія, глыбінныя традыцыі, узабагачаныя вопытам папярэдніх пакаленняў. У тым ліку і тых, што звязаны са знакамітай школай нашых музычных талентаў, якой сёлета споўнілася 70 гадоў і якая цяпер завецца Рэспубліканскім музычным каледжам.

Людзям дасведчаным, да якіх належаць і чытачы "ЛіМа", няма патрэбы нагадваць, што менавіта з каледжам пры дзяржаўнай Беларускай акадэміі музыкі, колішняй школай-адзінаццацігодкай пры кансерваторыі, звязаны імёны і многіх нашых славутых выканаўцаў, педагогаў, і зусім юных лаўрэатаў міжнародных конкурсаў, стыпендыятаў і лаўрэатаў Спецыяльнага фонду Прэзідэнта Беларусі па падтрымцы таленавітай моладзі. Няма патрэбы тлумачыць, што выпускнікі гэтай школы не проста атрымліваюць сярэдняю адукацыю, а з маленства і ўсур'ёз, не "дзеля агульнага развіцця", спасцігаюць пэўную музычную спецыяльнасць, напружана і творча працуюць, выходзяць з гэтых сцен прафесіяналамі высокай кваліфікацыі.

Сярод выпускнікоў і сённяшніх наву-

ЗАЎСЁДЫ З НАМІ

"Слова любіць, каб яго гаварылі... Слова любіць, каб з ім раіліся... Слова любіць, каб яго шанавалі..."

Далікатны, акуратны, шчыры чалавек з беларускім інтэлігентным характарам... Такія словы гучалі на вечарыне, прысвечанай стагоддзю з дня нараджэння пісьменніка Яна Скрыгана. У Доме літаратараў сабраліся блізкія сябры, знаёмыя, калегі і родныя людзі, каб яшчэ раз успомніць гэтага чалавека, ушанаваць яго памяць. Той, хто ніколі не сустракаўся з Янам Скрыганам пры жыцці і ведаў яго толькі па творах, мог аднавіць вобраз пісьменніка паводле слоў, якія гучалі са сцэны. Чалавек з надзвычай складаным лёсам, чулаю душою, які ніколі не скардзіўся і не наракаў на жыццё. Да любой справы падыходзіў адказна, патрабавальна ставіўся да мовы, слова.

Да юбілею было падрыхтавана выданне дзвюх кніг, якія і былі прадстаўлены на вечарыне. Адна з іх — кніга ўспамінаў — мае назву "Слова пра Яна Скрыгана". У гэта выданне ўвайшлі біяграфічныя звесткі, дзённікавыя запісы пісьменніка, вялікая колькасць цікавых фотаздымкаў, успаміны людзей, з якімі ён працаваў і сябраваў. Другая кніга выдавалася пад кіраўніцтвам Кастуся Цвіркі, галоўнага рэдактара выдавецтва "Беларускі кнігазбор". У яе ўвайшлі як выбраныя творы, так і творы, што дагэтуль не публікаваліся. Са слоў родных, выданне гэтых кніг было маральным абавязкам перад любімым чалавекам.

Адзінае, што не можа знікнуць пад націскам лёсу, памяць. Гэта сустрэча, як і выданне кніг, пацвердзіла тое, што Ян Скрыган сваёй працай заслужыў вечную памяць.

 Алеся КІЧКО, Аксана РАБЕЦ
 студэнткі БДПУ

Днямі ў маладзечанскім Палацы культуры адкрылася цікавая мастацкая выстава. Нарэшце, шырокай публіцы прадставіў свае творы Рыгор Мязюеў, які кожную карціну падпісвае "Рыгор Мязя" і лічыць сябе сапраўдным гарадскім неарамантыкам.

АКВАРЭЛЬНЫЯ ВІТРАЖЫ

Нарадзіўся творца ў вёсцы Паддубцы, што на Аршаншчыне, скончыў мастацка-графічны факультэт Віцебскага педагагічнага інстытута. З 1999-га — сябра Беларускага Саюза мастакоў. Удзельнічаў у Міжнародным пленэры імя Фердынанда Рушчыца.

У Маладзечна жыве ўжо 20 гадоў: спачатку плённа ствараў краявіды і нацюрморты, потым рушыў у бок абстракцыянізму і авангардызму.

Яго "Акварэльныя вітражы" — не проста вокны ў свет, але і люстэркі, вочы, шляхі да адваротнага боку быцця.

... "Прысвячэнне Ван-Гогу", "Вяртанне птушкі", "Вырошчванне цытрыны", "Разгойданне звону", "Бяссонніца", "Чараўніца", "Пасля канцэрта" — нават самі назвы — гэта вобразы, расквечаныя вясёлкава-зорнымі фарбамі, гэта — метафары, трапныя, яскравыя, красамоўныя.

Алена ЮХНЕВІЧ

Галоўнаму рэдактару газеты "Літаратура і мастацтва"
 КАЗЛОВУ Анатолю Сяргеевічу

Шаноўны рэдактар, у Вашай газеце ад 25 лістапада 2005 года ў палемічным артыкуле Л. Галубовіча "Аб чым маўчым?" былі працьвятаваныя вытрымкі з майго допісу, што тычыўся нашай даўняй спрэчкі з паэтам Алегам Салтуком адносна стварэння абласнога літаратурнага клуба "Встреча".

Я вельмі перажываю за свае неабдуманія ды абразлівыя словы ў адрас Алега Салтука, выказваю яму свае прабачэнні і прашу яго дараваль мне.

 З павагай, Барыс БЕЛЕЖЭНКА
 1 снежня 2005 г., г. Віцебск

Яе вялікасць Зіма паціху ўступае ў свае правы і, забіраючы па кроплі апошняе восеньскае цяпло, упарта штурхае нас да хатняга тэлеэкрана. А там — чаго толькі няма: ад усіх цікавага да (выбачайце, калегі!) нецікавага нікому. Што выбраць? Справа асабістая. Адно дакладна ведаю: у экран БТ раз-пораз “зазірае” кожны. Прынамсі, таму, што гэта — галоўны інфармацыйны тэлеканал Беларусі, які адлюстроўвае афіцыйную пазіцыю дзяржавы ў адносінах да галоўных нашых і “нянашых” падзей. Што ж тычыцца прыватных інтэрв'ю... Асабіста мне (дзій ці толькі!) Першы нацыянальны цікавы яшчэ і таму, што там можна пабачыць сюжэты вядомага тэлежурналіста Уладзіміра Субата, які цяпер працуе каментаарам у праграме “Гаспадар”. Вёска і вяскоўцы — гэта той прафесійны “напрамак”, у якім многія сталічныя журналісты, шчыра скажам, кроцаць не вельмі ахвотна. Дык вось: пра вёску і вяскоўцаў У. Субат — так іншым разам падаецца — ведае ... амаль усё.

УЛАДЗІМІР СУБАТ:

«ПРАФЕСІЯНАЛЫ — «тавар» штучны»

«Дзе мае дзяды жылі...»

— Уладзімір Паўлавіч, пасля прагляду вашых асабістых праграм вельмі многім маім калегам вы ўяўляецеся чалавекам з такім праніклівым пачуццём радзімы, малой і вялікай, з такой ступенню павагі да простага чалавека і яго няпростых жыццёвых праблем, што ... нават сэрца сціскаецца. Пераканана: гэта і ёсць “вышэйшы пілагаж” у журналістыцы. Дык як, на ваш погляд, трэба браць “тэлеварыянт”?

— Можна, прапаную вам невялічкую пазэму? Не таму, што прэтэндую на нейкае там літаратурнае прызнанне, а проста ... каб вы лепш разумелі, што для мяне — наша Беларусь. Дарэчы, я ніколі не пісаў пэам. А гэтая нарадзілася некалькі гадоў таму падчас пазэды па службовых справах у Аўстралію. Ці ведаеце, такая туга па радзіме з'явілася, так захацелася дадому... промнем туды б паляцеў!..

Падарыў мне лёс вандроўку
У паўднёвы райскі край,
У заморскую старонку,
Дзе пануе вечны май...
Але ўсё часцей звяртаўся
Я да мілае зямлі,
Дзе мой шлях ў жыццё пачаўся,
Дзе мае дзяды жылі,
Дзе матуля у нядзельку
Апрапае светлы строй.
Глянуць мне хаця бы зверху,
Які сёння горад мой...

Чаму я пачаў з гэтай пэамы? Таму што любая творчасць, любы поспех пачынаецца з самага маленькага — з таго парастка, які прабівае з-пад зямлі асфальт, парастка любові да сваёй роднай зямлі. Калі гэта ёсць, праб'еш усё, і нават сярод бетона вырасце кветка. Кветка прызнання...

На тэлебачанні я ўжо 31-ы год, а іншым разам здаецца, што прыйшоў толькі ўчора. Дакладна ведаю: чым раней прыйдзеш у тэлежурналістыку, тым больш зробіш, больш схопіш.

— Дык так, пэўна, і ў любой іншай справе... Праўда, пры ўмове, што ўкладваеш у яе душу. Вы ж, на ўсім відаць, укладваеце?

— Ведаеце, тэлебачанне — гэта плынь, якая так цябе захоплівае... літаральна зацягвае далёка-далёка ў акіян творчасці. І калі ты ўжо трапіў на першую хвалю, бераг, відаць, толькі на пенсіі пабачыш. Талды і будзеш качак гадаваць ды сад паліваць. Хаця... Калі журналістыка — у сэрцы, ад яе не адмовіцца да тае пары, пакуль жыць. Асабіста я адчуваю сябе так, быццам з ёю ... павенчаны. Тэлебачанне бадзёрыць... Сёлета мне споўнілася 55. А падаецца, што яшчэ 25. Нібы і забываешся пра тое, што дачка замужам, што ў самага галава сэрбам пакрытая. Калі казалі мне раней сталыя людзі, што яны — маладыя духам, я думаў: якая там маладосць, калі сівізны колькі! А цяпер і сам упэўніўся: узрост чалавека — не столькі фізічны стан, колькі духоўны. Можна і ў маладосці стогадовым быць, а ў сто год — бадзёрым і маладым.

Тэлебачанне — гэта магчымасць знайсці

“драбінкі золата”, якія ёсць на тваёй зямлі і зрабіць іх здабыткам усёй нацыі. Зараз перачытваю “Ціхі Дон” Шалахава. Дзіўлюся: якая карціна, якая панарама, які маштаб... І як увогуле ўсё гэта мог змясціць мозг аднаго чалавека! Вось і нам трэба шукаць свайго героя. І так абмаляваць, узяць, каб ён быў цікавым для любога глядача — рабочага, селяніна, доктара навук. Гэта, лічу, і ёсць вышэйшая ступень самарэалізацыі на тэлебачанні. Ведаеце, камера мне патрэбна не для таго, каб паказаць усім, як асабіста я выглядаю. А каб схпіць настрой чалавека, з якім размаўляю, каб пералаць ... перазвон ягонай душы. Дарэчы, заўсёды пачынаю з таго, што суразмоўцу цікавіць. А пасля — пра тое, што журналісту патрэбна. Дзіўзіш, і раскрываецца твая герой, што тая кветка на лузе. Як гаворыць рэжысёр Валянціна Мікалаеўна Гумілеўская, з якой мне проста, лічу, пачасціла шмат гадоў таму зрабіць першую праграму і якой з той пары “не здраджваю”, не бывае дрэнных герояў, бываюць дрэнныя журналісты.

Не дзеля птушачкі...

— Вось вы гаворыце, і хочаца верыць. Таму што за вамі — аўтарытэт, адзін з абавязковых складнікаў якога — назапашаны вопыт, жыццёвы і прафесійны. Калі ж з тэлеэкрана на цябе пазірае ўчарашняе хлагчанё і з выглядам чалавека бывалага, дасведчанага разважае пра жыццё-быццё, і павучальным тонам раіць, як лепей у ім арыентавацца... Хочацца, прынамсі, усміхнуцца. А вам — не хочацца? І увогуле — як з гэтым змагацца?

— Разумею, які б хацелі атрымаць адказ. Вы яго, дарэчы, ужо далі ў сваім пытанні.

— Калі не згодны, давайце паспрачаемся...

— Любы момант у жыцці павінен саспець. Як, скажам, тая салавіна. А калі штучна запаланыць эфір маладымі, каб толькі карцінка была, можна атрымаць адваротную рэакцыю: глядач адрыне ад экрана. Пэўна, таму зараз усе сусветныя каналы, да прыкладу, навіны аддаюць «у рукі» сталым людзям. Бо журналіст вопытны нават фразу здольны пабудоваць так, што яна абавязкова зайдзе ў душу. Што і патрабуецца! Тэлебачанне ж выхоўвае — гэта адна з яго галоўных функцый. І найбольшы шанц уплываць на аўдыторыю мае, бясспрэчна, прафесіянал — дарэчы, «тавар» штучны.

Сталы чалавек шмат чаго ўбачыў, перажыў. Калі, да прыкладу, я распавядаю пра чарнобыльскія праблемы, дык не проста ўважліва слухаю суразмоўцу — разам з ім перажываю, бо Чарнобыль і мяне крануў, і маё сэрца баліць. Бо і ў нашай сям'і ёсць страты ... людскія. Таму і пытанні мае — не дзеля птушачкі.

Вось ездзілі мы здымаць Радаўніцу ў Брагінскі раён, у вёску Астраглядзі. Зрабілі праграму пад назвай “Забіць цябе не маю сілы”, за якую нядаўна атрымалі дыплом другой ступені на XII Міжнародным тэлефестывалі «Аграсвет» у Кіеве. Вёску вяселлі адразу ж пасля атамнага выбуху — яна зусім непаладэк ад рэактара. Дарэчы, упершыню наведваў гэтыя мясціны спякотным летам

1986 года. Рыхтаваў рэпартажы для Беларускага радыё і газеты «Знамя юности». Памятаю, такі пыл стаў... І я ўсё хвалюся, каб адзенне не запэкаць. Не ведаў, чаго сапраўды трэба баяцца! Быў час жніва. Назіраў, як моладзь убірала збожжа...

А сёлета пабываў на астраглядзіўскіх могілках. І гераіняй маёй стала састарэлая жанчына, якая прыехала “на сустрэчу” ў Радаўніцу да сваіх родзічаў і суседзяў, што засталіся тут назаўсёды. Яна не плакала — спявала сярод магіл. Але спявала так, што ўсім наўкол хацелася плакаць...

У тым, што гэтая праграма атрымала прызнанне на міжнародным фестывалі, — заслуга калектыўная. Вельмі важкім унёскам з'яўляюцца, на мой погляд, удалыя рэжысёрскія хадзі. Толькі сплаў творчасці забяспечвае поспех. Дарэчы, не так даўно я паглядзеў тэлефільм беларускага рэжысёра Галіны Адамовіч, які называецца “Божа мой...”, і літаральна... анімеў. Не толькі ад убачанага — ад светлай творчай зайдзрасці. Хутар, на якім жыве сялянка і яе сын-алкаголік. Карову трымаюць. Быццам бы звычайнае вясковае жыццё. Але настолькі памастаку рэжысёрам асэнсаванае, што ... Што асабіста я палічыў бы вялікім падарункам лёсу зрабіць з Галінай Адамовіч хаця б адну праграму...

Роднай мовы смак

— Яна будзе гучаць па-беларуску?.. Дарэчы, Уладзімір Паўлавіч, адкуль у вас такая павага да роднага слова? Жывую, вобразную мову паўсюдна не пачуеш...

— Тут я вельмі ўдзячны факультэту журналістыкі Белдзяржуніверсітэта, які лічу вельмі моцным у плане падрыхтоўкі кадраў. Прыехаўшы з Палесся, дзе мова вельмі своеасабліва, нават не ведаў, як выказацца на занятках па той жа гісторыі КПСС. А так хацелася! Але ні па-руску, ні па-беларуску чыста гаварыць не мог. Вось тады і зразумеў: без мовы ты — ніхто.

Памятаю, прага да беларускай мовы была ў мяне яшчэ ў дзяцінстве, калі чытаў вершы Жэні Янішчыц і ... страшна ёй зайздросціў: і творы, і мова — проста цудоўныя. Сам таксама шпосы пра васількі складаў, але не атрымлівалася.

Дык вось, калі паступіў на журфак, адчуў сябе ... моўным дальтонікам. І каб шырэі і глыбей спасцігнуць мову, днямі хадзіў да нашага цудоўнага выкладчыка Міколы Рыгоравіча Каваленкі. Чалавека вельмі багатага і шчодрага на беларускае слова, якога, упэўнены, з удзячнасцю ўзгадвае зараз не адно пакаленне журфакаўцаў. Такім чынам і адчуў смак роднай мовы.

Зразумейце правільна: я не менш паважаю і рускую мову, бо ўсе мы — славяне, людзі агульных каранёў. Але ж, калі ў адной вялікай хаце жывуць спачатку сем сыноў, а потым кожны з іх жэніцца, дык і хатай абзаводзіцца ўласнай. А ў ёй, адпаведна, і мова гучыць сваёй, уласнай...

Інеса ПЕТРУСЕВІЧ

Фота забяспечана аўтарам

ВКЛ і Польшча ў XVIII ст. пачалі асабліва «замінаць» Кацярына II — і даўняй прысутнасцю саперніцтвам ва ўсіх галінах, у тым ліку і ў славянскіх справах, і па геаграфіі: скажам, у Сямігадовую вайну (1756—1763) імператрыца прыйшла плаціць тым, незгаворлівым і матэрыяльна зашкаўленым, за праход сваіх войскаў да зямляў Прусіі.

Жалаючы мець значны ўплыў на еўрапейскія падзеі, Кацярына II рабіла шмат, каб аслабіць Рэч Паспалітую — узмацніць унутраную канфрантацыю, найперш паміж каталікамі, пратэстантамі і уніятамі, групамі варожых і прыхільных да яе магнатаў (некаторыя з іх бачылі ў ёй выратавальніцу ад сацыяльна-нацыянальнага ўціску, ад

ТРЭЦІ ПАДЗЕЛ РЭЧЫ ПАСПАЛІТАЙ

(Да 210-годдзя ў навароце
лёсу славян-суседзяў)

паланізацыі і г. д.). Заручыўшыся падтрымкай Аўстрыі і Прусіі, якія таксама былі не супраць пажывіцца за чужы кошт, Кацярына II у 1772 і 1793—1794 гадах ваеннай сілаю (асабліва вызначыўся ў гэтай справе А. Сувораў) «присоедініла» да сваёй імперыі значную частку зямель ВКЛ (пазней царскія афіцыйныя гісторыкі гэты тэрмін замяняць на больш мілагучны — «воссоединение»). Першыя два падзелы Рэчы Паспалітай не прайшлі гладка і ціхамірна: нават тыя, хто раней глядзеў на высокаадукаваную імператрыцу з надзеяй, расчараваліся: трапілі ў моцныя абоймы дэспатыі, новага, не менш жорсткага сацыяльна-нацыянальнага прыгнёту, далейшай дэнацыяналізацыі. Таму ў 1794 г. у Польшчы, на Беларусі і ў Літве ўспыхнула нацыянальна-вызваленчае паўстанне, супраць расійскай і прускай акупацыі, з мэтай аднавіць Рэч Паспалітую — Польшчу і ВКЛ — у межах 1772 г. (летас мімаходзь у СМІ асвятляліся некаторыя моманты той паўстанцкай барацьбы на чале з А. Т. Касцюшкім, Я. Ясінскім і інш.). Паражэнне паўстання прывяло да трэцяга падзелу Рэчы Паспалітай, якая страціла значэнне праходнага двара ў Заходнюю Еўропу, дзе ўжо выспелі новыя ідэі і перамены, звязаныя з французскай рэвалюцыяй і яе дэмакратычнымі прынцыпамі.

Перамомы пра апошняе Прусію пачала з Расіі яшчэ ў час паўстання, 10 мая 1794 г. Але Кацярына II кіравалася сваімі разлікамі і ўстрымалася цалкам знішчаць славянскую дзяржаву-суседку, прапанавала спачатку наладзіць супольную карную аперацыю. Прусія і Аўстрыя ўвялі свае войскі ў Польшчу, што не магло не мець сваё далейшае лагічнае наступства. На першым этапе царскі ўрад спрабаваў расправіцца з паўстанцамі чужымі рукамі, каб не выклікаць у насельніцкай Рэчы Паспалітай лішняй і небяспечнай «злобы і ненавісты» на будучыню, але рашуча настроеныя праімперскія сілы пачалі застрашваць Кацярыну II поспехамі французскай рэвалюцыі, якая, маўляў, спачатку перакінецца да палякаў, а пасля — у Расію-матухну.

Апошняе перамагло. 3 студзеня 1795 г. Расія, Аўстрыя і Прусія змовіліся завяршыць падзел Рэчы Паспалітай, паколькі яна няздольная «к самонаправленню». Каб забяспечыць сабе поспех, Кацярына II тайна павялічыла свой воінскі кантынгент, вызначыла мяжу з Прусіяй па лініі р. Буг — р. Свіслач — р. Нёман і далей, у Жмудзі, «штоб не даць захапіць чого из оной прускама или цезарцама». Пры блакаце Варшавы паміж саюзніцкімі змоўшчыкамі ўспыхнулі спрэчкі: кожны хацеў панесці менш ахвяр і страт, але ўхапіць больш. 4 лістапада 1794 г. той жа А. Сувораў пераможна ўвайшоў у Варшаву, што дало магчымасць расійскай імператрыцы дыктаваць свае ўмовы — зразумела, найперш тым, хто прайграў, таму ж каралю і вялікаму князю ВКЛ С. Папятоўскаму, якога ссылаў (кажуць, яго пераброблены трон паставіць для яе ў прыбыральні). Тры еўрапейскія манархі-драпежнікі ўзгаднілі новыя пазіцыі і 24 лістапада 1795 года падпісалі канвенцыю пра спыненне дзейнасці адной з вялікіх дзяржаў Еўропы, што ўзмацніла іх пазіцыі.

Праўда, Прусія «жалнічала», дамагалася для сябе большага, імкнулася захапіць не толькі Беларустчыну, але і прадзенскія землі. І толькі 21 чэрвеня 1796 г. расійскі і прускі ўрад, асперагаючыся зародку новага паўстання на аснове спажывання іхняга канфлікту, зацвердзілі поўны тэкст дамоўленасці пра размежаванне сваіх новых уладанняў. Да некаторых пытанняў вярталіся і ў 1797 г., і ўрэшце Прусія і Расійская імперыя адасобіліся 371 слупам, для ўстаноўкі якіх было выкарыстана 400 рыдлёвак, 32 ламы, 100 кірак, 800 работнікаў. Гэтае і іншыя ўмацаванні па знішчэнні Рэчы Паспалітай тым не менш не спыніла на яе зямлях нацыянальна-вызваленчы рух. Ён з іскры ўспыхваў у польскія падчас вайны з Напалеонам, у 1830—1831, 1863—1864 гадах, а ў наступным, XX ст. пасля рэвалюцыі ў Расійскай імперыі, у выніку якіх паў спачатку царскі, а потым і буржуазны ўрад, Рэч Паспалітая была адноўлена. Але ўжо і не ў межах 1772 г., і не з тымі правамі для прылеглай да яе часткі ўкраінскага і беларускага народаў.

Георгій ДАЛДОВІЧ

P.S. У артыкуле выкарыстаны некаторыя звесткі з даследавання Яўгена Анішчанкі «Інкарпарацыя». Мн.: Выдавецтва В. Хурсіка «Лейто», 2003.

САПРАЎДНАЯ беларуская кухня.

А КОШТ?

Проспект Незалежнасці — своеасаблівая візітоўка беларускай сталіцы. Тут адчуваецца “пульс” вялікага горада, стрымана дзелавога ўдзень і святочнага ўвечары. Згадзіцеся, прыемна пасля напружанага працоўнага дня прайсціся на свежым паветры, палюбавацца мітуслівымі агнямі рэкламы... А потым пасядзець за столікам якога-небудзь утульнага кафэ. Між іншым, менавіта пра іх і пойдзе сённяшня гаворка.

Па салодкае жыццё

Што хаваецца за маляўнічымі пыльдамі? Выпраўляючыся на шпачыр па цэнтральным проспекце, я разлічвала дзе-небудзь падсілкавацца. Хацелася паспытаць штосьці беларускае (хопіць з мяне ўжо піцы і гамбургераў!) і пры гэтым не застацца з пустой кішэняй замест надаўна атрыманай стыпендыі.

Першым на маім шляху патрапіўся грэль-бар “Печкі-лавочки”:

— Ёсць у назве нешта роднае, — падумалася мне. — Дый час яшчэ ранні. Якраз паспяваю на фірменны “Беларускі сніданак”.

Андрэй Раўбэ з задавальненнем распавёў пра ўстанову, у якой ён праходзіць стажыроўку на пасаду намесніка дырэктара. Адрознівае адно невялікае “але”. “Печкі-лавочки” — рэстаран агульнаславянскай кухні. Таму ўласна беларускага не так шмат: колькі першых страў і традыцыйныя дранікі. Крыху расчараваная, вырашыла перамяніць тактыку выбару “ахвяры”.

На што звычайна арыентавацца неспакушаны наведвальнік? Канечне ж, на назву! Восі і я пачала выпшываць “беларускамоўныя” пыльды — а раптам больш пашчасціць?

На плошчы Перамогі абсталяваліся адразу тры такія ўстановы. Завітаем у адну з іх — кавярню “Салодкі фальварак”. Тым больш, цэны там не “кусаюцца”, а значыць, парадаваць сябе чым-небудзь смачным здохее кожны.

Кліенты, сапраўды, розныя, — не без гонару патлумачылі мне ў кавярні. — У асноўным гэта людзі сярэдняга дастатку. Акрамя таго, мы прымаем заказы на тарты і правядзенне святочных мерапрыемстваў. Паслугамі такога кшталту нярэдка карыстаюцца даволі вядомыя асобы нашай краіны.

На жаль, “салодкія пуды” гатуюцца ў асноўным па заходнеўрапейскай рэцэптуры, і адзінае, што мог прапанаваць мне паслужлівы персанал, — гэта начыненне з беларускай садавіны, якое яны ўжываюць для сваіх торцікаў!

А між тым, менавіта кандытарскія вырабы здаюцца найбольш “загадкавай” часткай нашай кухні. Яны, зразумела,

ёсць, але няшмат каму ўдасца прыгадаць хоць бы некалькі дэсертаў, якія можна было б назваць сапраўды беларускімі. Малавядомае звычайна прыцягвае, але сярод сталічных кафэ мне пакуль не сустрэлася такое, дзе былі б прапанаваны сапраўдныя нацыянальныя кандытарскія вырабы. Упэўнена, такая ўстанова мела б поспех. Ва ўсялякім разе, гэта здаецца нашмат цікавейшым за простае ўвасабленне здабыткаў іншаземных кухань. Няхай сабе і з выкарыстаннем айчынай прадукцыі.

Пра эканомію на... патрыятызме

Кіраўніцтва кафэ-бістро “Бярозка” паставілася да свайго асартыменту з большай разважлівасцю. Прынамсі, значную частку меню складаюць беларускія стравы і напоі айчынных вытворцаў. Менавіта дырэктар “Бярозкі” Ірына Марынава акрэсліла сітуацыю з пункту погляду тых, хто знаходзіцца па другі бок прылаўка. Гэта значыць, простых прадпрымальнікаў.

— Мы знаходзімся ў цэнтры сталіцы. Нашу ўстанову наведвае шмат іншаземцаў, як з далёкага замежжа, так і з краін СНД. І адно толькі меню на беларускай мове створыць дадатковы цяжкасць для кліентаў. Некаторыя, увогуле, не зразумеюць, што ім прапанавана...

Меркаванні, канечне ж, слушныя, і ў нечым іх нельга не падтрымаць. Сярод маіх знаёмых сустракаюцца і зусім абьякавыя да роднай мовы. Але нямаю і тых, хто з задавальненнем карыстаецца ёю ў паўсядзённым жыцці. Дзіўна, што інтарэсы гэтых людзей (магчыма, іх не так шмат, але яны ёсць!) не ўлічваюцца. На Беларусі спрадвеку шануюць гасцей. І не думаю, што рускамоўнае меню будзе больш зразумелым для іншаземца.

Хіба не зацікавіць яго новае мілагучнае слова, якое, на жаль, нават для некаторых беларусаў гучыць даволі экзатычна? “Падвойнае” меню, канечне ж, запатрабуе большых затрат, але і эканоміць у такім выпадку, на мой погляд, не вельмі патрыятычна.

Вынікі далейшых пошукаў таксама не абнадзеілі. Пытанне наконт беларускай

кухні абслугоўваючы персанал кафэ “Стары млын” сустрэў недаўменнымі ўсмішкамі. Пра нацыянальныя стравы тут, як мне падалося, маюць даволі цымае ўяўленне. Колькі слоў пра цэны... Маіх студэнцкіх грошай хапіла б хіба што на кубачак гарбаты, дый то, відаць, без цукру.

Непрыемнае ўражанне засталася і пасля наведвання “Лідо”. Калі ў “Старым млыне” мае пытанні выклікалі здаровы смех, то тут у адміністрацыі проста мову адняло. Пачувае ў адказ можна змясціць у два-тры радкі: бістро ўваходзіць у сетку латышскіх рэстаранаў. Слова “лідо” нічога не абазначае. Даваць каментарыі наконт асартыменту спадарыня адміністратар таксама адмовілася.

А ЦЭНЫ — «ШЛЯХЕЦКІЯ»

Вынікі, шчыра прызнацца, сталіся для мяне даволі нечаканымі. Канечне, біць у званы і крычаць аб “уціску” нацыянальных традыцый пакуль не варта. Але, згадзіцеся, становішча беларускай кухні вельмі неадназначнае. За каментарыямі я звярнулася ў Галоўнае ўпраўленне спажывецкага рынку Мінгарвыканкама, дзе і атрымала падрабязную кансультацыю ў галоўнага спецыяліста вытворча-тэхналагічнага аддзела Таццяны Батурчык:

— Усім прадпрыемствам грамадскага харчавання рэкамендавана ўключыць у абедзеннае меню беларускія стравы, дзеля прыгатавання якіх выкарыстоўваецца даступная сыравіна айчынай вытворчасці, — патлумачыла Таццяна Анатольеўна. — Акрамя таго, існуе шэраг устаноў, якія працуюць з нацыянальнай кухняй. Гэта кафэ “Налібок”, “У Фран-

цыска”, “Паляўнічы”, рэстаран “Пан Хмелно” і г.д.

Што ж датычыць цэнавай палітыкі, то яе вызначае рашэнне № 1315 Мінгарвыканкама ад 2 верасня 2002 “Аб зацвярджэнні Інструкцыі па цэнаўтварэнні для прадпрыемстваў грамадскага харчавання ўсіх форм уласнасці і падпарадкавання г. Мінска”. Устаноўвы выпэйшай і першай нацэнавай катэгорыі незалежна ад формы ўласнасці ў абедзенны час прапаноўваюць меню з нацэнкай 70 працэнтаў (адпаведна цэнам другой катэгорыі).

Здавалася б, жаліцца няма на што. За бягучы год адчыніліся 10 новых аб’ектаў, 20 набылі новы статус. На сённяшні дзень больш за 40 мінскіх прадпрыемстваў прапаноўваюць 20 нацыянальных кухань і беларускай знайшлося месца ў асартыменце большасці з іх. Засмучае іншае: меню агульнадаступных “кропак” грамадскага харчавання складаецца ў асноўным з тых страў, якія няцяжка прыгатаваць у... хатніх умовах.

З “экзотыкай” айчынай кулінарыі таксама можна пазнаёміцца ў шэрагу сталічных кавярняў. Але знаёмства гэтае для чалавека з параўнальна невялікімі заробкамі хутчэй за ўсё абярнецца банкруцтвам. У большасці сваёй цэны на так званую шляхецкую кухню адпаведныя — “шляхецкія”.

Нацыянальныя традыцыі, безумоўна, адраджаюцца. І наяўнасць спецыялізаваных кафэ-рэстаранаў таму — найлепшае пацвярджэнне. Ды і тое, што такія ўстановы рэнтабельныя, даказана на практыцы. А вось наконт іх даступнасці пакуль можна паспрачацца.

Святлана САЎКО
Фота К. ДРОБАВА

Мая спадчына

Чаму сучасныя юнакі і дзяўчаты не цікавяцца нашай культурай і звычаямі? Чаму, лічыцца, што амерыканская моладзь больш патрыятычная, чым мы?

Адночы я вырашыла паглядзець па тэлевізары канцэрт, у якім былі прадстаўлены беларускія народныя песні і танцы. Пасля яго прагляду ў мяне і з’явілася думка напісаць гэты ліст.

Спачатку вырашыла, што канцэрт не зацікавіць. Пасля ж прагляду першага нумара народнага танца, маё меркаванне змянілася.

Сваё майстэрства паказалі танцавальныя калектывы і хары з усіх куткоў Беларусі. Было так здорава, што проста захоплівала дух. Калі гурт танчыў беларускую “Лявоніху”, мне таксама хацелася ўскочыць і пачаць рухацца разам з імі.

І ў гэты момант я адчула, як крыўдна, што мы, а ў асаблівасці маё пакаленне, так мала ведаем аб нашай культуры, мове, а некаторыя нават лічаць усё гэта непатрэбным і марным заняткам.

Мне здаецца, гэта памылковае меркаванне. Па праўдзе кажучы, у беларусаў вельмі шмат розных і цікавых звычаяў.

У нас вельмі прыгожая старадаўняя строі. Узяць хаця бы адну дэталю — слухі паясы! Чаму мы не цнім усё гэта? Цураемся роднай мовы, хаця яна па далзеных даследчыкаў, была прызнана ці не самай мілагучнай мовай у свеце. Мне часам бывае крыўдна чуць, калі гавораць, што ў нас грубая і непрыгожая мова. Так і хочацца ім адказаць: “Калі вы не ведаеце, якая на самай справе беларуская мова, не кажыце аб ёй дрэнна!”

Трэба паважаць сваю спадчыну! Калі мы не будзем цніць родную мову, тое багацце, якое атрымалі ад продкаў, — мы не будзем цніць саміх сябе. Трэба цікавіцца і ведаць культуру сваёй Радзімы, каб у грамадстве, дзе, магчыма, збіраюцца людзі з усіх куткоў свету, на сваёй роднай мове паведаць што-небудзь цікавае аб звычаях і святах беларусаў.

Дар’я ПЯТРОВІЧ,
вучаніца 11 класа СШ № 30 г. Мінска

“Народ, з якога я выйшаў і якому застаюся верным, таму што знаходжу ў сабе ўсе яго загіны, можна апісаць адным словам: малы. Гэта не тое ж самае, што «ніжэйшы» — гэта народ, дзе ўсё ператвараецца ў мініяцюру (калі не сказаць — карыкатуру). Нават сваё няшчасце.”

Эміль ЧОРАН

Назоў гэтага артыкула вылучаецца з нечакана нахлынуўшага і неадступна пераследуючага мяне даўняга рамана П. Пестрака “Сустрэнемся на барыкадах”, які ў свой час я так і не даў рады прачытаць, але да гэтай пары чамусьці памятаю яго ідэалагічна заангажаваную назву. Своеасаблівы брэнд рэвалюцыйнага савецкага часу.

І якім жа было маё здзіўленне, калі праз

ма літаратара. А калі яно гэтак і ёсць, то давайце сур’ёзна задумаемся, што мы зрабілі (а дакладней, не зрабілі), у тым ліку і ў нашай літаратуры, каб пазбегнуць такога ганебнага становішча?..

Хто сёння ўспомніць, калі мы гаварылі на нашых чарговых і нечарговых з’ездах і сходах пра канкрэтны стан сучаснай мастацкай літаратуры, пра пэўныя творчыя ўдачы (ці няўдачы) сваіх калег? І ці заўважылі вы, што паступова сітуацыя ўзаемаадносін з уладамі стала не адпавядаць прынцыпам адкрытага змагання за свае ідэі, а перарасла ў зацігнутае затаенае з абодвух бакоў супрацьстаянне, у якім, як у непраходным топкім балоце, гінуць (ці ў лепшым выпадку замарожваюцца-зальваюцца) усе лепшыя творчыя парыванні таленавітых людзей, новыя мастацкія

Зорку Героя літаратурнай Працы) паспрабуюць займець ад яе і цяперашнія, найбольш пакрыўджаныя лёсам (галодныя, халодныя і бяскніжныя) літаратары (праўда, баюся, каб не атрымалася як заўсёды: атрымаюць зноў тэа, што ўжо атрымлівалі: абагрэтыя, наетыя і абтомленыя). На жаль, кожны, нават самы таленавіты творца па сваёй фізічнай прыродзе, у адрозненне ад духоўнай, — стварэнне крохкае, якое пастаянна паграбуе матэрыяльнай падтрымкі і маральнай апекай, калі не ад блізкіх яму людзей, то ад мецэнатаў, а найперш — ад дзяржавы, сваёй ці любой іншай... Таму, з пэўнай доляй сумневу, дапуская, што пры адпаведным дзяржаўным стымуляванні (ДЛ, кватэры, паліклініка, прэміі, кніжкі...) у новай арганізацыі могуць з’явіцца рэальныя перспектывы, і праз год-

Адно выключана — *апазіцыйнасць* канкрэтнага літаратара ці цэлай групы і не павінна служыць ім *індульгенцыяй* за іх літаратурную нямогласць. І гэта тычыцца абодвух бакоў літаратурнага канфлікту. Ідэалогія і палітыка не павінны абцяжарваць творчыя парыванні (зрэшты, сапраўдны творца, застанецца ім і ў СБП і ў СПБ — талент даасцятатку некіруемы, ён сам скіроўвае жыццёвы лёс і творчы шлях надзеленага ім літаратара. Прыклад існавання ў 20-х гадах “Маладняка” і “Узвышша” з броўнаўскім рухам яго чальцоў кажа сам за сябе.)

А то часам ствараецца ўражанне, што ўмоўна праведзеная ў нас дэмаркацыйная лінія *нацыянальна-дэмакратычнай зоны*, уключна з зонай адчужэння, абнесена вострым частаколам апазіцыйнай рыторыкі... Выйшаў за кантрольна-следавую паласу — і ты ўжо ПАРУШАЛЬНІК, нічыі, сірата, бомж...

Самае невуглумачальнае ў звязку з гэтым літканфліктам даводзіцца чуць, як ні дзіўна, ад тых, хто яшчэ на пачатку 90-х кляміў Саюз пісьменнікаў і гарача даводзіў, што творчых літсуполак павінна быць шмат (спрабавалі нават спешна *зварганіць* нешта падобнае на расійскі “Апрель”). А пасля А. Аркуш, якога ў той час з нейкіх няясных прычын не прынялі ў СП Беларусі, на энергетычным запале ўласнай крыўды, узяў і стварыў на старажытнай Полаччыне Таварыства вольных літаратараў. Хто толькі тады на іх пальцах не паказаў! І ўсё ж творчымі і матэрыяльнымі вымаганнямі таварыства было выдзелена шмат кніжачак і нават часопіс “Калосьсе”, які з перапынкамі выходзіў да гэтай пары. Ды вось — дзіва, сёння той самы вольналюбівы А. Аркуш прымае заяву ад імя ТВЛ у падтрымку СБП і кажа праз радыё “Свабода”: “...гэтым разам з’явілася арганізацыя, якую стварылі ня самі пісьменнікі, а ідэалагічныя аддзелы аблвыканкамаў. І таму відавочна, што гэта палітычная з’ява, і яе мэта — раскалоць пісьменніцкую еднасць і зліквідаваць той пісьменніцкі саюз, які знаходзіцца ў апазіцыі сённяшняму рэжыму”.

Пра якую гэта пісьменніцкую еднасць раптам загаварыў стваральнік ТВЛ? І ў чым праяўленне той еднасці? У нацыянальнай палітыцы? Тады навошта ствараць Саюз пісьменнікаў? Куды больш карысці папаўняць абмялельны шэрагі БНФ і Грамады. І хіба дзяржаўныя структуры не маюць права на арганізацыю творчых аб’яднанняў? Так, улада сёння мацнейшая за апазіцыю, як бы хто ні жадаў інашага. Трэба ўмець і праіграваць і рабіць з паразаў адпаведныя высновы. Прыблизце да ўлады, гэтакім жа чынам зноў створыце свой адзіны Саюз. Абаязкова. Альбо вось што адказвае на пытанне карэспандэнта таго ж радыё (“як будучы, на вясёлую думку, далей развівацца дачыненні паміж дзвюма пісьменніцкімі арганізацыямі?”) вядомы філосаф Валянцін Акудовіч: “Якія дачыненні можна мець з арганізацыяй і зь людзьмі, якія хай сабе з розных меркаванняў, але пайшлі ў структуру, што ствараецца відавочна дзеля мэты падтрымкі ўлады? Ня думаю, што тут трэба нават шукаць нейкага паразумення і нават гаварыць іх ці штосьці яшчэ такое казаць пра іх.”

Валянцін Васільевіч, забыўшыся ці што ў выкрывальна-экспрэсійным запале, пачынае гаварыць нераўнаўнаважыўчы як ад імя паўнапраўнага члена СБП! А яшчэ ж нядаўна здэкліва пасмейваўся з усіх “членаў”, якія раптам параскладвалі свае “яйкі” хто направа, хто налева (маўляў, сапраўдны творца вольны ад усякай улады і ўсякіх саюзаў), хоць сам у свой час па сутнасці быў стваральнікам суполкі Бум-Бам-Літ, члены якой, аддамо і ім належна, таксама выдалі шмат цікавых, арыгінальных і неардынарных тэкстаў і зборнікаў. Аднак, адпрацоўваў свой хлеб, шануюны і даўні мой таварыш Валянцін, аказваецца, трэба і ў “хольдінгу”, і на заводзе, і на “Свабодзе”... Усе мы ад чаго-небудзь ды залежныя, няхай нават і ад уласнай галавы, як тыя філосафы...

Але канчаткова знікае і ўпасці духам змусіла мяне вядомая пісьменніца В. Пятава, якая таму ж самаму карэспандэнту ў гутарцы пра звужэнне “тэрыторыі творчай свабоды” сказала, як *дэкрэтам* адрэзала: “...калі ўсё змяніцца, мы пабачым, колькі было дэмакратаў у гэты час”. Што ж, як кажуць, дай Бог ёй і арыфметычнага таленту, хай яна нарэшце ўсіх дэмакратаў на пальцах пералічыць. Я думаю, гэта будзе не так цяжка зрабіць, як, дарэчы, і падрахаваць усіх сапраўдных мастакоў слова...

Сумна гэта. Вельмі.

Мне больш імпануе ўраўнаважаны адказ у тых жа СМІ аднаго з намеснікаў Старшыні СБП Б. Пятровіча, які на пытанне пра ўсё тую ж “творчую прастору”, адказаў проста і мудра: “На літаратурным полі месца хопіць

«СУСТРЭНЕМСЯ НА БАРЫКАДАХ»?

ПАПЕМІКА

колькі дзён прапанаваў мне прачытаць у “Народнай волі” адрыв старшыні СБП А. Пашкевіча, якая пачыналася амаль што ў дэтэктыўным стылі: “У літаратурна-грамадскім жыцці Беларусі — неспакойна. Звіняць-разрываюцца тэлефоны ў саюзе беларускіх пісьменнікаў і ў кватэрах кіраўнікоў творчай арганізацыі: што здарылася? Пераварот? Раскол? Вайна?”

З чаго ж галас?

Аказваецца, літаратары з іншым мастацкім і грамадскім светаўспрыманнем ствараюць новую суполку. Свой Саюз пісьменнікаў. Наўпрост і непрыхавана пры тым акрэсліўшы свае задачы і мэты. Па словах М. Чаргінца — гэта будзе такі Саюз, “які катэгарычна супраць дзеянняў, варажых дзяржаве, уладзе і Прэзідэнту Рэспублікі Беларусі. Мы створым свой Літфонд, неабходны для дзейнасці літаратараў структуры: секцыі прозы, паэзіі, дзіцячай літаратуры, драматургіі, крытыкі. Адрозніць дзейнасць бюро прапаганды літаратуры”. Аргкамітэтам было абвешчана таксама аб намере рабіць усё, што садзейнічала б творчасці літаратараў і, што не менш важна, — аберагаць духоўны свет членаў новага саюза, іх гонар і годнасць, дапамагчы ім у побыце.

І што ж у гэтых намерах страшнага і неяснага для кіраўнікоў старога Саюза? Ці ж так даўно падобныя тэзісы калі не прапісваліся ў статуте самога СБП, то меліся на ўвазе, альбо дзеяліся, кажучы камп’ютэрнай камандай, “по умалчанню”... Аднак менавіта такая пазіцыя іншадумных калег па пярэ была ўспрынята як варажыя творчаму Саюзу беларускіх пісьменнікаў, можна нават сказаць, была расцэнена як дзяржаўны замах на яе *ўсёбеларускае літаратурнае верхавенства*. Адсюль і кандовыя заклікі тыпу: *ні кроку назад, за намі Беларусь!* Прабачце, спадарства, а за кім жа Літаратура? Ці вы яе аддаеце (як, дарэчы, і раскрытыкаваны вамі супрацьлеглы бок) на водкуп грамадскай дзейнасці? Але ў што тады ператворыцца беларускае пісьменства агулам, калі мастацкая літаратура (творчасць) зробіцца сімвалам (сцягам ці харугвай) грамадска-палітычных адносін у асяродку пісьменніцкай супольнасці, і, калі такая рэвалюцыйная мэта, у рэшце рэшт, будзе дасягнута, а вышні ўзятая (заваяваная), то хто і што апынецца на той, злавалася б, недасяжнай вышыні? Сцяг? А сама літаратура ці не застанецца ляжаць ля падножжа ў тым запалошным эпаце патрыятычнага змагарства?... Усё гэта не раз (і не толькі ў нас) ужо бывала і, на жаль, яшчэ не раз паўторыцца... Гэтае зачараванае кола чалавечага выраку ў спрадвечных пошуках адзінай, усіх задавальняючай гармоніі зямнога суіснавання. Але, нават улічваючы нашу няпростую сітуацыю, няўжо адной з галоўных мэт і задач сённяшняга Саюза беларускіх пісьменнікаў з’яўляецца захоўванне беларускай мовы, нацыянальных традыцый і сімвалаў, а не спаборнае яднанне творцаў на аснове мастацкай творчасці, каб усё вышэй зайўленае ўзбагачаць і ўзвешчываць?.. І ўвогуле, грош нам цана, як нацыі, як суверэну, калі ўся наша *беларушчына* будзе змяшчацца ў двух пакоях До-

здумы і вартыя рэалізацыі творчыя пачынанні... Няўжо некаму і сёння яшчэ трэба даводзіць прапісныя ісціны, што ўсе палітычныя ды адраджэнскія ідэі павінны вынікаць з кантэксту мастацкіх твораў пісьменнікаў, а не з іх надзённых публіцыстычных і застольных лозунгаў... І агулам балоча-безабаронныя рэзаванні (з гэтымі аднастайнымі запалошнымі крыкамі “SOS!”) на ледзь чуйны паву дзяржаўна-ўладнага ветру нават візуальна выяўляюць слабасць падобнай апазіцыйнай літаратурнай палітыкі.

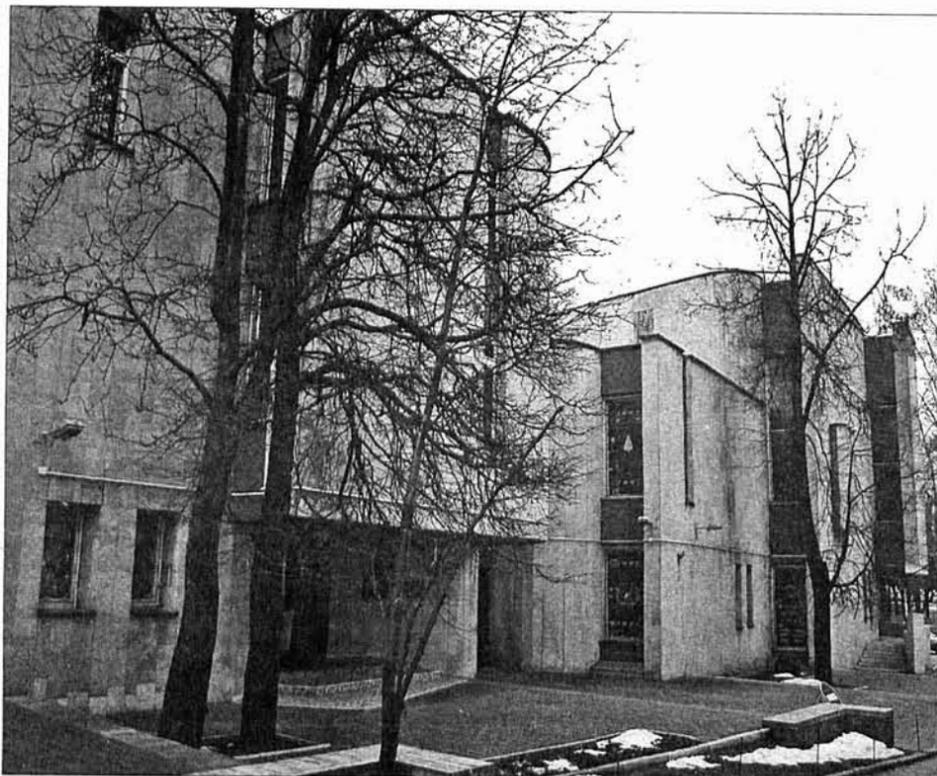
Не будзем адмаўляць, за апошнія гады мы данельна нажаліся творчай шчырасці і мастацкай праўды не толькі ў літаратуры, але і ў адносінах паміж сабой і ў грамадскім жыцці. І калі стварэнне новых творчых саюзаў яшчэ не ёсць праяўленнем такой запатрабаванай шчырасці, то наша асабістае ўступленне ў той ці іншы саюз можа стацца каталізатарам гэтай шчырасці, а ў крайнім выпадку прагматычным пасылкам да яе магчымасці...

Так ці іначай, а *служылі* дзяржаве і Пушкін, і Шалахаў, і Купала, і Быкаў (калі было іначай, то не патурала б ім у свой час “*власть придержащая*” і не атрымлівалі б яны ад яе дывідэндаў)... І чаму ж, скажыце, не паспрабаваць пабыць пры дзяржаўным аякунстве і членам новага СП Беларусі? Няўжо так хутка забылі *вопытныя* члены пісьменніцкага саюза колькі яны паймелі ад дзяржавы — і за саветаў, і ў постсавецкі перыяд (і кватэр, і прэміі, і званняў, і выданняў, і творчых пуцёвак, і замежных паездкаў, і розных бліскучых бляшанак на грудзі), то хай якую матэрыяльную дапамогу, палачку ці ганаровую бранзалетку (скажам, залатую

два туды можа *перабегчы* даволі шмат шараговых і таленавітых літаратараў старога Саюза... Але ж той самы інерцыйна-збавлівы алток шараговых членаў СБП у СПБ можа стацца, хоць і неспадзваным, але даўно настпелым *катарсісам* і пойдзе на карысць гэтай, не ва ўсім па сваёй волі аганізуючай, арганізацыі... Дай Бог.

Аднак, думаецца, што і СПБ не прападзе, тым больш, што ў ім маецца быць адпрацаваны натуральны літаратурны працэс. Ну не прапаў жа ў аўтаномным плаванні новаствораны часопіс “Дзеяслоў” нават не наладзіўшы добрасуседскіх канкурэнтна-творчых стасункаў з такімі выданнямі, як “Архэ”, “Наша Ніва”, “Тэксты”, “Калосьсе”? То чаму ў такім выпадку не змогуць знайсці сваё чыгача часопісы “Сталіца” і “Неміга”, якія маюць быць заснаванымі новаствораным СПБ? Пэўна ж, творчая беларуская прастора ад гэтага не звужыцца, а як-ніяк пашырэе.

У сяброў СБП ёсць небеспалдаўная боязь, што новая арганізацыя і яе выданні будуць праводзіць супрацьлеглы ім дзяржаўны ідэі? Што ж, сёння за кожнага чыгача трэба змагацца, перацягваючы яго на свой бок больш адметнымі і высокамастацкімі чым у канкурэнтаў творами. Безумоўна, калі ты з’яўляешся прафесійным апазіцыянерам-барачыбітом, то ты павінен змагацца за свае палітычныя і грамадскія ідэі наўпрост, але, калі ты прафесійны літаратар, творца, мастак, то твае “барыкады” за пісьмовым сталом; слова, як мы ведаем, можа быць і затаена-прыўкрытым і напокрыта-грамадзянскім — *ружай і ружжом*...

усім". (Іншая справа, ці захочуць там сесіі адны побач з другімі...)

Не хацелася б думаць, што чытачы ўспрымуць гэты мой чарговы опус як нагавор на тых калег, што стаяць па той бок умоўнай літаратурна-нацыянальнай мяжы...

Я выдатна разумею колькі хібаў у гэтых маіх развагах як, дарэчы, і ў папярэдніх (у артыкуле "Аб чым маўчыць?") Што ні чалавек, то розум, але ж ісціна нараджаецца ў спрэчках... Таму давайце выказвацца.

Вось, да прыкладу, і ў інтэрнет-медыях далёка не ўсе падзяляюць працывастанне тут словы некаторых апазіцыйных літаратараў. Скажам, невядомы мне спадар Карлонскі піша на сайце (літара.net), што "я зь вялікай павагай стаўлюся да спадара Акудовіча, да спадарыняў Іпатавай і Аксак, але часам мне, пры ўсёй павазе, робіцца сьмешна. Ну хай мне хто-небудзь выглумачыць што такое "тэрыторыя творчай свабоды"? Ну і заадно як яе можна знішчыць? Гэта што прыйшла да літаратара і адрэзалі кавалак пісьмовага стала?"

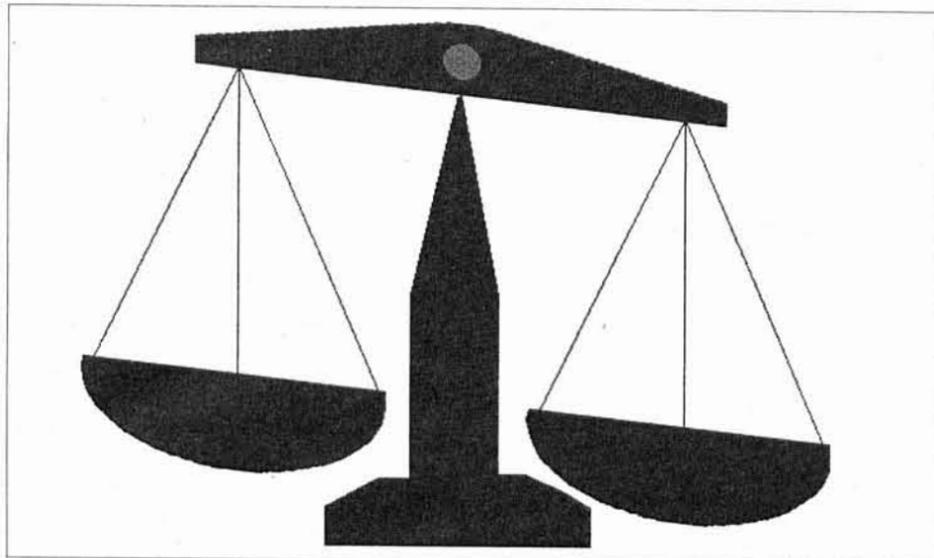
А нехта, Werk, яму дадае: "Мажліва, меліся на ўвазе плошчы ў Доме Літаратара".

Іранізуюць хлопцы, шуткуюць. Увогуле, маладзейшыя творцы, як я заўважыў, ставяцца да абгаворанага тут "літсаюзага базару" неўразумела: маўляў, што гэтыя дзядзькі ў сучаснай нішчынай літаратуры дзядзькі будучы?! Літары, знакі, аркушы, жанры?..

"Жыццё — кароткае, Айчына — вечная", напісаў мудрэц. Давайце ж напайняць форму вечнасці (Айчыну) чалавечым зместам (жыццём, як прайвай мастацтва, і мастацтвам, як прайвай жыцця). Бо, на жаль, маральны закон, пра які калісьці пісаў найвялікшы карлік Імануіл Кант, так і застаецца затоемым унутры нас...

А то! Пачытаўшы канцоўку той адозвы старшыні СБП А. Пашкевіча, выдрукаванай у "Народнай волі", з цытаты якой я і пачаў гэты опус, можа і вы, шануюныя, выструніцеся па камандзе "звычай!" На завяршэнне там былі тры сказы, як тры апошнія патроны пры адступленні: "Саюз пісьменнікаў быў, ёсць і будзе! Жылі і будуць жыць і беларуская, і руская мовы! Была і застаецца літаратура Беларусі!"

Хто б сумняваўся?! Але ж як павяла нафтаіна маладнякоўства! Ад гэтых палка-адстароненых слоў маладога калегі, думаю, нават таленавіта-мудры старэйшына нашай літаратуры Іван Антонавіч Брыль, паблажліва пасміхнуўся і разгублена перасмыкнуў вуснамі... (Дарэчы, ён і шмат хто яшчэ) патэлефанаваў мне пасля публікацыі папярэдняга артыкула, і выказаўшы агульнае паразуменне, усё ж зрабіў слушную заўвагу адносна

творчасці і супрацоўніцтва з фашысцкім рэжымам К. Гамсуна і Э. Паўнда, пра якія я ўпамінаў у тым сваім тэксе, і, па ўсім відаць, недакватна. Дзякуй, Іван Антонавіч.)

Але яшчэ за колькі дзён да згаданай адозвы А. Пашкевіча ладзілася і прэс-канферэнцыя кіраўніцтва СБП (сабраная па гарачых слядах устаноўчага Сходу літаратараў). Андрэй Федарэнка, якому я прапанаваў пайсці на тую прэс-канферэнцыю, іранічна сказаў мне: "Памятаеш, як у 2002 годзе вы з Акудовічам раздавалі інтэрв'ю незалежным газетам і радыё, ладзілі ў рэдакцыі часопіса "Крыніца" сваю прэс-канферэнцыю, ну, тады, як толькі арганізоўваўся холдынг? Дык ведаеш, чым я ў той час займаўся — сядзеў дома і пісаў апавяданне... І што ж сёння?! Забыліся ўсе вашы запальныя выступы і публікацыі і сам ты цяпер працуеш у тым самым холдынгу, а маё апавяданне засталася, яго і цяпер яшчэ чытаюць і, магчыма, працягаюць пасля... То чаго ж я пайду і на гэтую прэс-канферэнцыю?! Мне няма чаго там сказаць. Але мне ёсць што напісаць"...

Мудрыя словы. Хоць і не бяспрэчныя, бо гэта — як да якой сітуацыі. Але — калі да творчай, то хоць на камені выбывай... Бо, як сказаў далёка не ўсім вядомы расійскі пісьменнік Барыс Хазанаў: "Рана ці позна кожны, хто ўсур'ёз займаецца літаратурай, здагадваецца, што яго суверэннасць — уяўная. На самай справе ён знаходзіцца ў слугаванні. Не ў дзяржавы, грамадства ці народа, пра гэта і казаць сёння некалькі няёмка. Літаратура паўстае перад пісьменнікам як нейкая сутнасць альбо, калі хочаце, жывое стварэнне, надзеленае вечным жыццём. Яно

стаіць над усімі сучаснікамі і суайчыннікамі. Усе мы, вялікія і невялікія, знакамітыя і невядомыя, скачам пад яго лудку. Яно існавала да нас і перажыве нас усіх. Мы паміраем, сказаў Блок, а мастацтва застаецца. Яго канчатковыя мэты нам невядомыя."

Тут бы і скончыць, але ўсцешна ўспомнілася ўчарашняя раніца. Жонка, як заўжды, у сем гадзін пачынае доўга і настойліва будзіць дачку-адзінаціцкласніцу, што, шчыра кажучы, мяне раздражняе... І раптам, перарываючы мае заняты фізаралкай, па-змоўніцку паведамляе: "Мы з табой, бацька, усё ж чыстакроўную беларуску выгадалі — яна ў нас і ў сне на мове размаўляе... Я толькі коўдру з твару адхіліла, а яна са свайго цёплага сну мляўка мурлыкае: "Ціха, а дзе гук?..." Мабыць, учора вечарам перабрала са свайго альтэрнатыўнай музыкой..."

Можа, хто не паверыць, але мне ў той момант ад гэтага наўнага жончынага "адкрыцця" (пэўна ж, дзікага для шмат якіх людзей на свеце) было хораша на душы і чыста на сэрцы...

І менавіта цяпер чамусьці закарцела спытаць у сваіх калег па пярэ: а ці гавораць вашы дзеці ў сне па-беларуску?

Спадарства, можа, якраз з дзіцячых беларускіх сноў? І ці не абмазваць нам гэтае пытанне, разам з пошукамі ладу, згоды і разумення на якім пазачарговым сходзе СБП?

Каб ужо ў наступны раз сустрацца не на барыкадах, а за бяседным сталом...

Леанід ГАЛУБОВІЧ
Фота В. Кавалёва

З КЛОПАТАМ ПРА БЕЛАРУСКУЮ ФІЛАЛОГІЮ

Пад назвай "Пісьменнік — мова — стыль" два дні на філалагічным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта праходзіла III-я Міжнародная навуковая канферэнцыя. Традыцыйна навуковых аглядзін лінгвістаў, літаратуразнаўцаў і метадыстаў вышэйшай школы ўзыходзіць да верасня 1996 года, калі ўрачыста адзначалася 70-годдзе з дня нараджэння славянскага навукоўцы, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі прафесара Льва Шакуна. У той канферэнцыі прынялі ўдзел 47 даследчыкаў з Беларусі, Аўстрыі, Польшчы і Расіі. Значна пашыршылася кола ўдзельнікаў у 2001 годзе, калі на II Міжнародную навуковую канферэнцыю "Пісьменнік — мова — стыль" прыехала больш за 110 навукоўцаў, у тым ліку з Германіі, Венгрыі, Украіны. Сёлетняя канферэнцыя аб'яднала моваведы і літаратуразнаўцаў з большасці вышэйшых навучальных устаноў Беларусі, а таксама гасцей з Расіі і Польшчы — усяго 137 удзельнікаў.

У прывітальных словах да гасцей і ўдзельнікаў канферэнцыі, з якімі выступілі начальнік Галоўнага ўпраўлення навукі БДУ Таццяна Дзік, дэкан філалагічнага факультэта прафесар Іван Роўда, старшыня Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў дацэнт Сяргей Запрудскі, адзначалася важная роля філалогіі ў сённяшнім свеце, акцэнтавалася ўвага на далейшых намаганнях навуковай грамадскасці ў справе пашырэння беларускамоўнай адукацыі ў краіне, падтрымцы беларускіх суполак у замежжы і інш.

На пленарным пасяджэнні былі заслуханы і абмеркаваны даклады прафесара Валяніны Русак "Мастацкі тэкст і марфалагічная прадуктыўнасць мовы", прафесара Анатоля Андрэева "Гнасеалогія аднаго жарту, або Нежартоўная гнасеалогія", прафесара Людмілы Машчэнскай "Тыпалагічная характарыстыка двух пракоў (верш А. Пушкіна "Прарок" і паэма Якуба Коласа "Сымон-музыка)", дацэнта Зінаіды Данільчык "Сінтаксічна непадзельныя словазлучэнні ў сучаснай беларускай мове: семантыка і структура", прафесара Віктара Краснея "Агульнамоўныя і дыялектычныя з'явы ў беларускім пісьменстве XIX ст.". Актыўная праца навукоўцаў пры абмеркаванні гэтых выступленняў прадвызначыла і зацікаўленыя дыскусіі на секцыях, якіх на гэты раз было восем. Яны традыцыйна аб'ядналі лінгвістаў, што працуюць над рознымі праблемамі беларускай мовы.

Шырокім ахопам праблематыкі вызначаліся даклады і паведамленні літаратуразнаўцаў, сярод якіх можна было знайсці даследаванні як гісторыка-літаратурныя, так і твораў не толькі класікаў, але і майстроў мастацкага слова апошніх дзесяцігоддзяў ("Словатворчыя эксперыменты Ул. Дубоўкі як з'ява беларускага літаратурнага авангардызму" — дацэнт І. Багдановіч, "Сінергетычная парадыгма ў творчасці Кірылы Тураўскага і Грыгорыя Цамблака" — дацэнт Т. Казакова, "Канцэптуальныя праблемы інтэлектуалізацыі беларускай аповесці XX ст." — дацэнт У. Навумовіч, "Максім Багдановіч і Польшча: паэтыка верша" — дацэнт А. Сабуць, "Стыль як інфармацыйны код: назірэнні над стылем прозы Міхася Стральцова" — выкладчык В. Бурло, "Стыль аўтара і стыль перакладчыка ў перакладах прозы" — дацэнт М. Кенька).

Адной з самых прадстаўнічых аказалася секцыя "Мова і літаратура ў школе і ВНУ", у якой сабраліся вучоныя-метадысты з розных гарадоў Беларусі. Напоўненымі новым матэрыялам, арыгінальнымі назіраннямі і ўласнымі напрацоўкамі вылучыліся даклады прафесара І. Казаковай "Выкарыстанне фальклорных матэрыялаў у сістэме адукацыі", дацэнта С. Мароз і М. Ржавуцкай "Арыгінал і пераклад як аб'ект вывучэння на занятках па спецыяльнасці", дацэнта Л. Хрышчановіч "Антрапонамы ў паэтычнай творчасці В. Дуніна-Марцінкевіча (з вопыту выкладання курса "Беларуская мова: прафесійная лексіка)", дацэнта Л. Васюковіч "Перспектывы ўдасканалення школьнага падручніка па беларускай мове", дацэнта А. Долбік "Экспрэсіўны патэнцыял сінтаксісу ў школьным падручніку па рускай мове" і інш.

Прыемна адзначыць, што побач з масіўнымі і прызнанымі ў філалагічнай навуцы даследчыкамі актыўна працавалі аспіранты і магістранты, а таксама суіскальнікі і студэнты. Сплаў вопыту і маладосці абавязкова даць плён у бліжэйшай перспектыве. А гэта радзе і абнадзейвае, што і ў будучым ніва беларускасці будзе засявацца і квітнець усё ярчэй і паўнакроўней.

Мікалай ПРЫГОДЗІЧ,
доктар філалагічных навук

ПАЧУТАЕ ДУШОЮ І СЭРЦАМ

Свой першы рэдактарскі вопыт Максім Танк набыў у надзвычайных умовах. З хваляваннем можна ўявіць сыры пакойчык камеры ў сумнавадомых Лукішках, дзе 21-гадовы паэт, равеснік многіх сягонняшніх студэнтаў, патайна ад жандараў-назіральнікаў рэдагаваў рукапісны часопіс "Краты". Поўнае бунтарнага духу слова паэта, як і яго аднадумцаў, знаходзіла дарогу на волю, саграла верай і мужнасцю сэрцы соцень барацьбітоў за лепшую долю паднявольнага краю, "пілавала вершам краты".

Потым ужо на дымных дарогах Вялікай Айчыннай, друкаваная ў франтавых выданнях "За Савецкую Беларусь" і "Раздавім фашысцкую гадзіну", акрэпла-ўзмужнела, значна геаграфічна і гістарычна пашыршылася сама паэзія Максіма Танка. У такой самай ступені ўзрасло і яго рэдактарскае майстэрства. Былі ўзважаны і правяраны лёсам тая духоўная каштоўнасці, на якіх адказна, страшна, па-грамадзянску заклапочана стаялаўся літаратурны вопыт Максіма Танка — будучага галоўнага рэдактара часопіса "Польмя".

На гэту адказную для ўсяго літаратурнага працэсу пасаду Максім Танк заступіў у 1948 годзе і нястомна працаваў на палыманскай дзядзька да 1967 г., да абрання старшынёй Саюза пісьменнікаў Беларусі. Здаваўчы танкаўскі палыманскі перыяд з вышынё с'ягонняшняга часу, неабходна ўдзячна адзначыць, што гэта быў натхнёны этап станаўлення разнажанравай беларускай літаратуры, якая заявіла пра сябе на ўвесь голас творамі былых франтавікоў і партызан, а неўзабаве і падлеткаў, чыё маленства апаліла вайна. Наперакор многім гучна пафасным дактрынам таго часу ўсталёўвалася ў айчыннай літаратуры суровая акупная праўда вайны, пачуццёва абгрунтавана раскрывалася з аднаго боку чалавечая мужнасць змагароў, а з другога — чэзласць духу прадажнікаў, баладна-напружана тварылася паэтычная, празаічная, драматургічная споведзь пра самыя ахвярныя падзеі барацьбы за здобывае крывёй Перамогу.

Сёлета, калі адзначаецца 60-годдзе Вялікай Перамогі, асабліва выразна і акрэслена бачыцца нам гэты этап развіцця роднай літаратуры, дзе перш-наперш паўставала суровая мараль, неабвержна дзелячы герояў твораў на сваіх і чужынаў. Дамінуючай на многія гады становіцца ў айчыннай літаратуры тэма мінулай вайны. Творы беларускіх пісьменнікаў, у большасці празаікаў і паэтаў, у перакладах становяцца набіткамі розных народаў свету. Літаратуразнаўствам даўно складзены рад імён, хто разнасежыў дзверы Беларусі ў шырокі свет — Аркадзь Куляшоў, Максім Танк, Пятрусь Броўка, Пімен Панчанка, Васіль Быкаў, Іван Мележ, Янка Брыль, Іван Шамякін, Міхась Лынькоў, Андрэй Макаёнак, Алесь Адамовіч, Іван Пташніцаў, Барыс

Сачанка, Іван Чыгрынаў і многія іншыя.

Творы названых майстроў слова, а таксама многіх іншых прадстаўнікоў другіх жанраў літаратуры друкаваліся на старонках "Польмя" ў часы рэдактарства Максіма Танка. Мудры паэт-філосаф і ўдмлівы галоўны рэдактар, ён здолеў аб'яднаць вадок часопіса самыя таленавітыя літаратурныя сілы, на шматлікіх пасяджэннях рэдакцыйнай калегіі выпрацаваць духоўна-мастацкі арыенцір развіцця нашай літаратуры. Шасцідзятка гады мінулага стагоддзя сталіся сапраўдным раманным бумам у беларускай прозе; на старонках друку разгарэлася небывалая дыскусія аб месцы рамана як жанру ў развіцці беларускай літаратуры. Неабходна адзначыць і тое, што ў сваёй рэдактарскай дзейнасці Максім Танк кіраваўся прынцыпамі і падыходамі, горача пачутымі яго душою і сэрцам усё там жа за Лукішскімі кратамі, — паэт ведаў, што толькі творчая свабода дае слову сапраўдныя мастацкія крылы, што яно не павінна замкнуцца ў клетцы празмернай ідэалагізаванасці і зашоранасці. Магчыма таму ў танкаўскія рэдактарскія гады часопіс пачаў друкаваць у перакладах творы лепшых прадстаўнікоў літаратуры свету, каб і гэтым сустрэчным рухам увесці родную літаратуру ў духоўны кантэкст сусветнай культуры.

Многае, распачатае ў "Польмі", Максім Танк нястомна працягваў здзяйсняць будучы старшынёй Саюза пісьменнікаў Беларусі. Частымі гасцямі нашай рэспублікі сталі пісьменнікі розных краін, наладжваліся пленумы і "круглыя сталы" — ішла гаворка пра зробленае і нашай літаратурай, шукаліся перспектывы яе развіцця. Нярадкімі гасцямі ў іншых краінах былі і беларускія пісьменнікі. Сам паэт з дарожным чамаданам пабываў ва ўсіх частках свету: літаратура Беларусі становілася паўнамоцным духоўным паслом, чыя высакародная місія заключалася ў тым, каб гаварыць свету пра героіку лёсу роднай зямлі, якая на полі вайны страціла кожнага чацвёртага свайго жыхара.

Нашы вялікія папярэднікі, а сярод іх і Максім Танк, аддалі нам, сягонняшнім творцам, ладна адбудаваны і духоўна прасветлены літаратурны гмах, з вокнаў якога бачыцца не толькі выразна родныя прасторы, аднак і абсягі свету. Слова сённяшняй літаратуры, цалкам пазбавіўшыся ад празмернай былой ідэалагічнай апекі, па-мастацку слугуе духоўнаму чалавечаму ўзлёту, заглябляецца ў айчынную гісторыю і нашу стваральную сучаснасць.

Мікола МЯТЛІЦКІ,
галоўны рэдактар часопіса "Польмя",
лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі
Беларусь імя Янкі Купалы

Рагнел МАЛАХОЎСКИ

Сон

На зямлі, дзе звянец ланцугі,
Дзе нябёсы бліжэй за свабоду,
Узняліся, як здані, сцягі —
Не убачыць свяціла ўзыходу.

Толькі попел і пыл над табой,
Як заслон між хлуснёю ды праўдай.
Не вядзе розум свет за сабой —
Свет ахоплены розуму здрадай.

На зямлі ланцугоў і сцягоў,
Дзе ў каханні галодныя вочы,
Снег фарбуе застылая кроў,
І чуваць голас лёсу прарочы.

Ад знішчэння свой свет бараніць,
Абламаўшы бяспамяцтва крылы —
І душа, як ланцуг, зазвініць,
І адкрые над намі свяціла.

Рэканструкцыя

На Плошчы Незалежнасці — туман,
Кар'ер, нібыта пастка для Кінга Конга.
Спікіраваў сівы, як сталь, груган
І сеў ля мармуровага парога.

Тут стогны самазвалаў —
люты крык
Зямлі, што сілы нечысці склікала.
Груган да клічу гэтага прывык
І знік пад брудным колам самазвала.

Звінелі ланцугі, хрыпеў бетон,
Драбнюткі дожджык капнуў
на далоні.
Жыццё — імгнення дроггага палон
На змрочным і халодным часу
ўлонні.

Туман сыходзіў моўчкі ў забыццё,
Нібы зямлі пякуюча абраза.
І ціха страпанулася жыццё —
Сівы груган пад коламі КамаЗа.

***

Зіма блукае ў пошуках натхнення,
Чаканнем апраменьвае настрой.
Мне быць навекі ў пастцы вымярэння,
Дзе жыццё і паміраць —
табой адной.

Ніколі не забыць усмешкі лёгкай
І погляд сарамлівы, як ручай.
Прамовіць лёс:
«Жыві надзеяй дроггай,
Ці шчыра, да бясконцасці кахай».

Усё не так

Жыццё — хаос, намёк на існаванне,
Неадэкватны вечнасці задатак;
Ад першага імгнення спадзяванне
На ўладкаванасць, правільнасць,
парадак.

Няпэўнасць, беспарадканасць у свеце
Закладзены ад самага пачатку.
Наканаванне ў Божым запавецце
Замачавана вечнасці пячаткай.

Усё не так, не правільна, не гожа
Ад першых дзён, ад светаутварэння.
Няўжо бяссільны ўсемагутны Божа?
Хіба жыццё не божае тварэнне?

***

Час надыходзіць
развітвацца з каханай.
Абдымкі ночы.

***

Гуляў пад дажджом,
падхаліў нейкі вірус.
Завіс камп'ютэр.

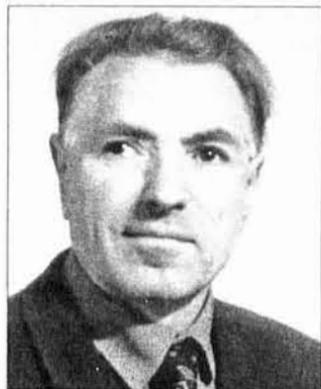
***

За вакном чуваць
мяккі голас сняжынак.
Ранняя зіма.

***

Зоркі на небе,
нібы вершы маладых.
Золата душы.

Міхась МАМОНЬКА

***

Заўсёды будзе
І зіма і лета,
І блакіту далі,
І будуць у небе
Буслоў спіралі,
І вечар будзе,
І будзе ранак,
І сум і радасць,
Расстанні і спатканні,
І вечна будзе Маці
З вайны
Сына чакаць.
Яна не верыць:
Ні абеліску,
Ні пахарончы. —
У яе быў сын,
А ён,
Як сонца.

ХЛЕБ

У партызанскай зоне
Прыцемкі апалі —
Над буданам зоркі
З месяцам заззялі.

Выйшаў у поле з лесу
Нібы з роднай хаты,
Малады хлапчына —
Сейбіт і араты.

Ён нясе сьвяеньку
Па раллі няўмела,
За плячмі вінтоўка,
Як вайна, чарнела.

Сее ён зярняткі
З кулачкоў раскрытых
Для Радзімы-маткі,
За братаў забітых.

Сее ён і марыць
Аб ішчаслівым леце.
Што ўраджай багаты
Будзе й мір на свеце.

Ды не ўбачыў сейбіт
Фрыца за пагоркам —
Закружыўся месяц,
Задрыжэлі зоркі...

Ён упаў з сьвяенькай,
У крыві зярняты,
А на вуснах: лета
І ўраджай багаты.

З таго часу бачу,
Як бяру хлябіну,
Я на гонях родных
Сейбіта-хлапчыну.

І над той раллёю
Веташок маленькі,
Што іскрыць крывёю
Ля яго сьвяенькі.

***

Дзе сонечны дзень
Захлынаўся мукай,
І крык у неба
Цягнуў свае рукі, —
З попелу,
З польмя,
Як клубочак дыму,

Выкацілася дзіця
Разоркаю
Да рэчкі радзімай,
А па ім:
З кулямёта,
З кулямёта,
Абвугленыя губкі,
Абгарэўшыя вочкі.
У якіх

не відаць было

Ні кроплі слязы,
Стуліла рачулка яго,
як маці,
Пад куцікам лазы.

***

Сонейка яснае
Усходзіць, заходзіць,
А мне ўсё трэба трываць.
Доля гаротная,
Думка маркотная,
Як жа тут песні спяваць?
Цемень пануе,
Завяя сцюдзёніць,
Адкуль жа той радасці быць?
Няўжо гэта Богам
Пасланы іспыты?
Сэрца аж нема крычыць.

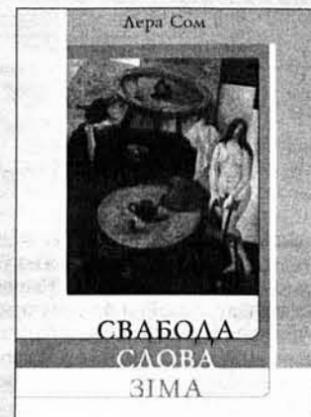
Малюнак Ул. ЛУКШЫ

Анталогію «Траекторыя блуканняў» склалі рознажанравыя і рознастыльковыя творы студэнтаў-журналістаў Інстытута парламентарызму і прадпрымальніцтва. Іх апавяданні і абстракцыі, імпрэсіі і вершы — плён юнацкай шчырасці і нежартоўна дарослых намераў перастварыць навакольны свет у асобны космас. Таму назву кнігі варта расшыфруваць не як просьбу дараваць аўтарам магчымыя хібы літаратурнага «вучнёўства», але як абяцанне хоць і не вокаментных, ды сапраўды важкіх трыумфаў.

«Не пакідай» — трэці том з серыі «Анталогія любоўнай лірыкі», якую часопіс «Гаспадыня» заснаваў у 2003 годзе. Тут сабраны найлепшыя ўзоры лірыкі каханья, напісаныя беларускімі паэтамі за ўвесь час існавання беларускай літаратуры.

«Свабода Слова Зіма» — новы паэтычны зборнік Леры Сом — адлюстраванне яе светабачання, зменлівага настрою, філасофскага роздуму.

«Верфікацыя нараджэння» — так назваў сваю кнігу крытычных артыкулаў Зміцер Вішнёў. «Дзесяць гадоў час ад часу я займаўся крытычнымі практыкаваннямі, мажліва не заўсёды сур'ёзна, але, як падаецца, кожны раз шчыра», — прызнаецца аўтар, прапануючы чытачам вынікі сваіх «практыкаванняў».

Некалі і ў яго была падобная машына — брынклівая калымажка-“Масквіч”, ад якой увес час што-небудзь адвальвалася.

Бензіну пражэра з’ядала мора, але ж у тых часы паліва было амаль дармавое. Кажуць, што шафёры нават вылівалі яго ў канаву, каб паліваць расход да лічбаў на спідометры. Шчаслівыя часіны — ездзілі куды захочаш, колькі хочаш. На карце не мелася ніводнай рэспублікі дзе б ён не пабываў, а ў некаторых дык і па некалькі разоў.

Стаяў пачатак зімы і, як гэта часта здаралася на Беларусі, снегу не выпала зусім, палі і лясы руда-зліёнага колеру, пустыя і ад гэтага рабілася яшчэ халадней і неўтульней.

Стасік яшчэ раз зазірнуў у “Масквіча”, па-торгаў дзверці і са здзіўленнем даведаўся, што машына нават не зачынена. “Во, будзе мне хоць ад ветру некаторы прыпулак, — крыху ўзрадаваўся ён. — Хаця ж ноччу, можа, і мароз стукне. Ды паесці трэба нешта знайсці... А, пасяджу крыху дыў пайду...”

Хіба можна было ўявіць сабе гадоў дзесяць таму чалавека, у якога няма нічога? Ну зусім, абсалютна нічога — ні дома, ні сям’і, ні дакументаў, чалавека, які нідзе не лічыўся, не быў запісаны і ў той жа час яшчэ заставаўся жывым, якому трэба было есці і цела якога папрабавала цэпільні ды вопраткі...

Стасік стуліўся на заднім сядзенні, па-назіраў за пустымі дачнымі дамамі, заўважаў у далечыні дымок над дахам: “Усё ж нехта тут жыве, трэба быць асцярожным... Могуць здасць, а могуць і проста забіць ды закапаць... Шукаць ніхто не пачне...”

Дамы ў пасёлку былі розныя — трапляліся вельмі шыкоўныя, з вежачкамі і жалезнымі дзвярыма, з багатым шклом у вокнах, такія трэба абыходзіць, бо “круты” гаспадар мог паставіць якую сігналацыю, ці нават ўзрыўпакет прычапіць, а здабычы на такіх “фазэндах” ніколі не бывала — гаспадар, а хутчэй гаспадыня, старанна ўсё вывозілі на зімовы перыяд на сваіх “джыпах” альбо “мерсах”. Але такіх дамоў было няшмат, можа, з пяток на ўвесь пасёлак, больш трапляліся драўляныя на магутным падмурку, з гаражамі ўнізе... І вось гэтыя гаражы часта мелі яшчэ пад сабою сапраўдныя скляпенні, дзе гэтыя куркулі хавалі і агуркі, і капусту, і нават розныя кансерванці.

Стасік скаўтнуў сліну асцярожна вызірнуў праз акно, яму прымроіліся чалавечыя крокі: цяжкія ды мерныя... Яны пераследавалі яго даўно і Стасік ведаў: ў гэтай містыцы ёсць насланне і адначасова рэальнасць, бо крокі ў нечым знаёмыя, але вызначыць каму яны належалі ён не мог. Ніводнага разу яму не ўдавалася ні злавіць, ні нават цішком падглядзець гаспадара чутых крокаў.

У рэшце рэшт ён прышоў да высновы: крокі належалі нікому іншаму, як ягонай смерці. А гучаць яны так рэальна, таму што ён даўно ўжо цяжка хворы, у тым ліку і псіхічна. “У мазгах тваіх сядзіць нячысты і смеіцца, смеіцца... Пакуль не хопіць цябе за карак, альбо за якое іншае месца і не пацягне туды, дзе табе даўно належыць быць за ўсё тваё папярэдняе жыццё, за ўсё твае грахі...”

Ён перабіраўся з аднаго дачнага пасёлка ў другі ўжо на працягу цэлага тыдня і не ведаў калі і як перарвецца гэтай пакутлівай вандроўка. Часам яму ўдавалася пераначаваць у п’яніцы-вартаніка — яму пашчасціла знайсці і сцягнуць у адным гаражы тры бутэлькі “чарніла” — гэта быў надзейны прорыск да цёплай печкі, канечне, не больш чым на адну ноч. Перад гэтым ён начаваў у драўляным хляве, укруціўшыся ў нейкія старыя лахманы. Агуль вынесе амаль цэлую ватую і толькі дзюкучы ёй цяпеў хоць і не вельмі моцны, але ўсё ж такі снежанскі ветрык, што даставаў яго праз пабітае шкло нікому непатрабнага “Масквіча”.

А тыдзень таму Стасік яшчэ ашываўся ў Мінску, начаваў у цеглатрасах, зрэдку ў пад’ездах дамоў, калі ўдавалася знайсці не зачыненыя на кодавы замок дзверы.

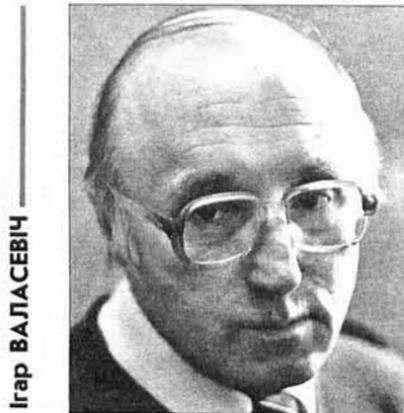
Так склалася ягонае жыццё, што ён і ў лепшыя свае гады амаль не піў, і цяпер, у час бамжоўства, не меў да гарэлкі ніякай ахвоты. Але ж разумючы тое асроддзе, што яго акаляла, ён абавязкова насіў пры сабе хаця б самую танную бутэльку “Крыжачка” альбо “Вішнёўкі”. Назбіраў на такі напой было не цяжка, здаючы пустыя бутэлькі ці макулатуру. Разы са два нават удалося знаёмаму букністу прадаць кніжкі — сцягнуў з латка “Машыну любові” і нейкую дрэнь Барыса Акуніна. Красці, канечне ж, вялікі грэх, але толькі не такую бульваршчыну. Ды яшчэ Максім Горкі на пачатку стагоддзя выказаў па-басяцку правільную думку: “Калі ад многага бяруць патрошку — гэта не крадэж, а проста дзялёчка”.

Бамжаваў Стасік усёго якіх тры месяцы, але ўжо вывучыў вялікае мноства спосабаў нібыта мізэражна існавання і спачатку дзівіўся, як гэта ён раней усяго не ведаў... Потым уцяміў, што ягоны папярэдні вопыт турыста і сённяшняе бамжоўства спалучыліся. Раней наогул такіх слоў не ведалі, а былі толькі словы “бадзяга”, “валапуга” — хоць гэта азначае адно і тое ж.

Ягоныя калегі па сметніках, цеглатрасах і пад’ездах ставіліся да Стасіка з павагаю. Не толькі за тое, што ён ім часам наліваў, але і за тое, што Стасік быў чалавекам больш адукава-

ным за іх, і амаль не піў, так, хіба толькі прыгубліваў. Да яго прымацавалі мянушку “Цверык”. Слова гэтае, мусіць, паходзіла ад “Цвярозы”, а потым, як тлумачыў сам Стасік, “родушэравала”, гэта значыцца, паменшылася да цяперашняга стану.

“Цверык” ніколі не быў занатта гаваркі. І ўсе астатнія бамжы не расказвалі сваіх біяграфій, бо не прынята сярод іх ні распытваць,

Ігар ВАЛАСЕВІЧ

АДПЛАТТА

Апавяданне

ні душу сваю расшпільваць: сёння з табою начую на сметніку, а заўтра разыдземся назаўсёды, ніколі адзін аднаго не убачым. А бывалі часам і жорсткія бойкі, нават да смерці даходзіла за які-небудзь выкінуты ўнітаз, што можна яшчэ прадаць за бутэльку, альбо за кавалек каўбасы. У свеце бамжоў суровыя законы...

Яшчэ пра “Цверыка” казалі, што ён умее іграць на баяне і нават ведае ноты! Калі сярод “смешевага народа” прайшла такая пагалоска, нехта занатта скептычны прыцягнуў аркуш, на якім не было назвы, толькі ноты-штушчкі, што сядзіць на тэлеграфным дротце, і “Цверык” адразу ж спеў ім усім вядомы кавалак з “Крэйсера Варага”: “Не скажэт ні камень, ні крест где леглі во славу мы русского флага...” Пасля гэтага да Стасікавай вядомай мянушкі дадалі яшчэ і “Музыкант”. Гэта калі які-небудзь недарэка не мог уцяміць у агульнай размове, пра каго ідзе гамонка.

А Стасік і сапраўды вучыўся некалі на баяніста. Ён з таварышамі казалі пра вучобу “іграць на фуяне”. Вучыўся ён ажно ў трох музычных вучылішчах. Спачатку прага да падарожжаў занесла яго ажно ў Паўладар. У народзе кажучы “нялёгка занесла”. І нездарма кажучы, але што гэта за “нялёгка” ён пачаў здагадвацца значна пазней. Так было голодна і пуста ў тым Паўладары, так дзьмоў вецер з казахскіх бяскрайніх стэпаў, зімою лота-марозны, летам апальваюча-спякотны, што Стасік рознымі хітрыкамі ды малымі ўспраімі перавесці яго ў Бранск. Але і гэты расійскі горад аказаўся не на шмат лепшым. Прынамсі, есці не было чаго і тут. Толькі потым ён усваямоўіў, што ўся неабсяжная Расія, акрамя хіба што Масквы і Ленінграда, была такою — галечаю ды пустэчаю...

А з Бранска нарэшце перавёўся ў Маладзечна, сваё, роднае, блізкае, усяго якіх восемдзесят кіламетраў да дому.

Дома жыла мама, загадчыца гастронама, мелася трохпакаёвая кватэра, акардэон “Вельмайстар” і ежы столькі, колькі магло ўлезці ў ягоны агадалы страўнік.

Мама Стасікава была швэрдая на руку ды з вялікаю любоўю ставілася да свайго адзінага сына, яшчэ яна па-філасофску адносілася да жыцця:

— Савецік народ, Стасічак, будзе камунізм, імкнецца ў яго хутчэй патрапіць, каб нахапаць як мага больш добра. — Так павучала сына загадчыца гастронама, член камуністычнай партыі. — Мы з табою гэтую ахвоту да спаборніцтва павінны ўлічваць, усіх перагнаць, стварыць камунізм вось прама сёння, вось у гэтай кватэры... Калі я што прыцягну залішняе, ты мяне спыняй... У кожнага свае недахопы... Бабская сквалітваць, напрыклад...

Сярод многіх яе вартасцяў Стасік больш за ўсё іншае падабалася пачуці гумару.

Мусіць, гэта былі самыя шчаслівыя гады ягонага жыцця. Стасік скончыў нарэшце свае вучылішчы, нават паступіў у кансерваторыю. Там упершыню спазнаў радасць творчасці, менавіта талы і купіў за маміны грошы стары падрапаны драгудлет пад назваю “Масквіч”. Але ў тых часы нават такому нікчэмнаму жалезню шмат хто зайздросціў.

Не намі сказана, што жыццё чалавечэе расфарбавана чорна-белымі палосамі, можа, на поўсць тыгра падобнымі, а можа, зебры...

Чорная паласа пачалася з таго, што Стасік ажаніўся. У прымаўках розных народаў пра такую жаніцьбу па-рознаму гавораць — у рускіх гэта “вымушаная пасадка”, англічане, ківаючы на жанчыну, кажучы, што гэта “мядовая пастка”... То быў менавіта той выпадак. Праз год нарадзілася дзіця, а ў мамы здарыўся першы сардэчны прыступ.

Маму ён любіў і паніў, яна была адзіною Стасікавай падпораю і надзеяй. Сам ён даўно зразумеў, што рабіць нічога не ўмее і не будзь мамы, проста прапаў бы.

З кансерваторыі Стасіка пагналі на трэцім курсе. Тое выпнанне здавалася дзіўным, несправядлівым і наўрад ці мела якія адносіны да яго паспяховаці. Мусіць, славалюбства падвяло...

Аднойчы таварыш-аднакурснік Арнольд паказаў яму ў бібліятэцы фартэп’янальны творы Пукста і Лукаса і сказаў, што і праз сто-двесці гадоў сучасныя кампазітары дапісваюць няскончаных працы Баха, Паганіні і гэтак далей. І тады пішуць Бах-Марчэла, Зілоці-Ліст... Чаму б яму, Стасіку, не зрабіць таго ж? І тады будзе музычны твор падпісаны “Пукст-Рачкевіч”, альбо “Лукас-Рачкевіч”... Гучыць амаль што як Мендэльсон-Бартольдзі.

Навошта Арнольду была гэтка здэклівая

праваканья?.. Пасля таго як Стасікавы “пукста-лукаса-рачкевічавы” творы з’явіліся ў студэцкім часопісе, яго выклікалі ў дэканат і прыпомнілі ўсё: плагіят, і “хвасты”, што цягнуліся яшчэ з мінулага курсу, ды шмат чаго іншага. І дзіўным чынам усё разам счайлюся: маму выгнурлі з цёплай пасалы, маладая жонка, якой Стасік не даваў ні капейкі (адкуль яна магла ўзяцца?), выгнала яго самога з хаты, і нарэшце гэты “плагіят”...

Другі б застрэліўся, але, мусіць, Стасік больш удаўся ў свайго бацьку. Пра яго мамі казалі: “Пайшоў сабакам сена касіць” і ніколі не шкадавала пра адсутнасць мужа. Так і Стасікава жонка. Яна добра ведала, што з гэтага абалтуха ўсё роўна нічога не атрымаеш, кінула наўздагон ягоныя штаны і камізельку со словамі:

— Ідзі-ідзі, і нічога не бойся, аліменты ў цябе патрабаваш не буду...

І пайшоў Стасік у белы свет, як некалі мама казалі “ўпrotchкі”. Самае першае пачуццё, якое адчуў — вялікая палёгка: “Цяпер я магу нарэшце патрапіць на Алтай, у Барнаўле ў мяне ёсць знаёмыя ў турклубах, атгуль з якой-небудзь групай пайду ў Усць-Улаган і ўздоўж Чулышмана — на Цялецкае возера... Даўно марыў!”

І пайшоў, а правільней сказаць, паехала. Бо не пешшу ж ён дабраўся да Ісык-Куля, Марка-Коля, Сыры-Джаза ды мноства іншых экзатычных мясцін, за шэсць-сем і больш тысяч кіламетраў ад Мінска. Перастук колаў пад бокам, пах хлоркі ад вагоннай бялізны, а то і ад простага дэрманціну без усялякага пакрыва быў яму саладзей за родны дом, за ўсё на свеце. Не ведаў бедны Стасік, што ўрачам добра вядома назва гэтага псіхічнага захворвання — драманія, ахвота да перамены месцаў, якая з цягам часу пераўтвараецца ў сьвядомае бамжоўства...

А маме рабілася ўсё горш, часцей і часцей яна трапляла ў бальніцу і вельмі ж рэдка Стасік яе наведваў. Восенню і зімою ён яшчэ працаваў на настаўнікам па класе баяна, то вучыў дзяцей салфеджына ў музычнай школе альбо ў студыях пры розных клубах, але бралі яго ўсё з большаю неахвотай. Напрыканцы жніўня 1991 года ён у чарговы раз вярнуўся з Куч-Кудука і нават не ўцяміў адразу, што такое здарылася. Дзверы ў мамінай кватэры былі не такія як заўсёды, ключ да замка не падыходзіў і ўрэшце яны адчыніліся самі, потым ветлівы голас паведаміў, што папярэднія гаспадары тут больш не жывуць.

Аб тым, што мама памерла і пахавана ў Міханавічах, Стасік даведаўся ад былой жонкі. Куды падзеліся рэчы і ўсё маміна багацце яна не паведаміла і няветліва выставіла яго на лесвічнаю пляцоўку.

Усё што ён паспеў заўважыць, дык гэта з дзяцінства родную маміну шафу з чырвонага дрэва, яна цяпер стаяла ў прыхожай, ды лёгкі пах ад балгарскіх цыгарэт “БТ” — у гэтай кватэры цяпер куралі другія мужчыны, чужыя яму і варажыя...

Ён паехаў у Міханавічы, прабыўся ў магілаках гадзіны са тры альбо чатыры, спадзяючыся знайсці маміна пахаванне. У рэшце рэшт, калі дзень ужо пачаў хіліцца да змяркання, Стасік стаміўшыся заваўліў пад чымсьці старым крывом і заснуў. Ні ехаць, ні спяшацца яму ўсё адно не было куды.

У сне чамусьці сасніўся Манзенка, ягоны колішні школьны таварыш. Ён быў такім самым як і тады, у шостым і сёмым класах, толькі вялікім і нібыта дарослым. Манзенка глядзеў на яго задумліва і не гаварыў ні слова, але ён, Стасік, нібыта чуў і разумеў усё, што той хацеў прамовіць. А Манзенка дакараў за тое, што Стасік яму зрадзіў, перабег на бок кампаніі “Мухі”, потым ён папракаў за тое, што Стасік няхораша абышоўся з ягонай сястрою... І такое было, але значна пазней, амаль праз дзесяць гадоў. Манзенка не мог пра тое ведаць, бо да гэтага часу ён “зблатаваўся” і, кажучы, загінуў у лагерах. Вялікі-малы Жэнька Манзенка, дарослы вучань сёмага класа, сцягнуў губы тыцкаў Стасіка ў грудзіну пальцам і моўчкі казаў: “Гэта ты ва ўсім вінаваты, ты пакінуў сябра, ты падмануў дзяўчыну, што цябе кахала, ты кінуў сваю сям’ю, мамку, нават родную Беларусь, поўную сваіх цудаў і багаццяў... Ты ганіўся па ўсім Саюзе за невядомай хімерай. А самае галоўнае — ты ніколі нічога не рабіў, нідзе не прапанаваў... І вось да чаго ты дажыўся...” Пасля гэтых слоў Манзенка пачаў адлаіцца, нават знік зусім, але яшчэ нейкі час гучалі ягоныя крокі — мерныя, павольныя, цяжкія...

Толькі цяпер, сядзячы ў выкінутай машыне, Стасік зразумеў, што крокі тыя ён пачуў упер-

шыню тады, у сне, і належалі яны нібыта даўно забытаму ім Жэньку Манзенку. Але гэта было яшчэ не ўсё. Жэнька перад ім больш не з’яўляўся, але чыйсьці голас паспеў сказаць:

— Езь у Ляды, там пакаецца перад бацьконам, папросіць прыголку, ён возьме цябе спачатку працаўніком, потым, можа, і па-слушнікам. Толькі працаю выратуешся.

Стасік працнуўся пасля гэтых слоў пасярод ночы, у поўнай цемры знайшоў выхад з могілак і да першай электрычнай прасядзеў на станцыі. Што за Ляды, чаму трэба ісці да невядомага бацьконы, калі ён як след і перахрыціцца не ўмее. Ні сам, ні мамі з бацькам, Стасік, упэўнены, пра Бога не ўспаміналі, былі больш пільныя справы тут, на зямлі. Што ім да таго неба...

Тыдзень таму знаёмы бамж па прозвішчы Чыгун дапамог Стасіку пераначаваць у вагоне пасажырскага цягніка, які стаяў на запасных пуцях. У яго была свая трохгранка, мусіць, і знаёмыя правалнікі, без якіх у вагон цяжка патрапіць. Такое пераначаванне — гэта таксама бізнес для дасведчаных людзей.

Чыгун крыху жартаўліва, нібыта напалохана, усклікнуў, убачыўшы Стасіка:

— Ты яшчэ жывы? Ну, калі жывы, дык багаченькім будзеш, Бураціна...

Чаму ён запрасіў Стасіка начаваць у такі “люксавы” па бамжоўскіх паняццях “гатэль”, пачало прасвятляцца праз гадзіну-паўтары, калі Чыгун, самое прозвішча азначала, што ў гэтага тыпа ёсць добрыя сувязі на чыгунцы, дапіў-такі Стасікаву бутэльку “Вермуту” аб’ёмам нуля-семдзесят пяць літра.

Аказваецца, Стасіка шукалі па сметніках нейкія хлопцы зусім не бамжоўскага выгляду — мардатыя, у куртках на маланках, са здаравеннымі кулакамі... Таго бамжа, што смехам звалі “Акадэмік”, яны так трэслі ўверх нагамі, што бедлага ледзь не акачурнуўся. Зусім як кот Базіла і ліса Аліса трэслі любімага ім Бураціна... Мусіць, не проста так ім Стасік патрэбен, нейкі ў яго ёсць каштоўнасці... І Чыгун хітра прыжмурку п’янаватыя вочкі.

А Стасік ужо быў навучаны жыццём. Ён адразу ж уцяміў, што багацце можа яму перапасці толькі ў спадчыну ад мамі. У яе акрамя бялізны і мэблі, былі і каштоўнасці — сам бачыў мікалаеўскія дзесяткі і каменчыкі... Многае засталася нават пасля яе выгнання з пасалы загадчыца гастронама. Хоць, мусіць, часткаю тых багаццяў мамі і адкупілася, каб не пасадзілі...

У зямлю яна іх закапаць не магла — не тых часы, значыцца, ляжалі яны недзе ў банку, хутчэй за ўсё на яго імя і зацверджаныя натарыяльна. Праз натарыясаў бандыты і даведліся пра багаці. Цяпер засталася толькі адно: Стасіка знайсці, багаціці матэрыялізаваць, а самога Стасіка цхенька ліквідаваць. Хапай, братка, ногі за плечы ды ўцякай!

Перад тым як задрамаць на гадзіну-другую пад рانیцу, Стасік раптам спытаў Чыгуна, якога, як ён здагадваўся, і падалі бандыты нешта выведзець:

— Скажы, ты калі-небудзь чуў пра Бога?

І Чыгун быццам падсмалены раптам падхапіўся са свайго трапяткога дрому і прамармытаў:

(Заканчэнне на стар. 15)

Арт-пацеркі

♦ Адзначана 150-я гадавіна з дня смерці Адама Міцкевіча. У яго родным Наваградку сярэд іншых імпрэз, прысвечаных гэтай даце, адбыўся паказ манаоперы А.Залётнева "Адзінокі птах". Арыгінальны музычны спектакль, створаны 5 гадоў таму па ініцыятыве мастацкага кіраўніка Беларускага паэтычнага тэатра аднаго актёра "Зьніч" Г.Дзягілевай (паводле яе лібрэта і ў яе рэжысуры), увасабліва апошні дзень жыцця вялікага паэта.

♦ У 2000г. на Міжнародным фестывалі сучаснай музыкі "Варшаўская восень" адбылася прэм'ера інструментальнай кампазіцыі "Святло на Шляху", створанай, па замове дырэктцыі гэтага прэстыжнага фестывалю, беларускім кампазітарам Я.Папалаўскім. Назва твора стала імям кампакт-дыска, які сёлета ўбачыў свет дзякуючы падтрымцы Польскага інстытута ў Мінску: музыка Я.Папалаўскага гучыць у інтэрпрэтацыі знаных беларускіх і польскіх выканаўцаў. І вось — працяг беларуска-польскіх музычных стасункаў: выйшаў ужо новы CD з музыкай Я.Папалаўскага "Кветкі ночы". На дыску — камерныя ансамблевыя і аркестравыя творы 1987 — 2003 гг.

♦ Асабліва цікавая гэтая кніга для карэнных мінчукоў. Дый кожны культурны чалавек не застаўся аб'якавы да гісторыі старадаўняга горада ў цэнтры Еўропы, унікальнасць якога ў тым, што тут у самыя смутныя, далёка не дружалюбныя часы мірна суіснавалі каталіцкі касцёл, праваслаўная царква, сінагога ды мячэць... Унікальная гісторыя сённяшняй квітнеючай беларускай сталіцы ласцюцца ў лёсе нешараговых асоб, гаворка пра якіх ішла на I Міжнароднай беларуска-польскай навуковай канферэнцыі "Знакамітыя мінчане XIX — XX стст.", праведзенай у нас год таму. Ініцыятар праекта — Польскі інстытут у Мінску ("ІР"). Удзельнікамі канферэнцыі былі прафесійныя гісторыкі — выкладчыкі ВНУ абедзвюх краін, навуковыя супрацоўнікі Нацыянальнага і Нацыянальнага гістарычнага архіваў, а таксама Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі, маладыя навукоўцы, студэнты, якія даследуюць

нашы гістарычныя міжнацыянальныя стасункі. Іх даклады і паведамленні ў аўтарскай рэдакцыі, падзеленыя на беларускай, польскай і рускай мовах, склалі зборнік "Знакамітыя мінчане", выдадзены пры фінансавай падтрымцы "ІР" накладам 150 экз. "Мінчане — удзельнікі паўстання 1863 — 1864 гадоў" А.Мальдзіса, "Захавальнікі мінскага часу: гарадскія зектармістры" А.Кіштымава, "Мінскія фатаграфы" М.Саўчанкі, "Польская гістарыяграфія дзейнасці Мінскага сельскагаспадарчага таварыства" І.Мельнікава і г.д. — пазнаваўчае і палемічнае чытанне! Як вядома, нядаўна ў межах фестывалю "Восень з польскай культурай" прайшла ўжо другая канферэнцыя такога кшталту. Водгулле яе будзе новы зборнік матэрыялаў.

С.ВЕТКА

Фота забяспечана аўтарам.

"Лірыцы" — пяць гадоў, і чатыры з іх яна, можна сказаць, актыўна вандруе. А як жа інакш? Гэты інструментальны ансамбль, створаны ў Рэчыцы, вызначыў для сябе мэту: прадстаўляць і прапагандаваць інструментальную музыку роднай Гомельшчыны — ні больш ні менш — ва ўсім свеце! Вось і ладкуе сваё канцэртнае жыццё ў розных краінах: Расіі (Ржэў, С.-Пецяярбург, Новасібірск, Масква), Польшчы (Кракаў, Хельм, Варшава, Санок, Пшэмысль, Кросна), Германіі (Клінгенталь, Канстант, Дрэздэн, Мюнхен), Аўстрыі (Вена, Лінц, Фрайштат, Зальцбург). Вядома ж, гастрольнае "Лірыца" і на Беларусі: Мінск, Маладзечна, Гродна, Пінск, Гомель ды Гомельская вобласць.

ВАНДРОЎНАЕ ТРЬЮ

Граюць у ансамблі сапраўдныя прафесіяналы. Баяніст Графім Анціпаў скончыў Санкт-Пецяярбургскую кансерваторыю і магістратуру Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Таксама нашу акадэмію музыкі скончыла цымбалістка Алена Сочнева. Андрей Сочнеў, які грае на балалайцы-кантрабасе, — выпускнік Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў.

Дасягненні "Лірыцы"? Не пералічыць! Наратзілася трыю ў верасні 2000-га, а ўжо ў снежні выйшла ў пераможцы другога абласнога фестывалю аркестраў і ансамбляў струнных народных інструментаў «Мелодыі роднага краю» імя Г.Жыхарава, атрымала «Гран-пры» і дыплом лаўрэата. Увесну наступнага года — I-ая прэмія на Міжнародным фестывалі-конкурсе «Петра-Паўлаўскія асамблеі гармоніка» ў Санкт-Пецяярбургу і ўдзел у заключным гала-канцэрце лаўрэатаў конкурсу «Зоркі баяна-акордэона». Улетку "Лірыца" выступала на афіцыйным прыёме Патрыярха Маскоўскага і ўсяе Русі Аляксія II. А ў снежні 2001 г. стала лаўрэатам X Міжнароднага фестывалю акордэоннай музыкі ў польскім горадзе Пшэмыслі: другая прэмія. У

тым жа годзе з'явіўся першы CD калектыву, куды ўвайшлі класічныя, эстрадныя творы і арыгінальныя апрацоўкі народнай музыкі...

А вось які плённы быў 2003 год. Першая прэмія на IV Міжнародным конкурсе «Іграй, баян» у расійскім горадзе Ржэве. Званне дыпламанта і 4-ая прэмія найбольш прэстыжнага для акордэаністаў свету Міжнароднага конкурсу ў Клінгенталі (Германія),

40-га па ліку. Першая прэмія на XII Міжнародным конкурсе акордэоннай музыкі ў Пшэмыслі. І на тым самым фестывалі ў Польшчы адзін са створаных "Лірыцай" новых праектаў — інструментальнае трыю «Вальсирюющий акордэон» — быў адзначаны 3-й прэміяй. (Дарэчы, гэтае трыю і дуэт "Імгненне", створаны музыкантамі "Лірыцы", сталі лаўрэатамі VII Рэспубліканскага агляду-конкурсу метадычных і творчых работ

выкладчыкаў навучальных устаноў культуры і мастацтва). А яшчэ была перамога і «Гран-пры» на чарговым абласным фестывалі-конкурсе імя Г.Жыхарава, удзел у праграме Дзён Рэспублікі Беларусь у Маскве, сольны канцэрт у Мінску, у Малой зале Палаца Рэспублікі.

Летась асабліва плённа развіваліся кантакты няўрымслівага вандроўнага трыю з польскімі калегамі. Дзякуючы ім "Лірыца" прайшла Міжнародныя курсы інтэрпрэтацыі музыкі, зладкаваныя Асацыяцыяй акардэаністаў Польшчы і кафедрай баяна-акордэона Варшаўскай акадэміі музыкі. У межах гэтых курсаў калектыў з Рэчыцы даў сольны канцэрт і правёў майстар-клас ансамблевай ігры. А яшчэ — узяў удзел у найбуйнейшым Міжнародным фестывалі габрэйскай культуры ў Кракаве. Як абсалютны пераможца VI Міжнароднага конкурсу ў польскім горадзе Санок «Лірыца» атрымала I-ю прэмію і вельмі арыгінальны галоўны прыз: сольны канцэрт у г.Хельм.

Пагадзіцеся, што нават гэтыя, далёка не ўсе адметнасці пяцігадовага творчага жыцця "Лірыцы", уражаюць. Таму і не дзіўна, што з леташняй восені нястомнае трыю працуе ўжо як штатны калектыў саліднай дзяржаўнай установы — Гомельскай абласной філармоніі.

Здавалася б, як той казаў, — лепей дык не трэба... Аднак ансамбль працягвае здзіўляць сваёй працавітасцю. Прыклады? На пачатку сёлета года ён з'ездзіў у далёкі Новасібірск і прывёз адтуль яшчэ адзін «Гран-пры» — як пераможца Міжнароднага конкурсу імя І. Маланіна ў намінацыі «прафесійныя інструментальныя ансамблі». І ўжо зусім нядаўна рэчыцкая "Лірыца" з трыумфам вылучылася на III Маскоўскім міжнародным фестывалі «Гармоніка — душа Расіі»: узнагародай — дыплом лаўрэата і Залаты кубак.

Лана ІВАНОВА

Фота забяспечана аўтарам

КАЗКА НА МОВЕ КВЕТАК

За вокнамі Рэспубліканскага экалагічнага цэнтра дзяцей і юнацтва самоцлася ўжо пабляклая восень. А ў прасторных і цёплых пакоях запальваліся калядныя і навагоднія агні. Менавіта так, казачна і неверагодна прыгожа, распачаўся конкурс фларыстаў, асноўную тэматыку якога вызначылі бадай што самыя доўгачаканыя зімовыя святы.

На працягу некалькіх дзён вядучыя беларускія дызайнеры дэманстравалі свае таленты кампетэнтнаму журы, сёлета сапраўды інтэрнацыянальнаму. Старшынявала Аля Жагарыя, майстар-фларыст з Латвіі. Беларусь прадстаўляла Таццяна Гардашнікава, член Беларускага саюза дызайнераў. А вось Андрэас ван Кувердэн завітаў да нас з Галандыі, славітай сваімі цюльпанамі.

"Штотраз быццам упершыню... Новыя эмоцыі, новыя людзі. І пры гэтым ніколі не ведаеш, чаго чакаць ад сапернікаў", — зазначыла адна з удзельніц спаборніцтва Наталля Іванчанка, дызайнер-фларыст вытворчага комплексу "Пціч".

Да таго ж, працаваць давалося літаральна на вачах у мноства наведвальнікаў. Вядома ж, яны наўрад ці здолелі б дапамагчы ўпа-

дабанаму майстру. Але, мне падалося, канкурсанты адчувалі самую гарачую падтрымку з боку тых, хто завітаў у экацэнтр.

Як усё ж такі няпроста стварыць святочны настрой! Дый ці магчыма такое — перадаць навагоднюю атмасферу, не маючы пад рукой нават самых простых належных атрыбутаў, тых жа яловых галінак? У фларыстыцы гэта цэлая навука. І Новы год на мове кветак бывае розны: пунсовы, быццам ружа, і далікатны, нібы вытанчаная лілея. Выкарыстоўваецца таксама адпаведны дэкор — адмысловыя драпіроўкі альбо вакаваныя бярозавыя галінкі з эфектам шэрані. І, вядома ж, свечкі. Без іх трапяткога агеньчыка нельга ўявіць сабе ніводнае зімовае свята.

Фларыстыка на Беларусі — з'ява пакуль не надта звыклая, а для кагосьці нават экзатычная. Магчыма, пакуль нашы майстры не могуць выкарыстоўваць дарагія матэрыялы. Але ў здольнасці ствараць прыгожае яны нічым не саступаюць замежным. І творчы ўзровень конкурсаў, кшталту праведзенага, — найлепшае пацвярджэнне гэтага.

Святлана САЎКО

"Змяні сябе — і свет зменіцца!"
Гэта дэвіз V Міжнароднага фестывалю дзіцячых тэатраў "Крок у неба". Арганізатар адзінай у гісторыі культурнага жыцця Беларусі імпрэзы такога кшталту — мінскае тэатральнае прадпрыемства "Рондстудыя" на чале з Ірынай Маркавай.

ЯШЧЭ АДЗІН КРОК...

Сярод тых, хто падтрымлівае унікальны для нашай краіны праект, — Цэнтр творчасці дзяцей і моладзі "Эўрыка" Фрунзенскага раёна, выканкам Савецкага раёна сталіцы, БДУ культуры і мастацтваў. Некалькі прыватных устаноў дапамаглі ў якасці спонсараў.

"Крок у неба" ладкуецца з мэтай стымулявання і развіцця аматарскай тэатральнай творчасці, эстэтычнага выхавання і абмену творчым вопытам. Фестываль закліканы садзейнічаць дэманстрацыі дасягненняў дзіцячага і юнацкага тэатральнага майстэрства, спрыяць сяброўству паміж калектывамі краін-удзельніц.

Паказы конкурсных спектакляў пройдуць з 16 па 18 снежня ў Студэнцкім тэатры Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. Журы ўзначальвае дэкан тэатральнага факультэта акадэміі, вядомы актёр тэатра і кіно Уладзімір Мішчанчук. Плануюцца таксама майстар-класы для ўдзельнікаў, "круглыя сталы", творчыя лабараторыі; штодзённыя абмеркаванні прагледжаных сцэнічных работ і канферэнцыя па праблемах дзіцячай тэатральнай творчасці. Дарэчы, поруч з арганізатарамі-дарослымі працуе і дзіцячы аргкамітэт, што спрыяе крокам да самастойнай дзейнасці, набываючы з юных гадоў важных дзелавых навыкаў ва ўвасабленні мастацкіх задум і праектаў.

С. Б.

«КРАЯВІД З ДАЛЁКІМІ КРЭЎНЫМІ»

ПА-ВАРШАЎСКУ

Пра тэндэнцыі музыкі свету і карысны для нас вопыт

Булеза — жанр сярэднявечных грыгарыянскіх спеваў рэспанторый, пабудаваны як «дыялог на адлегласці» саліста і хору. У цэнтры вялікай спартыўнай залы, дзе адбываецца прасторава-гукавая імпрэза, — камерны аркестр новай музыкі з Катавіц, абাপал — слухачы, па перыметры залы 6 салістаў-інструменталістаў з Францыі (дырыжор Ф.-К. Рот). Тэхнічнае забеспячэнне жывой электронікі нябачнае але менавіта там адбываецца цуд пераўтварэння гукаў. Так нараджаецца-пульсуе унікальны гукавы космас Булеза, які паралаксальна спалучае статыку і напружаную дынаміку.

Яшчэ адзін грандыёзны праект фестывалю — уключэнне ў праграму сімфанічнага аркестра легендарных «Амерык» Э. Варэза, артэфакта, некалькі версій якога было створана ў 1920-я гады для супервялікага аркестра з 20 ударнымі і 2 сірэнамі. Гэты своеасаблівы музычны маніфест радыкалізму, паводле слоў аўтара, з'яўляецца сімвалам «адкрыцця новых светаў на зямлі, на небе, у людскіх думках». Твор быў выдатна выкананы Дзяржаўным сімфанічным аркестрам польскага радыё з Катавіц пад кіраўніцтвам Х. Ліндана-Гі.

Прыкметы глабалізацыі, відавочныя ў

крыніцамі ў іх жывой аўтэнтычнай інтанацыі, услухоўвацца ў нязвычайна інструментальныя тэмбры! Як зацікавіў аўдыторыю канцэрт М. Міяты, выканаўцы на шо, з музыкой у нацыянальнай японскай традыцыі гагаку! Як натуральна сучасныя кампазітары Карэі, Кітая, Японіі (напрыклад, Т. Хакасава, чья музыка была адным з лейтматываў «Восені») спалучаюць унікальныя гучанні нацыянальных інструментаў з сучаснай тэхнічнай кампазіцыі і традыцыйным еўрапейскім інструментарыем!

Рэдка якая праграма канцэртаў не ўключала музыку далёкага Усходу з яе вытанчанасцю гучання, тэмбравай «звончатасцю», засяроджанай медытацыйнай ці магіяй рытуальнай рытмікі. Разам з тым, прынцыпы ўсходняга музыкальнага мыслення, а часам і філасофскія канцэпты, знайшлі адлюстраванне ў творах кампазітараў Захаду. Тут нельга не ўспомніць рафінавана-вытанчаную кампазіцыю К. Губера на тэкст палестынскага паэта М. Дарвіша. Яе выканаўца К. Рыкус не толькі асвоіла арабскую мову, але і авалодала тонкасцямі мугамнай інтанацыйнай традыцыі. Пошукі ў галіне тэмбры, так скажам, мікракосму гукі — вызначальная рыса і сучаснай польскай музыкі.

самбля салістаў з Сіэтла, якія прадставілі публіцы музыку сучасных рускіх кампазітараў. Пяць амерыканцаў тварылі на сцэне неверагоднае, але нават складанае акрабачынае кульбіты падчас выканання не перашкаджалі музычнай бездакорнасці гучання. Фінальнай кропкай гэтага канцэрта-скерца фестывалю стаў твор М. Карндорфа «Get out!!!» («Выносьце!!!») — своеасаблівы музычна-тэатральны пратэст супраць мінімалізму, дзе сама гэтая тэхніка кампазіцыі скарыстаная аўтарам з віртуозным бляскам.

Гэтая ж ідэя інструментальнага тэатра значыла сучасныя рысы ў трактоўцы ўжо раней прыгаданай оперы Гебеляса. Яркая тэатральнае відовішча ў рэжысуры самога кампазітара прадставілі польскія салісты, хор і знакамiты Франкфурцкі ансамбль сучаснай оперы. 20 артыстаў аркестра, не пакідаючы інструменты, разыгрывалі на сцэне дзеянне пад каментарый артыста-чыгальніка. Скрозь умоўнае, яно вольна вандравала ў прасторы і часе, захапляючы ў сваю арбіту жывапісныя вобразы і эстэтычныя дыспуты, танцы ў касцюмах ракако і рытуальныя скокі дэрвішаў, трыумфальныя маршы і лёгкажанравую амерыканскую песню, развітую ў гратэска-іраінічным плане. Знітоўвалі гэты стракаты кантламерат тэм і вобразаў некалькі скразных паэтычных матываў: пачварнасіі вайны і гісторыі, якая паўтараецца і нікога нічому не навучае. Не ўсё тут бяспрэчна, але нягледзячы на прадраканні смерці опернаму жанру, ён дэманструе сваю жыццяздольнасць і грамадскую запатрабаванасць. Моцнаму ўражанню ад оперы садзейнічала бліскучае яе выкананне.

Сапраўды, «Варшаўская восень» славіцца ўзорным выканальніцкім узроўнем, таму з'яўляецца вялікім стымулам і вышэйшай школай майстэрства для музыкантаў краіны. Дарагога каштуе, напрыклад, магчымасць удзелу моладзі ў інтэрнацыянальных выканальніцкіх праектах: польска-нямецкім (дырыжор Р. Бон) ці польска-швейцарскім (дырыжор П. Хтрш). Наогул, ролю гэтага фестывалю ва ўкараненні сучаснай нацыянальнай музыкі ў сусветнай культурнай прасторы цяжка перабольшыць.

Пакуль што на «Варшаўскую восень» здолеў трапіць толькі адзін беларускі калектыў, Ансамбль салістаў «Класік-Авангард», — і не згубіўшы ў яе мастацкай прасторы. (Дарэчы, пра традыцыі і змест фестывалю магла меркаваць і наша публіка, наведваючы мінскі канцэрт ансамбля «Па слядах «Варшаўскай восені»). На пачатку 1990-х гадоў менавіта ён ствараў выканальніцкую базу Міжнародных фестывалюў сучаснай музыкі ў Мінску. Але ж колішні «зорны час» для нашай новай музыкі прамінуў. Пасля трыцяга фестывалю пачалася паўза, і яна ўсё доўжыцца... У гэтых варунках назапашаны вопыт «Варшаўскай восені» літаральна заклікае нас да яго пераймання.

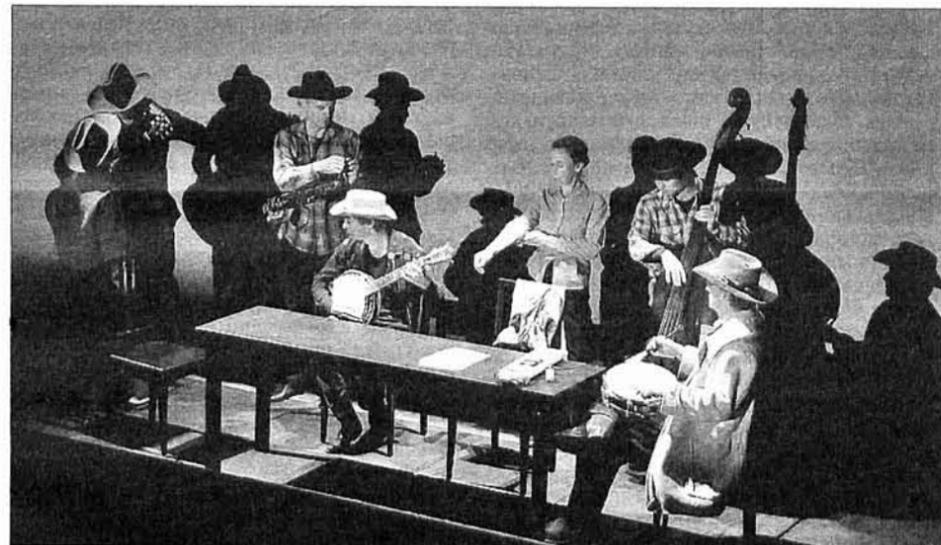
Радаслава АЛАДАВА
Фота В.Тарасевіча

У загалюку — назва оперы нямецкага кампазітара Х. Гебеляса, якая сталася стрыжнем праграмы «Варшаўскай восені-2005». Назва — дакладнае адлюстраванне галоўнай мастацкай ідэі гэтага Міжнароднага фестывалю сучаснай музыкі, праведзенага ў польскай сталіцы ўжо 48-мы раз. Легендарны форум новай музыкі, удзел у якім нават самыя знакамiтыя кампазітары і выканаўцы прымаюць за вялікі гонар, заўсёды ўражае сваёй шматтаблічнасцю, умемнем яго арганізатараў знайсці «гарачую» тэму, тое, што менавіта сёння здаецца самым важным, адпавядае духу часу. Прычым, «тут і зараз» вядуцца пошукі глыбіннай існасці, выпрабавваюцца на трываласць новыя гукавыя канцэпцыі, адкрываюцца новыя гукавыя светлы і мастацкія вырашэнні вечных тэм...

Глабалізацыя — вось тая культурная ідэя, якая, на мой погляд, з'явілася сэнсаўтваральнай у праграме сёлетняга фестывалю. Яго мастацкімі пікамі былі гукава-прасторавыя кампазіцыі П. Булеза «Repons» і К. Кнігэля «Vagante». (Назву твора Кнігэля можна перакласці як «блукваючы», ад гэтага італьянскага слова таксама паходзіць імя вандруючых сярэднявечных музыкаў «ваганты»). Іх аўтары смела прарываюцца ў новае гукавое вымярэнне, перадаючы «голос» Саларыса — Акіяна сусветнага розуму. У мысленні творцаў рацыя інжынера спалучаецца з інтуіцыяй мастака, і гэты сплав нараджае моцнае эмацыйнае ўзрушэнне слухачоў, сярод якіх, дарэчы, пераважала моладзь.

Мяркуюце самі. Бязмежная зала Найвышэйшых Напружанняў Інстытута Энергетыкі ператворана ў гіганцкую сферу, поўную малочна-блакітнага святла. У цэнтры — пулт тэхнічнага кіравання, дзе за адным з камп'ютэраў сам Кнігэль. Вакол публіка. За яе спінамі ў 12-ці асобных групах размясціўся Аркестр польскага радыё (дырыжор Д. Газон). Над імі электраакустычны купал з дынамікамі. А паміж — вандруюць гукі...

Правобраз манументальнай кампазіцыі

схільнасці да буйной формы, выяўляюцца і ў самасвядомасці польскай кампазітарскай школы, якая пачувае сябе — і слухна — не пасрэднай спадкаемцай сусветнай музыкі XX ст. Імкненне засвоіць усё лепшае, што ёсць у сучаснай музыцы свету, заахвочвае арганізатараў фестывалю пашыраць межы творчых кантактаў. Сёлетняя «Восень» была скіраваная на Усход — да «крэўных» блізкіх (славяне) і далёкіх (усходнеазіяцкі рэгіён).

Вядома, кантакты з неэўрапейскімі культурамі, якія прывялі да абнаўлення музычнага мыслення Еўропы XX ст., ужо маюць сваю гісторыю. Але ж як цікава знаёміцца з перша-

У агульных тэндэнцыях музыкі свету, якія вылучыў сёлетні фестываль, — ідэя інструментальнага тэатра. Вядома, сам адбор матэрыялу тут заўсёды дыктуецца прынцыпам нацыянальных пераваг. Для польскага мастацтва тэатральная сфера вельмі арганічная. Вынаходлівасць і спецыфічнае пачуццё гумару вылучаюць алеатарычны твор У. Катоньскага «Музычныя гульні», што ўдала «адыгралі» салісты паўднёвакарэйскага ансамбля ТІМФ Падкрэслена тэатралізацыя ўласцівая выканальніцкай манеры ўдарнікаў Я. Пільха з Кракава і Л. Гудачэка з Германіі. Апафеозам інструментальнага тэатра стаўся канцэрт ан-

Установа адукацыі

«Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі»

аб'яўляе конкурс на замяшчэнне пасада (да 5-ці гадоў) прафесарска-выкладчыцкага складу (для тых, хто мае мінскую прапіску) з далейшым заключэннем кантракту ў выпадку выбарання на тэрмін, вызначаны Наймальнікам:

— кафедра спецыяльнага фартэпіяна:
дацэнт — 1
— кафедра скрыпкі:
дацэнт — 0,5
— кафедра музычнай педагогікі, гісторыі і тэорыі выканальніцкага мастацтва:
прафесар — 1
Тэрмін падачы заяў — адзін

месяц з дня апублікавання.
Заявы і дакументы накіроўваць на імя рэктара на адрас:
220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30.
Даведкі па тэлефонах: 227-49-42; 226-06-70.

Пераважная большасць з нас (МЫ ў дадзеным выпадку — гэта сучаснікі-суайчыннікі як збіральны “вобраз-персонаж”) выпрацавалі адну з самых каштоўных для выжывання ў віравым сёння здольнасцей — здольнасць не заўважаць складанай сітуацыі там, дзе яна не проста ёсць, але пагражае незваротнымі наступствамі. Напрыклад, лобы, хто мае дачыненне да бягучага літаратурнага працэсу, амаль фізічна адчувае, як паскараецца яго герметызацыя: сустрэча жывога пісьменніка з рэальным чыгачом пачынае ўсведамляцца як сапраўдная ўдача, бо для першага “шырокая чыгачкая аўдыторыя” паўстае прывідам, а для другога існаванне “сучаснага беларускага літаратара” падаецца амаль містыфікацыяй.

Калі ніхто не сумняваецца ў тым, што Чалавека (асобу, грамадзяніна, патрыёта і г.д.) трэба выхоўваць, дык ці варта браць пад сумненне такую ж відавочную неабходнасць выхоўваць Чыгача (праніклівага, чулага, эстэтычна падрыхтаванага і да т.п.), што здолеў бы адэкватна ўсведамляць заканамернасці і варункі сённяшняй мастацкай славеснасці?

Пытанне гэтае, насуперак цвярозаму розуму і культурнай логіцы, далёка не рытарычнае (заўважым, — не толькі для беларускай літаратурнай прасторы). Складанасць праблемы, бадай, абвострана адчуваюць тыя пісьменнікі, што маюць стасункі (у тым ліку — прафесійна-педагагічныя) са школьнай і студэнцкай аўдыторыяй, прадстаўнікі якой (анекдатычныя, але далёка не адзінкавыя выпадкі) найчасцей не могуць назваць ніводнага

Мікола МІШЧАНЧУК,
доктар філалагічных навук, прафесар,
член-карэспандэнт БЭЛАА, загадчык кафе-
дры беларускага літаратуразнаўства
Брэскага дзяржаўнага ўніверсітэта
імя А. С. Пушкіна

1. Спецыфіка школьнага падручніка заключаецца ў тым (пра гэта мне — вучню не раз гаварыў акадэмік Лазарук М.А.), што ў ім павінен падавацца не выпадковы, а вывераны, апрабаваны фактычны матэрыял — класічныя, агульнапрызнаныя, высакаякасныя мастацкія творы. Змест падручнікаў, па якіх сёння спасцігаюць слоўнае мастацтва вучні як сярэдніх, так і старшых класаў, адпавядае гэтаму патрабаванню: належнае месца ў іх займае творчасць такіх выдатных беларускіх пісьменнікаў, як Янка Купала, Якуб Колас, Максім Багдановіч, Іван Мележ, Васіль Быкаў, Пімен Панчанка, Максім Танк, Уладзімір Караткевіч і іншыя. Што датычыцца сучаснай літаратуры (малэрнісцкай, постмалэрнісцкай, эксперыментальнай у першую чаргу), то ў рускіх падручніках яна прадстаўлена шырай, чым у нашых. Але і тут, як мне думаецца, неабходна прытрымлівацца прынцыпу: не ўсё лепшае, што друкуецца. П’есы А. Дударова (у многім наватарскія), А. Арахоўскага, проза А. Федарэнкі, выразна эксперыментальныя вершы А. Разанава, А. Глобуса, вартыя ўвагі, уключаны ў агляды літаратуры, годна прадстаўляюць літаратуру і мінулага ХХ стагоддзя — пераважна класічную, і новую — у актыве якой пошукі змястоўныя і фармальныя.

Я прыхільнік большай колькасці манаграфічных раздзелаў па сучаснай літаратуры. Робіцца балюча, што адсутнічае матэрыял пра паэзію Анатоля Вярцінскага з гумарыстычным зместам, непаўторным стылем, пра выдатную, глыбока псіхалагічную прозу Вячаслава Адамчыка, Анатоля Кудраўца. Няма асобных артыкулаў пра Алеся Разанава, Генадзі Бураўкіна, Міколу Матукоўскага. Вывучаюцца толькі пэўныя творы Івана Пташніківа, Барыса Сачанкі, Анатоля Дзялендзіка. Драматургія А. Дударова — сусветна прызнаная фактычна! — падаецца ў аглядзе. Думаецца, што дарэмна мы “загналі” ў агляд сучаснай паэзіі творчасць А. Пысіна — яна вартая большай увагі, як і творчасць М. Аўрамчыка. Дзе творы Н. Арсенневай, А. Салаўя, М. Сяднёва? У праграме (і ў падручніках) па рускай літаратуры прадстаўлены тры хвалі пісьменнікаў-эмігрантаў, а ў нашых няма. Хоть новая акадэмічная літаратура не абыйшла ўвагай створаную імі спадчыну.

Такім чынам, сучасную літаратуру ў школьных падручніках неабходна падаваць шырай, карыстаючыся пры гэтым прынцыпам адбору эстэтычна вартасных твораў.

2. Сапраўды, мы перажываем перыяд страты вучнямі (асабліва сярэдніх і старшых класаў) цікавасці да літаратуры. Прычын тут некалькі: тэхнічны прагрэс, паўтор з году ў год адных і тых жа твораў (колькі галоў ужо вывучаецца трылогія “На ростанях”), аддаленых ад маладых людзей па часе; недастатковая ўвага аўтараў падручнікаў да фантастыкі, прыгодніцкай літаратуры. Можа, сапраўды, ужо з дзяцінства ўводзіць чыгачоў у свет незвычайнага, цудоўнага? Так мы, дарэчы, робім: нашы дзеці вывучаюць казкі, загадкі, паданні, легенды ў пачатковых і сярэдніх класах. Аднак гэтага мала. Варта смялей адкрываць ім свет бязмежнага космасу, загадкавага, нібы Сфінкс, мінулага. Фантастыка, прыгодніцтва не толькі захопляць вучню лепш, чым “чыста рэалістычныя творы”, але і змогуць выклікаць прагу да ўласнай творчасці. Адно толькі: мала ў нас падобных захопляльных твораў. Не састарэліся Маўрава, для падлеткаў пісаў П. Місько... Значыцца, для старэйшых вучняў трэба перакладаць творы замежных фантастаў. І памятаць, што ў іх аснове павінны быць ідэі чалавечасці, захавання роднага гнязда, шанавання памяці пра мінулае.

Думаецца, што ў чытанках для маленькіх дзетак павінна быць шырай прадстаўлена тэма

горада, касмічных вандровак. У дадзеным выпадку мы спыніліся на дасягненнях Цёткі і Коласа — складальнікаў найвыдатнейшых для свайго часу кніжак для чытання. Трэба ісці далей (заўвагу гэтую раблю і сабе — сааўтару чытанкі для 3-га класа).

3. Што вы маеце на ўвазе: ціласнасць падручніка ў змястоўным плане, каб чытаўся ён як мастацкі твор? Афармленне яго, якое ўключала б, акрамя тралістычных партрэтаў ды адной-дзвюх ілюстрацый, разнастайныя малюнкi, аўтографы твораў, сізны са спектакляў і г.д.? Стыль выкладання матэрыялу — не павучальна-дыдактычны, сухі, акадэмічны, а эмацыянальны, яркавы, праз які перадавалася б захопленне вучню прадметам гаворкі аўтараў? Добра было, каб усе гэтыя кампаненты ўлічваліся. Як аўтар не аднаго падручніка для вучняў, студэнтаў, абітурыентаў, пастаянна чую закіды ў свой адрас: маўляў, пішу надта эмацыянальна і захоплены... А як інакш? Мы ж пра мастацкія творы выказваемся, а не аб’являем прыгажосць? Карыстаючыся алгебрай, не забываемся, што “павяраем” ёй гармонію! На адным дыханні некалі напісаў кнігу “На стаўніку — пра настаўнікаў”: заўзята, захоплены, так, што рэдактар адмовіўся яе рэдагаваць — сам адказаў за сваю суб’ектыўнасць назіранняў і меркаванняў. Гэтакаса пісаў кнігу “Сто лепшых сачыненняў на літаратурныя і вольныя тэмы”, якая вытрымала ці не пяць выданняў. Здушона, з раласным адчуваннем дапамагу дзецям адчуваць высокі пафас лепшых мастацкіх твораў, зраблю так, каб было ім цікава чытаць нават пра даўно напісаныя творы. Падручнікі варта ствараць, калі чуеш “унутраны голас” вучняў. Тады яны будуць чытацца як мастацкія творы. Менавіта так іх пісаў Алег Антонавіч Лойка для студэнтаў. Така ж прышчыпу прытрымліваўся і Рыгор Васільевіч Шкраба, калі працаваў над падручнікам па літаратуры ХХ стагоддзя. Узорам падобнага пісьма для мяне застаюцца і кнігі рускіх аўтараў — “Незвычайнае літаратуразнаўства” Сяргея Нараўчатава і манаграфія Карнея Чукоўскага пра М. А. Някрасава. Каб пісаць падручнікі, блізка да мастацкіх твораў, трэба самому быць у пэўнай ступені мастаком слова,

прозвішча сучасных трыццаці-, сарака-, пяцідзясяцігадовых літаратараў... Атрымліваецца, што ва ўяўленні нашых патэнцыйных чыгачоў НЯМА не аднаго схільнага да парадаксалізму творцы, а цэлых літаратурных пакаленняў!..

“АiМ” наважыўся замест адзінкавых рэплік у СМІ, спарадэчных выступленняў спецыялістаў на нарадах ды канферэнцыях па праблемах суадносін сучаснай мастацкай літаратуры і сучаснай жа адукацыі (розных ступеняў) прапанаваць сваім чыгачам панарамнае бачанне сітуацыі; якраз з гэтай мэтай было прапанавана выкладчыкам, настаўнікам, пісьменнікам, студэнтам, выдаўцам і проста людзям неаб’явавым адказаць на наступныя пытанні:

1. Наколькі з вашага пункту гледжання змест падручнікаў па беларускай літаратуры адлюстроўвае сучасны літаратурны працэс?

2. Не падаецца вам, што школьнікаў, асабліва падлеткаў, лепш пачынаць знаёміць з нацыянальнай літаратурай праз творы займальна-прыгодніцкага жанру, каб спачатку зацікавіць, а пасля навучыць?

3. Ці павінен падручнік выглядаць як мастацкі твор?

4. Як павінен быць арганізаваны вучэбны (крытычны) матэрыял падручніка і якой мовай напісаны?

Менавіта вашае меркаванне можа стацца самым вяржком.

РЭДАКЦЫЯ

адчуваць смак творчай працы. Амплуа “чыстых навукоўцаў” — акадэмічныя гісторыі, манаграфіі, стварэнне фундамента для больш папулярных, эмацыянальных, эсэістычных выданняў, разлічаных на ўспрыманне рэцыпіента-аматара, а не прафесіянала.

4. Літаратуразнаўчыя паняцці спецыфікі мастацкага вобраза, тропаў, паэтычнага сінтаксісу, своеасаблівасці мовы і інш. больш актыўна павінны вывучацца ў пачатковых класах. Крытычны матэрыял у падручніках (у першую чаргу для старшых класаў) павінен быць прадстаўлены ў асобных мана-

Раіса БАРАВІКОВА,
галоўны рэдактар часопіса
“Малалосць”

1. На маю думку, сённяшняе падручнікі ніяк не адлюстроўваюць сучасны літаратурны працэс. Літаратура — з’ява рухомая, у яе ўліваюцца новыя і новыя пакаленні, і для таго, каб яны сапраўды сталі імёнамі, трэба гэтых пісьменнікаў ведаць. А калі яны невядомыя, то пра якія імёны можна гаварыць? З аднаго боку, праграмы падручнікаў вельмі загрушчаныя, насычаныя, настаўнікі і вучні загрушчаны. З другога, некаторыя тэксты, якія прапануюцца ў падручніках і хрэстаматых, не адпавядаюць часу, запатрабаваннем сённяшняга пакалення. Менавіта таму беларуская літаратура і апынулася ў такой сітуацыі, калі кнігі выходзяць, але няма чыгача, а за трыма літаратурных выданняў змагася, як можа. У нас нават ёсць Распаралджэнне Прэзідэнта нашай краіны наконт падпіскі бібліятэкам на выданні РВУ, але гэта таксама ідзе з цяжкасцю. Наша літаратура ўжо прайшла даволі вялікі шлях, таму можна гаварыць пра гісторыю беларускай літаратуры і, міркую, патрэбна стварыць падручнік “Гісторыя беларускай літаратуры”, у які былі б уключаны ўсе пісьменнікі, але, вядома, у залежнасці ад укладу ў літаратуру. На творчасць аднаго літаратара можна адвесці некалькі гадзін, а пра другога дастаткова згадаць адным абзацам альбо проста назваць у складзе таго ці іншага літаратурнага пакалення. Мне здаецца, што павінны існаваць два падручнікі — “Гісторыя беларускай літаратуры” і “Сучасная беларуская літаратура”. Справа ж навукоўцаў — напісаць іх. Прычым “Сучасная беларуская літаратура” павінна быць не для пазакласнага, а для абавязковага чытання. Напрыклад, каб на тыдзень было два ўрокі беларускай літаратуры: першы — па гісторыі літаратуры, другі — па сучасным перыядзе. Тады і кнігі, і літаратурныя часопісы будуць запатрабаваныя, бо без іх нельга пазнаёміцца з сучасным літаратурным працэсам, падрыхтавацца настаўніку, вучням да заняткаў. Калі гэтага не адбудзецца, я думаю што з нашай літаратурай пачнуцца вялікія праблемы. Мне здаецца, што ў сённяшняе падручнікі беспалатна ўвялі замежную літаратуру. Разуменне, што гэта было зроблена дзеля таго, каб нашыя школьнікі станавіліся вялікімі эрудытамі, але ці ўключыць хто з замежных краін беларускіх пісьменнікаў у свае школьныя праграмы? Бясспрэчна, Шэкспіра ці якога іншага вядомага замежнага класіка павінен ведаць і чытаць кожны чала-

графічных раздзелах, “прывязвацца” да твораў, у якіх рэалізуюцца тыя ці іншыя мастацкія прыёмы. Дарэчы, праграмы для школы менавіта так і пабудаваны. Абавязкова ў канцы падручнікаў (можа, з 4-га класа) неабходна даваць слоўнікі літаратуразнаўчых тэрмінаў. У 10—12 класах асабіста я хацеў бы бачыць дадатак — міні-хрэстаматэю лепшых, глыбокіх выказванняў даследчыкаў творчасці пісьменнікаў, імёны якіх фігуруюць у нашых падручніках, які актывізаваў бы тэарэтычныя пошукі старшакласнікаў.

век, але ўводзіць у школьныя падручнікі замежную класіку нельга, бо атрымаецца сумбур. Патрэбна стварыць асобна падручнік “Класіка замежнай літаратуры”, альбо, напрыклад, аднаваць месяц для вывучэння замежнай літаратуры. Я катэгарычна супраць гэтай бльпаніны і лічу, што дарэмна гэта зроблена.

2. Думаю, што школьнікам, асабліва ў пачатковых класах, патрэбна прапанаваць нешта прыгодніцкае, паколькі яны самі шукаюць такую літаратуру. Адзіны момант — на жаль, у нас не так і многа займальна-прыгодніцкіх твораў. Самі літаратары і тыя, хто здольны пісаць для дзяцей, павінны ведаць пра гэты недахоп неабходна актыўна ўключачаць у гэты працэс, каб нашы дзеці не расшуквалі чарговы том “Гары Потэра” альбо прыгодніцкія творы нейкага іншага замежнага пісьменніка. Патрэбна, каб вучні знаёміліся са сваёй літаратурай. Такія творы пачынаюць з’яўляцца. Таму мне здаецца, што трэба пераледзець нейкім чынам школьныя праграмы і старацца дзецям прапанаваць тое, што захапіла б іх, адпавядала сённяшнім памкненням. Цікавы такі момант: мы з пісьменнікам Анатолям Бутэвічам былі запрошаны на літаратурны вечар, прысвечаны Яўгені Янішчыц, і вось падчас гэтай вечарыны адна настаўніца сказала, што, на вялікі жаль, нашы сённяшняе падручнікі — гэта самы лепшы сродак, каб адштурхнуць дзяцей ад беларускай літаратуры і мовы. І гэта жаль! Калі падобнае ўсведамляюць настаўнікі, то ў якой сітуацыі апынуліся вучні?!

3. Падручнік па літаратуры павінен прывабліваць мастацкім афармленнем мець адпаведную структуру, выклікаць нейкае эстэтычнае захопленне, асалоду, жаданне хутчэй зазірнуць у яго. Таму што ўзраці патрабаванні і змяніліся густы нашых дзяцей, яны валодаюць вельмі шырокім колам інфармацыі. Адсюль і вынікі, што рыхтуючы падручнік, патрэбна вельмі далікатна і сур’ёзна падыходзіць да гэтай справы, менавіта ад старонак падручніка залежыць, як паставяцца да літаратуры будучыя дарослыя людзі, ці стане літаратура для іх духоўнай неабходнасцю.

4. Я ўжо часткова адказала на гэтае пытанне, мне думаецца, што сённяшніх вучню не трэба абмяжоўваць нейкімі праграмнымі рамкамі ў працэсе чытання твораў, варта даваць волю выбару, каб школьнік мог рэалізаваць запатрабаванні свайго густу. Лічу, што працэс вывучэння літаратуры цяпер у вельмі заціснутых рамках. У пісьменнікаў, уключаных у школьныя праграмы, ёсць самыя розныя творы. Некаму пэўны з іх падаецца выдатным, а камусьці зусім іншы. І таму павінен быць выбар, каб даць школьнікам магчымасць пазнаёміцца з беларускай літаратурай ва ўсёй яе прыўкраснасці. Акрамя таго, пажадана каб праводзілася больш урокаў па беларускай літаратуры, бо, як я ведаю, гадзіны на яе вывучэнне з кожным годам скарачаюцца, але ж літаратура — гэта той падмурак, на якім трывае ўся культура, мастацтва. Зводзіць усё да камп’ютэрнага навучання нельга, бо маладому чалавеку неабходна выхоўваць не толькі сваю інфармацыйную дасведчанасць, але і душу, свой унутраны свет, і ў гэтым плане шмат у чым дапамагае літаратура. Яшчэ галоў 20 таму любілі згадваць выраз, маўляў, як бы з вадой і дзіця не выплеснуць, цяпер не дзіця, а нярэдка хочацца сказаць — Чалавека.

Калаж В. Калініна і А. Смаляка

Сёлета Нацыянальнаму акадэмічнаму драматычнаму тэатру імя Янкі Купалы — 85. А п'есе "Гута" Рыгора Кобеца, якая ставілася купалаўцамі, — 75 гадоў. Рыгор Кобец (сапраўднае Міхайла Драч) памёр у 1990-м. 15 год таму. Акрамя знакамітай "Гуты", у скарбонку беларускай нацыянальнай культуры ён унёс яшчэ два значныя мастацкія творы: сцэнарый кінафільмаў "Двойчы народжаны" (першы беларускі гукавы і першы фільм на беларускай мове), "Шукальнікі шчасця" (папулярная кінакамедыя). За станаўленне і развіццё беларускай кінематаграфіі Р. Кобец у 1935 г. атрымаў званне заслужанага дзеяча мастацтваў БССР. Гэтая публікацыя — пра лёс і прыгоды слаўтай у свой час беларускай п'есы "Гута". (Друкуюцца ў скарочаным варыянце).

«ГУТА» . ЮБІЛЕЙНАЕ...

"Рыгор Кобец — гэта беларускі Марцін Ідэн. Марцін Ідэн прыходзіць у літаратуру ад фізічнай працы. Рыгор Кобец — таксама. Марцін Ідэн заваёваў сабе імя талентам, Рыгор Кобец — таксама..." Гэта словы паэта Анатоля Вольнага.

17 чэрвеня 1988 года аўтар "ЛіМа" ў нарысе "Будзем ісці разам", згадваючы палзею 1928 г. на пагранічнай станцыі Негарэлае — сустрэчу М. Горкага, які вяртаўся з Сарэнта, паведамляе: "Ад імя рабочага класа рэспублікі выступіў качагар дражджавога завода Р. Кобец, які неўзабаве стане вядомым драматургам, аўтарам слаўтай п'есы "Гута"..."

Народны артыст Беларусі У. Уладзімірскі ў 1963 г. на адваротным баку фотаздымка (ён у ролі Цыганка) напісаў: "Значнай падзеяй у жыцці ўсяго нашага беларускага тэатральнага мастацтва з'явіўся спектакль "Гута" ("Шклозавод") Кобеца ў пастаноўцы тэатра імя Янкі Купалы (1930)... Было мне тады ўсяго 33 гады".

Упершыню п'еса "Гута" была надрукавана ў 1929 годзе ў часопісе "Маладняк" (№№ 8—10). "...з'яўленне такой рэчы, як "Гута" Рыгора Кобеца, вельмі дадатнае і значнае з'явішча, — заявіў малады крытык У. Сядура ("Савецкая Беларусь", 1929, 17 верасня), як толькі першы акт быў надрукаваны ў "Маладняку". Часопіс быў нарахватаў. У бібліятэках нават на чаргу запісваліся. У некаторых школах праводзіліся канферэнцыі чытачоў. А яшчэ ж тэатральнай пастаноўкі не было!

"Гута" — псіхалагічная драма. Яна адлюстроўвае жыццё рабочых шклозавода, якія выдзімаюць шкло саматужным металам. У выніку — людзі хварэюць на сухоты і паміраюць. Стары рабочы-вынаходца Мароз паводле сваіх чарцяжоў будзе шкловыдзімальную машыну. Нягледзячы на перашкоды майстроў, якім выпадна выдзіманне шкла старым металам, Мароз і яго памагаты, малады энтузіяст Цыганок, перамагаюць. Палзеі ў "Гуце" адбываюцца ў 1928 годзе. Гэта першая п'еса пра рабочых Беларусі.

Лёс п'есы бліскучы, але і цяжкі (так заўжды бывае з таленавітымі творами). Яна ставілася ў тэатрах амаль усіх рэспублік Саўецкага Саюза і пяці замежных краінах (Чэхаславакія, Польшчы, Румыніі, Аўстрыі, Венгрыі).

Першая прэм'ера "Гуты" ў пастаноўцы БДТ-1 адбылася ўвесну 1930 г. у Гомелі. У Маскве была паказана 25 чэрвеня на сцэне МХАТ-2, падчас Першай усеаюзнай алімпіяды тэатральнага мастацтва. Прэм'ера ў Мінску адбылася пасля вяртання тэатра з Масквы 14 ліпеня ў памяшканні БДТ-1. Прэм'ера ў Празе адбылася 22 лістапада 1931 г. у Вялікім тэатры аперэты. У іншых гарадах Чэхаславакіі п'еса "Гута" была паказана раней. Гэта першая беларуская п'еса, якая ставілася за мяжой, і першая савецкая п'еса, якая ў перакладзе на чэшскую мову ставілася ў Чэхаславакіі.

БДТ-1 са спектаклем "Гута" на Першай усеаюзнай алімпіядзе ў Маскве заняў першае месца, падзяліўшы яго з грузінскім тэатрам імя Руставелі, які паказаў п'есу "Ламара". Выступленне БДТ-1 на алімпіядзе — гэта самыя яркія старонкі ў гісторыі тэатра.

Рэжысёр Е. Міровіч прыняў "Гуту" (першая назва — "Карусель") да пастаноўкі ў БДТ-1 у чэрвені 1929 г., калі тэатр абнаўляў свой рэпертуар. Пра гэта паведамляе газета "Рабочий" 3 ліпеня. Пасля паказу прэм'еры ў Магілёве "Рабочий" друкуе водгук: "...Артысты паказалі, што яны цудоўна могуць спраўляцца з сучасным матэрыялам... Асабліва хораша ігралі артысты Крыловіч (Мароз) і Уладзімірскі (Цыганок)... Крыловіч і Уладзімірскі цудоўна зразумелі думкі аўтара і стварылі вельмі моцныя пераканаўчыя вобразы". (З. Д. "Гута": Новая п'еса Грыгорія Лохматого (Кобеца) в постановке БДТ-1. "Рабочий", 1930, 27 мая). Дарэчы, гэтая публікацыя абвясціла выдумку Я. Рамановіча, быццам "Гута" на прэм'еры ў Магілёве правалілася. У тым жа 1930-м вядомы крытык А. Некрашэвіч выпускае кнігу пад назвай "БДТ-1", да 10-годдзя тэатра, у якой называе "Гуту" адным з лепшых твораў не толькі на беларускай сцэне.

Пасля прагляду "Гуты" на Маскоўскай алімпіядзе прэса адзначыла, што поспех спектакля быў трыумфальны: "Шла п'еса Г. Лохматого "Гута". Спектакль імел вельмі значны ўспех. Отдельные моменты игры во время хода действия прерывались бурными аплодисментами. После каждого действия занавес поднимался до десяти раз. После спектакля выступающие с оценкой жюри от-

метили, что "Гута" — один из лучших спектаклей Олимпиады и должен занять одно из первых мест при присуждении премий". ("На театральной Олимпиаде". "Рабочий", 1930, 29 июня).

Водгукі вядомых расійскіх тэатральных крытыкаў шчодро сыпаліся са старонак газет і часопісаў: "Известия", "Литературная газета", "Рабочий и искусство", "Театр и революция", "Новый мир", "Советский театр", "Театр и драматургия"... З водгукі П. Маркава: "Кобец в пьесе "Гута" наблюдательно и свежо рассказывает о стекольном заводе в глухом углу Белоруссии... Зорко отмечает факт влияния крестьянского окружения на отсталые слои рабочих, он передает его в живых образах... Кобец сливает отдельные черты быта с целеустремленностью пьесы: она не кажется нарочитой, и белорусская окрестина встает в живых и убедительных очертаниях". (П. Марков. "Очерки современного театра. Олимпиада национальных театров". "Новый мир", 1930, № 10).

Газета "Известия" пісала: "Первый Белорусский Гостеатр, выступавший на Олимпиаде с пьесами Кобеца "Гута" ("Стеклозавод") и Курдина "Междуборье", является очень ярким революционным театром... Сейчас театр определенно берется за новую белорусскую драматургию, отвечающую на запросы эпохи реконструкции... В пьесе очень хорошо выведен тип старого рабочего-изобретателя (превосходно исполненного Крыловичем), наряду с которым выделяется другой изобретатель-комсомолец... Пьеса "Междуборье" Курдина посвящена Красной Армии в ее мирной обстановке... Оба Олимпийских выступления Белорусского театра являются одной из самых ярких страниц всеоюзного мотра". (Волков Н. "Театры Олимпиады. Первый белорусский театр". "Известия", 1930, 14 июля).

А гэта — думка крытыка і драматурга А. Глебава: "...цэнтральны вобраз п'есы — стары вынаходца Мароз — у выкананні артыста Крыловіча ператварыўся ў сапраўдны трыумф... Выканаўца ролі, абаяліваючы на ўказанні рэжысуры і матэрыял аўтара, здолеў знайсці такую гаму фарбаў, якой доўга не даводзілася бачыць на рэвалюцыйнай сцэне Масквы. Стары рабочы, захоплены вынаходніцтвам, паказан так усебакова, у столькіх розных апасродкаваннях, што нельга не бачыць у ім сапраўды жывы вобраз, выхаплены з гушчы рабочых". Той жа Глебаў прызнаў, што "Гута" не толькі не ніжэй за многія п'есы, напісаныя "масцітymi" аўтарамі, але ў многіх адносінах вышэй за іх. Не здарма ў час алімпіяды "Гуту" называлі "імянініцай". Беларускі пісьменнік і крытык Юрка Лявонны пісаў: "Як вядома, іменна "Гута" абумовіла буйны поспех БДТ-1 на ўсеаюзнай алімпіядзе мастацтваў", (Ю. Лявонны. "На лініі агню". "Звязда", 1930, 21 снежня).

Такія водгукі былі ў 30-я гады.

Сёння Р. Кобеца з яго "Гутай" беларускія наву-

коўцы выпіхнулі на задворкі, а ў некаторых энцыклапедычных выданнях зусім выкінулі з дасягненняў нацыянальнай драматургіі, далучыўшы ў адзін спіс з рускай і ўкраінскай.

У студзені 1931 г. Масква запрасіла БДТ-1 на Тызень беларускай культуры. Там паказалі "Гуту" Р. Кобеца і "Ярасць" Я. Яноўскага (пра калектыўнае вёска) у пастаноўцы рэжысёра А. Смяянова. Спектаклі ішлі ў тэатры Рэвалюцый і МХАТ-2 з вялікім поспехам. А ўжо ў кастрычніку беларуская грамадскасць адзначыла юбілейны паказ "Гуты".

Пісала газета "Звязда": "З вялікім задавальненнем Галоўнамастацтва БССР адзначае соты паказ пастаноўкі на беларускай сцэне "Гуты" Р. Кобеца — перамогі калектыву БДТ-1". ("Звязда", 1931, 7 кастр.). Уладзімір Крыловіч у тым жа нумары газеты даў сваю ацэнку п'есе "Гута" і галоўнаму герою — Марозу, ролю якога ён выконваў: "У соты раз іграючы ролю вынаходца Мароза..., я хачу сказаць аб ідэйнай установаўцы аўтара, рэжысёра і майі як выканаўцы гэтай ролі ў п'есе "Гута". ...Захапіла тая праўда, з якой аўтар — тав. Кобец гаворыць гэтым вобразам, вуснамі гэтага старога пралетара".

Незвычайны поспех "Гуты" тлумачыцца і тым, што п'еса вырашала тагачасныя жыццёвыя праблемы, адлюстроўвала барацьбу паміж старым і новым. Сам рабочы, Кобец добра ведаў вытворчыя працэсы і таму змог даць тэатру высокамастацкую п'есу, зрабіў яе зразумелай для самых шырокіх колаў працоўных... рэалізм, зразумелая і сакавітая мова захапіла гледача", — адзначыла прэса. (Пазней у кнізе А. Семановіча "Беларуская савецкая драматургія" (1968) адзначалася: "Каштоўным у п'есе "Гута" з'яўляецца і тое, што яна пазбаўлена назойлівай сацыялагізацыі, лозунгаўшчыны, голай дэкларацыйнасці, персанажы не дэкларуюць свае думкі і пачуцці, а выражаюць іх прастай натуральнай мовай...").

А ў 1932-м праводзіўся конкурс на лепшыя творы, што выходзілі на працягу 15-ці год. Газета "ЛіМ" паведамляла: "За драматургічны творы атрымалі: першую прэмію — т. Р. Кобец; першую прэмію — К. Чорны; другую — т. Курдзін, чашвёртую — І. Гурскі..." ("Вынікі літаратурна-мастацкага конкурсу", "ЛіМ", 1932, 15 снежня).

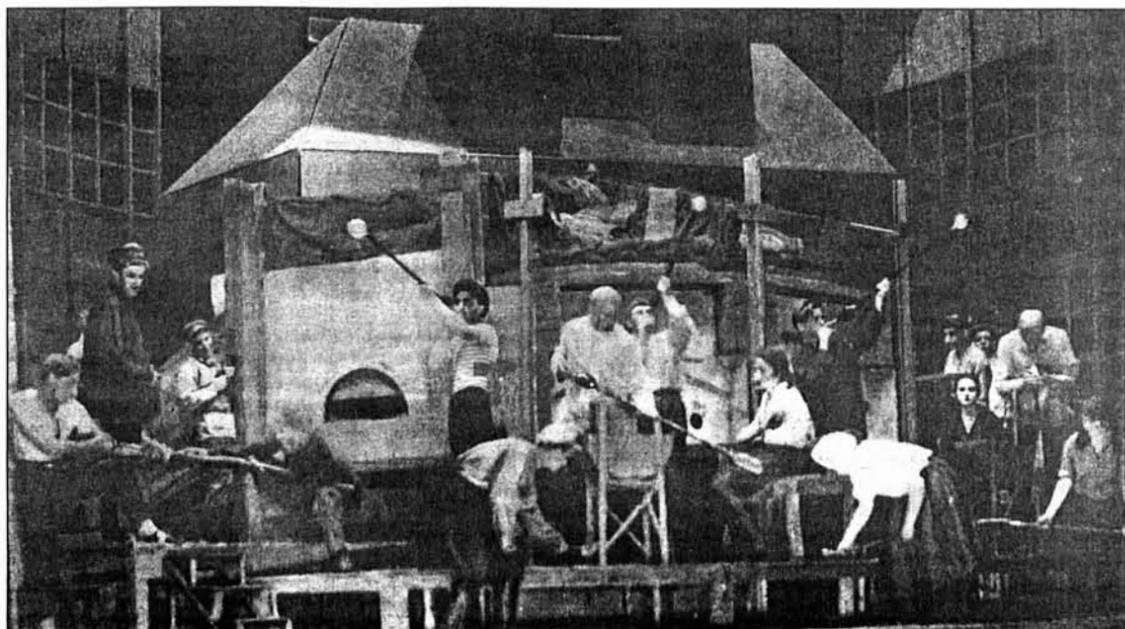
Усе артысты — удзельнікі спектакля "Гута" сталі народнымі і заслужанымі. Званы скульптар Заір Азгур прыгадваў, як У. Галубок "Рыгора Кобеца вітаў за тое, што той сваёй "Гутай" дапамог узняцця на тэатральны беларускі Алімп тром волатам — У. Крыловічу, М. Зораву і Г. Глебаву". (Заір Азгур. "Гнеў і любоў". "ЛіМ", 1969, 13 мая). Заір Ісакавіч, мусіць, забыўся назваць У. Уладзімірскага.

Не толькі тым волатам "Гута" дапамагла ўзняцця на тэатральны Алімп. На ёй выраслі артысты Г. Грыгоніс, Э. Шапко, Б. Платонаў, якія разам з Зоравым ігралі албоўныя ролі вельмі пераканаўча і псіхалагічна праўдзівя, паказваючы нутро несумленных старых майстроў (Хадькі, Скрылёва, Кружляша) і фарсунышчыка (Шунайкі), выведзеных у п'есе аўтарам скупымі, але па-мастацку яркімі маляўнічымі штрыхамі.

"Гута" зрабіла сваю справу. Дзякуючы ёй БДТ-1 атрымаў шырокую вядомасць ва ўсёй шматнацыянальнай краіне. У той жа час п'еса набывала самастойнае жыццё. Праславіўшыся на алімпіядзе і перакладзеная на мовы розных народаў, яна ішла ў тэатрах Расійскай Федэрацыі, Украіны, Арменіі, Грузіі, Узбекістана... Ілья Гурскі звяртаў на гэта ўвагу ў артыкуле "Стварыць савецкае класічнае мастацтва" ("ЛіМ", 1936, 7 крас.): "Гэта першы драматычны твор з беларускай савецкай драматургіі, які пайшоў за мяжу і з поспехам ставіўся ў рабочых клубах. Мне давялося разам з Янкам Купалам і Васілём Кавалём весці каля трох гадзін гутарку пра беларускую літаратуру з Чэхаславацкай рабочай дэлегацыяй, якая прыезджала ў СССР... Рабочыя Чэхаславакіі надзвычай станоўча адзіваліся пра "Гуту"..."

У 1931 годзе часопіс "Маладняк" (№ 3, хроніка) надрукаваў цікавую інфармацыю, дасланую з Прагі куратарам часопіса, журналістам Юліусам Фучыкам (пазней — відны культурны і грамадскі дзеяч Чэхаславакіі): "У Празе ў рабочых клубах граецца з вялікім поспехам "Гута" Р. Кобеца. "Гута" была таксама на праграме вечару — Акадэмія, які меўся адбыцца 26-1-31 года на чэскай правальроў Міжнароднага пролетарыату: Леніна, Люксембург і Лібкнехта. Аднак Пражская паліцыя не дала на гэта дазволу; і таму вечар Акадэмія адбыцца ня мог". (У замежных краінах п'есы савецкіх драматургаў у тэатрах ставіць забаранялася: урал баяўся савецкіх п'ес як правяднікоў камуністычных ідэй. — А. К.-Ф.). "Гута" — першы з беларускіх твораў, перакладзены і на міжнародную мову эсперанта...

Алена КОБЕЦ-ФІЛІМОНАВА
Фота забяспечана аўтарам
(Працяг у бліжэйшых нумарах)

«УМЕЦЬ СЛУХАЦЬ ІНШЫЯ НАРОДЫ...»

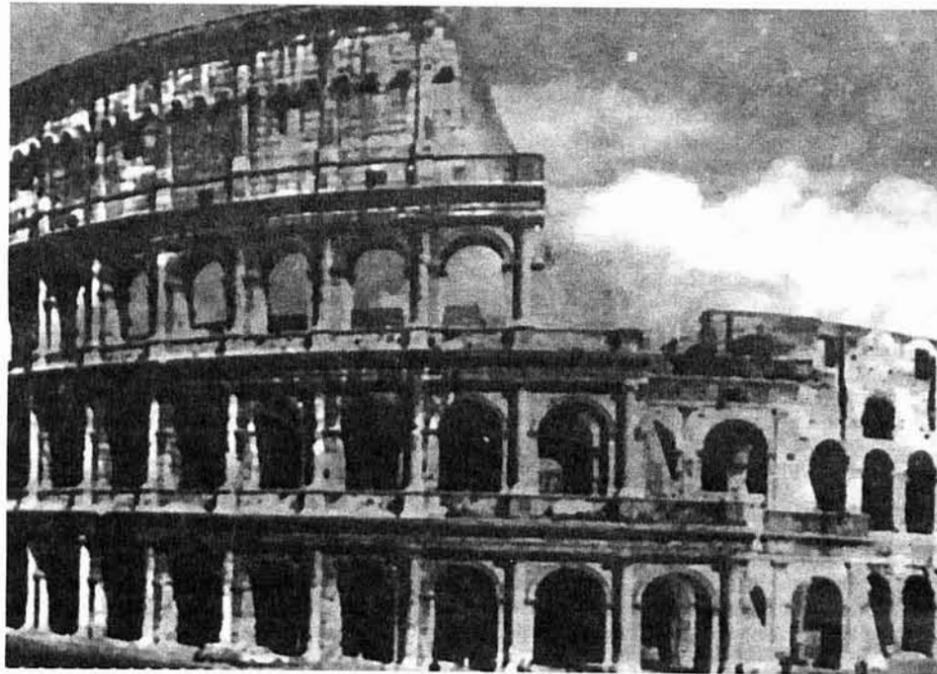
Перадусім мушу патлумачыць прычыну свайго звароту да праблемы вывучэння літаратур далёкага і блізкага замежжа. Справа ў тым, што апошнім часам у нас дастаткова выразна акрэслілася тэндэнцыя да іх выключэння з даследчыцкіх зацікаўленняў навукоўцаў. (Я маю на ўвазе пэўную катэгорыю навукоўцаў — аспірантаў, а таксама саіскальнікаў, якія прымацоўваюцца да адпаведных кафедраў ВНУ або на гэтых кафедрах пасля заканчэння ВНУ стала працуюць і маюць навуковых кіраўнікоў з ліку спецыялістаў у адпаведнай галіне). Маўляў, ці ж для айчынай навукі можа мець карысць аналіз твораў кагосьці з французскіх або амерыканскіх пісьменнікаў? Ці ж нельга абысціся без нейкага там англійскага эпэсу, з'явы не толькі “не нашай”, дык яшчэ і сярэднявечнай?.. Адкуль гэтая тэндэнцыя сыходзіць, сказаць не бяруся, але ні здаровай, ні натуральнай яе назваць нельга. Хачу толькі, каб мяне зразумелі правільна: размова зараз ні ў якім выпадку не ідзе пра навуковы прыярытэт; хто ж будзе спрачацца з тым, што галоўным аб'ектам увагі беларускіх вучоных, хоць малалых, ці сталых, павінна быць айчынная літаратура?

Але наколькі глыбока і поўна нацыянальная літаратура можа быць спасцігнута, вытлумачана, калі ўспрымаць яе як нешта самадасатковае, як “рэч у сабе”? Вядома, кожны пісьменнік хоча быць мастаком адметным, не падобным да іншых. Тое ж, па сутнасці, можна сказаць пра нацыянальную літаратуру ў цэлым, якая адлюстроўвае менталітэт свайго народа, характэрныя асаблівасці гісторыі і сучаснасці свайго краіны. І усё ж як бы ні імкнуўся творца да унікальнасці, ён піша для іншых, для “інакшых” і ўжо таму дэманструе сваё нежаданне ізалявацца ад свету. Яшчэ ў большай ступені гэта датычыцца нацыянальнай літаратуры. Парадаксальным, але і палкам заканамерным чынам прыманне пад увагу сусветнай літаратурнай прасторы якраз і дазваляе ідэнтыфікаваць айчыннае прыгожае пісьменства, выяўляць яго супольныя з іншанацыянальным эстэтычным вопытам аспекты і, адначасова, яго самабытнасць і непаўторнасць.

Яшчэ ў 1827 годзе Ё.В. Гётэ ўпершыню выкарыстоўвае паняцце “сусветная літаратура” (ням. Weltliteratur), якое з таго часу трывала ўжываючы ў навуковым ужытку. “...я ахвотна ўзіраюся ў тое, што маецца ў іншых нацыях, і рэкамендую кожнаму рабіць тое ж самае, — заўважае славуці нямецкі пісьменнік. — Мы ўваходзім у эпоху сусветнай літаратуры, і кожны піяер мусіць садзейнічаць таму, каб паскорыць надыход гэтай эпохі”. Грунтоўны падмурак і канкрэтнае напаўненне паняцце “сусветная літаратура” атрымала нашмат пазней, што было абумоўлена сацыяльна-гістарычнымі падзеямі і культурнымі стасункамі народаў; аб'ектыўнай жа рэальнасцю сусветнай літаратуры становіцца, па сутнасці, у XX стагоддзі, асабліва ў другой яго палове. Менавіта становіцца, а не стала, што найпрост звязана з інтэнсіфікацыяй станаўлення літаратур нацыянальных. Як сьвярджаў расійскі філосаф М. Бярдзьеў, нацыянальнае ёсць каштоўнасць дынамічная, якая творыцца ў часе, сталее, спеліцца, узбагачаецца, і працэс гэты можа паўнакроўна працякаць толькі талы, калі нацыянальная свядомасць, у тым ліку мастацкая, прынцыпова адкрытая насустрач “чужому”, імкнецца ў гэтым “чужым” асвоіцца.

Адпаведна мяняецца, развіваецца, укладнаецца і катэгорыя сусветнага. Кожнае пакаленне па-свойму ўяўляе яе змест. У эпоху Гётэ пад сусветнай літаратурай разумелі, па сутнасці, толькі заходнеўрапейскае мастацтва слова. У XX жа стагоддзі не застаецца ніводнага рэгіёна і тым больш кантынента, які б не зрабіў (і не працягвае рабіць) свайго ўнёску ў літаратурную скарбонку свету. Ёсць у ёй, без сумневу, і беларускі ўклад. Неабходна, каб ён быў заўважаны і ацэнены; але, прэтэндуючы на гэта, ці ж не варта і нам самім заўважаць іншых? Гэта трэба, дарэчы, не так “іншым”, як нам самім. Нічога новага ў далёкай думцы няма. Яшчэ М. Багдановіч пісаў у артыкуле “Забывты шлях”: “Намагаючыся зрабіць нашу паэзію не толькі мовай, але і духам, і складам твораў пшыра беларускай, мы зрабілі б цяжкую памылку, калі б кінулі тую вывучку, што нам давала светавага (найчасцей еўрапейскага) паэзія. Гэта апошняя праца павінна ісці

Да праблемы вывучэння замежных літаратур беларускім літаратуразнаўствам

поўным ходам. Было б горш, чым нядальствам, нічога не ўзяць з таго, што сотні народаў праз тысячы гадоў сабіралі ў скарбніцу светвай культуры...”. Хутка стагоддзе праміне з часоў Багдановічавай парадзі, а ўсё яшчэ прыходзіцца даводзіць: для беларускага літаратуразнаўства актуальным і неабходным з'яўляецца вывучэнне нацыянальнага мастацтва слова ў кантэксце сусветнага. Гэтае вывучэнне не ёсць самамэта, яно павінна спрыяць далучэнню айчынай літаратуры да сусветнай літаратурнага працэсу, стымуляваць уласныя эстэтычныя пошукі. Пры гэтым, безумоўна, навуковец мусіць быць разборлівым у абранні аб'екта і прадмета даследавання, гэтакасама як разборліва і ініцыятыўна ставіцца да чужых адкрыццяў сапраўдны пісьменнік, дбаючы пра арганічны сінтэз нацыянальнага з агульначалавечым.

Сёння наспела неабходнасць укладнення самога паняцця “кантэкст”, гэтага вымагаюць і стан сучаснага беларускага літаратуразнаўства, і інтэнсіфікацыя міжнацыянальных літаратурных сувязяў. Варта ўсведамляць, што кантэкст літаратурнага твора бязмежны, і чым ён шыры і кожным выпадку асэнсавання твора нацыянальнай літаратуры, чым уважлівей стаўленне не толькі да яго ўнутрытэкставай стыхіі, але і да прысутнасці ў ім сусветнага эстэтычнага досведу, тым больш новых філосафскіх, мастацкіх граняў у ім выяўляецца. Між тым, амаль усе сучасныя аўтары фармулёвак кантэксту (як расійскія, так і беларускія) традыцыйна не выходзяць за межы канкрэтнага твора; сярод выключэнняў — прафесар В.П. Рагойша, які ў сваёй “Тэорыі літаратуры ў тэрмінах” слухна заўважае: “Часам для глыбейшага спасціжэння тэксту літаратурнага твора неабходна выйсці за яго межы, звярнуцца да так званага макракантэксту — кантэксту ўсёй творчасці пісьменніка, літаратуры і культуры ў цэлым, грамадскага жыцця пэўнай нацыі, часу ці нават эпохі”.

Толькі пры ўмове валодання навыкамі кантэкстуальнага даследавання твора, бадай, і можна пазбегнуць канусаў і недарэчнасцяў, што нярэдка прысутнічаюць у асобных выказваннях і публікацыях. Дзеля прыкладу можна спаслацца на выразы кітагалу “Караткевіч — гэта беларускі Гарсія Маркес” або “Караткевіч — гэта беларускі Умберта Эка”, трапныя толькі на першы погляд, а насамрэч даволі сумніўныя. Аўтары падобных вызначэнняў выходзяць з таго, што паэтыка У. Караткевіча нагадвае эстэтычную палітру знакамітага калумбійца, лаўрэата Нобелеўскай прэміі Габрыэля Гарсія Маркеса і не менш вядомага італьянца Умберта Эка. Сапраўды, ёсць усе пад-

ставы для параўнання “Дзікага палявання караля Стаха” са слаўтай кнігай Гарсія Маркеса “Сто гадоў адзіноты”, а рамана “Хрыстос прыязміўся ў Гародні” — з “Імем Ружы” Эка. Але ж Караткевіч апублікаваў “Дзікае паляванне караля Стаха” ў 1964 годзе, тады як Гарсія Маркес свае “Сто гадоў адзіноты” — у 1967-м (па іншых звестках — у 1968-м), на рускую ж мову яны ўвогуле былі перакладзены ў 1970 годзе; раман “Хрыстос прыязміўся ў Гародні” быў завершаны ў 1966 годзе, а “Імя Ружы” Эка выйдзе з друку ажно ў 1980-м. З гэтага лагічна вынікае, што менавіта беларускаму творцу належыць першынство эстэтычных адкрыццяў, што прынеслі славу Маркесу і Эка. А значыць, больш да месца пра Гарсія Маркеса гаварыць як пра “калумбійскага Караткевіча” і пра Эка — як пра “італьянскага Караткевіча”. Гэта можа падацца дробяззю, а на справе размова ідзе пра нацыянальныя — прынамсі, мастацкія, літаратурныя — прыярытэты. Сваё трэба цаніць па вартасці, а для гэтага важна ведаць і чужое.

Кантэкстуальнае вывучэнне (і ў яго межах — параўнальна-тыпалагічнае) беларускага прыгожага пісьменства неабходнае ў мэтах стварэння не толькі яго адэкватнай гісторыі, але і гісторыі ўсёй сусветнай літаратуры, бо пашырае ўяўленне пра лёс і функцыянаванне тэм і праблем, сюжэтаў, вобразаў і матываў, жанраў і стыляў, пра агульнае і адметнае ў іх рознанацыянальных варыянтах. У гэтым рэчышчы працавалі і сёння працуюць многія беларускія вучоныя. Але нягледзячы перакананасць, што прадметам вывучэння найчасцей становіцца беларуска-славянскія літаратурныя і культурныя ўзаемасувязі (хаця і яны ў розны час і ў рознай ступені падпадалі пад пэўныя каноны і нярэдка звужаліся да сацыяльна-эстэтычных параметраў). Што ж да праблем сувязяў беларускага мастацкага слова з заходнеўрапейскімі, амерыканскімі, усходнімі літаратурамі, то айчынная навука, па сутнасці, рабіла толькі спробы да іх падступіцца.

Здавалася б, вядома: літаратуразнаўства ніводнай краіны не тоеснае навуцы, якая мае аб'ектам даследавання выключна нацыянальную літаратуру. Гэтакасама і беларускае літаратуразнаўства не тоеснае “беларусазнаўству”, у яго рэчышчы працуюць і шматлікія славісты — знаўцы рускай і ўкраінскай, польскай і чэшскай, сербскай і македонскай, славенскай, іншых літаратур, і біблісты, і даследчыкі літаратур заходніх — амерыканскай, англійскай, нямецкай, французскай і іншых. Да меркаванняў гэтых вучоных прыслухоўваюцца і па-за межамі Беларусі. Іх манаграфіі, падручнікі і вучэбныя дапаможнікі актыўна выкарыстоўва-

юцца студэнтамі і навукоўцамі іншых краін; сярод падрыхтаваных у той жа Расіі кандыдацкіх і доктарскіх літаратуразнаўчых работ сёння цяжка знайсці такую, у бібліяграфічным апарате (і, адпаведна, у тэарэтычным і практычным карпусах) якой не фігуравалі б працы беларускіх вучоных. Ці не з'яўляюцца яны беларускімі вучонымі толькі з тае прычыны, што іх навуковыя інтарэсы палягаюць у вобласці іншанацыянальных літаратур? Ці ж не паказчык узроўню беларускага літаратуразнаўства, што нашы спецыялісты па літаратурах далёкага і блізкага замежжа — жаданыя ўдзельнікі прэстыжных міжнародных кангрэсаў і канферэнцый; больш таго, іх (у тым ліку маіх калег па кафедры замежнай літаратуры БДУ) тыя ж расійскія навуковыя калектывы запрашаюць у якасці сааўтараў дзеля стварэння не толькі падручнікаў, але і акадэмічных гісторыі замежных літаратур (англійскай, нямецкай, аўстрыйскай і іншых), іх працы (вучэбныя дапаможнікі, манаграфіі, пераклады) не толькі прадаюцца, але і ахвотна выдаюцца ў Расіі?

Зноў пра вядомае: усякае глыбокае, новае даследаванне беларускім літаратуразнаўцам твораў замежнага аўтара становіцца набывтам менавіта беларускага літаратуразнаўства, аналагічна таму як, напрыклад, цудоўны пераклад на беларускую мову з іншай мовы становіцца набывтам беларускай культуры, яе арганічным і істотным складнікам. Як пераклад садзейнічае развіццю нацыянальнай мовы, бо з'яўляецца адным з важных фактараў развіцця мастацкай свядомасці нацыі, так і навуковае даследаванне эстэтычнага вопыту замежных аўтараў у сукупнасці з вывучэннем прац замежных тэарэтыкаў літаратуры ўтрымлівае немалы патэнцыял і для навукоўцаў, і для пісьменнікаў. Хачу спаслацца на адно выказванне — вядомага нашага літаратуразнаўцы М. Тычыны, якое не страціла актуальнасці сёння: “На жаль, вельмі многае з сусветнай філосафскай і эстэтычнай думкі прайшло міма нашай увагі, а без гэтага наш “дама-рошчаны” катэгарыяльны апарат здольны самае вялікае хіба што на апісанне літаратурнай з'явы, і то прыкметна недакладнае. У выніку ў сваім навуковым аналізе мы вымушана спыняемся на самых верхніх узроўнях шматлікіх вобразных сэнсаў, якія свядома ці міжвольна выяўляе таленавіты пісьменнік у сваіх творах” (“ЛіМ”, 10 снежня 1993 г.).

Нельга не сказаць і пра іншы бок праблемы. Геапалітычнае становішча нашай краіны такое, што жыць, апроч як у дыялогу з Усходам і Захалам, мы не можам. Зрэшты, як і любая краіна. І гістарычная, і сённяшняя рэальнасць яскрава сведчыць: ад розніцы да разніцы адзін крок. Але каб размаўляць, трэба разумець. А каб разумець, трэба ведаць. Пазітыўную ролю літаратур у сучасным камунікатыўным працэсе немагчыма пераацаніць.

Нарэшце, самы што ні на ёсць практычны і, здаецца, неабвержны аргумент на карысць вывучэння нашым літаратуразнаўствам не толькі айчынай літаратуры. Праграмы для філалагічных факультэтаў беларускіх ВНУ здавён уключаюць і такую асобную дысцыпліну, як гісторыя замежнай літаратуры. З 1994 года родная літаратура выкладаецца з элементамі літаратуры сусветнай і ў сярэдняй агульнаадукацыйнай школе (як з базавым, так і з паглыбленым і профільным вывучэннем беларускай літаратуры). Пра наяўнасць такой спецыяльнай дысцыпліны ў ВНУ і школе, як руская літаратура, ужо не кажу. Больш за тое, і ў Беларусі дзержаўным універсітэце, і ў іншых ВНУ рэспублікі паспяхова працуюць аддзяленні славянскіх літаратур, рамана-германскай філалогіі, карыстаюцца вялікай папулярнасцю сярод абітурыентаў і аддзяленне кітайскай мовы і літаратуры, дзе падрыхтоўка вядзецца не толькі па моўных, але і па літаратуразнаўчых спецыяльнасцях — “Гісторыя англійскай літаратуры”, “Гісторыя італьянскай літаратуры”, “Гісторыя нямецкай літаратуры”, “Гісторыя французскай літаратуры” і г.д. У такім разе для ўласна выкладчыцкіх мэтаў, для забеспячэння ВНУ кваліфікаванымі кадрамі (а сведчанямі такой кваліфікацыі якраз і ёсць абароны кандыдацкіх і доктарскіх дысертацый) ці ж не патрэбны нам уласныя спецыялісты па замежных літаратурах? Прычым не проста “лектары”, а сапраўдныя вучоныя, якія б мелі ўласны погляд на тое ж, паводле М. Бахціна, “чужое слова”, якія б маглі годна ўводзіць яго ў рэчышча нацыянальнай літаратуры, культуры, нацыянальнай ідэалогіі, калі хочаце. Іначай мы не толькі паставім крыж на існаванні пэўных філалагічных спецыяльнасцяў, не толькі зробім крыўдны крок назад у філалагічнай адукацыі наогул, але і зняважым сябе, непазбежна апынемся — прынамсі, у сферы гуманітарных навук — у татальнай, як кажуць вучоныя, дыяхрыніі, а працей — у багне духоўнай самаізаляцыі.

Ева ЛЯВОНАВА,
кандыдат філалагічных навук,
дацэнт кафедры замежнай літаратуры
Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта

ЗА ПРАЎДУ НА ЗЯМЛІ

Споўнілася 70 гадоў Эдуарду Скобелеву, празаіку, публіцысту і паэту. Яго ўклад у культуру, у духоўнае выхаванне народа — аб'ёмны і бяспрэчны. Жыццё краін і іх народаў не абыходзілася без цяжкіх часоў. Калі, напрыклад, у смутны час пачатку XVII стагоддзя над Маскоўскай дзяржавай нависла смяротная пагроза, сапраўдныя патрыёты і грамадзяне сваёй Айчыны — К. Мінін ды Д. Пажарскі ўзначалі рух, каб выратаваць яе.

Любой из нас обязан стать народом: хранить его черты, его мечты, и умножать страданием и потом в бездушном дне духовные цветы.

У творчасці Э. Скобелева духоўная сутнасць чалавека, якую важна зберагчы ў сабе на ўсё жыццё — заўжды святая.

Что человеку нужно, все в нем есть. И если рано что-то отцветает, — лишь наше благородство или честь.

И нет, поверь, спасенья на земле, помимо Правды, Истины и Чести...

Сярод мноства работнікаў цэха культуры, на жаль, значная іх частка не ў стане падняцца вышэй за ўзровень забаўляльнай публікі, гэтакіх камедыянтаў у вялікай сям'і грамадстве, у якой ёсць і іншыя, больш важныя абавязкі, паколькі жыццё — гэта не суцэльны атракцыён адных задавальненняў.

Прафесійная і творчая дзейнасць Э. Скобелева — яскравы прыклад самаадданага служэння свайму народу, перад будучымі пакаленнямі, узор волі, смеласці і бескампраміснасці. Гэта праца, што з чорнай груды руды выплаўляе Праўду, Ісціну і Дабрыню. Часам адчайны крык «Буравесніка», які папярэджвае пра небяспеку, што прыхоўваецца пад ілжывымі лозунгамі глабалістаў, інтэрнацыяналістаў, лібералаў, якія выстаўляюць сябе ў якасці абаронцаў свабоды, дэмакратыі і ўсеагульнай дабрачыннасці.

На гербе аднаго з расійскіх гарадоў напісана: «Нязломны дух усё пераадоле». Краіна можа ганарыцца адным са сваіх адданных Айчыне людзей з непакінутым духам.

Творчасць Э. Скобелева — чыстая крыніца для маральнага выхавання людзей, духоўны стрыжань народа.

Шаноўны Эдуард Мартынавіч, ваша праца — гэта вечная барацьба за светлыя ідэалы чалавецтва!

**Вячаслаў ВІНІК,
кіраўнік прадстаўніцтва Губернатора
і Урада Ніжагародскай вобласці
ў Рэспубліцы Беларусь**

ццю Зла, усю энергію свайго літаратурнага і паэтычнага слова накіроўвае на яго разбурэнне, капіе дзень за днём пра-токі да Дабрыні.

У адрозненне ад праслойкі людзей-рабінзонаў, якія жывуць марамі выбрацца з краіны, пісьменнік увесь час разважае пра лёс простага чалавека, пра народ, што выкарыстоўваецца сусветнымі марыянеткамі ў антынародных інтарэсах. Яго творчасць нагадвае барацьбу бацькі за лёс свайго дзіцяці, якое час ад часу недасведчанае, наіўнае і даверлівае. Толькі так можна разумець яго палымны заклік:

*Поэт гореть обязан, и дотла,
пока народ тех слов
не понимает!*

Чалавек павінен ведаць: толькі агульнасць людзей, што ўсведамляюць сябе суб'ектамі, якія ствараюць сваю гісторыю, з самастойным, цэласным светапоглядам, з успрыманням свету «здаровай псіхікай», з пачуццём абавязку, гонару, адказнасці перад будучымі пакаленнямі можа звацца народам. Інакш вецер гісторыі садзьме з твару зямлі грамадства, якое перастае быць народам. Таму:

І ў наш, не менш смутны час, калі «новае стагоддзе толькі што пачалося, але ўжо стамілася ад памылковых поглядаў», Э. Скобелеў знаходзіцца ў першых радах вернападданных сваёй Айчыны ў барацьбе свайго народа супраць маральнага разлажэння і духоўнага заняволення, за захаванне традыцый і звычаяў, за разнастайнасць шляхоў нацыянальнага развіцця і самавыяўлення.

Часта здараецца, што чалавек губляе арыентацыю ў лесе, калі раптам набягуць хмары і заслоняць сонца.

Але насуперак цемры, і, напэўна, гэта закон прыроды, заўсёды існуюць сілы і людзі, што выражаюць іх, якія не дазваляюць зацямніць святло сапраўднага жыцця, цэласнай і разнастайнай, з вечнымі каштоўнасцямі — Праўдаю, Гонарам, Сумленнем, Абавязкам. Гэтыя словы належаць Юбіляру. Гэтым святлом пранізана ўся яго творчасць, што ўвасоблена ў шматлікіх творах: «Мірослав-князь дреговичский», «Свидетель», «Катострофа», «Прыжок дьявола», «Завещание Сталина», «Кастусь Калиновский», «День из жизни Сократа» і інш., у паэтычных зборніках і кнігах для дзяцей.

Э. Скобелеў, спасцігнуўшы сутнасць праблем новага стагоддзя, у якім «моцныя Свету гэтага» пабудавалі арганіза-

АДПЛАТЯ

(Працяг. Пачатак на стар. 9)

— О, канечне, у нас на зоне быў такі аўтарытэт па мянушцы Бог... Яго ўсе баяліся... А што, і ты яго ведаеш?...

Стасік памаўчаў крыху, каб ягоныя словы гучалі больш важна, і павярнуўся да Чыгуна: — Скажы тым хлопцам, што цябе падалі да мяне, калі яны і далей будуць мяне шукаць, іх пакарае Бог...

Калі Стасік прагнуўся, Чыгуна ўжо не было побач, затое ў кішэнні за пазухай прапалі ўсе да аднаго ягоныя дакументы — пашпарт, працоўная кніжка, дыплом... Чыгун нездарма гадамі адседжваўся на зоне, нездарма вадзіў сяброўства з крымінальнымі «аўтарытэтамі». «Ну што ж, на ўсё воля Божая, — падумаў Стасік і са здзіўленнем адзначыў, што пачаў ужо мысліць царкоўнымі катэгорыямі. — Здаецца, і не вучыў ніхто, а глядзі ж ты...» Снежаньскі дзень, што вераб'іная дзюбка, у чатыры гадзіны ўжо пачынае змяркацца. Стасік яшчэ раз вызірнуў са свайго сховішча і, нічога не ўбачыўшы падазронага, падаўся ў тыл загадзя аблюбаванага ім падвор'я. Усё ішло так гладка, што Стасік нават забаяўся, ці не рыхтуе хто-небудзь яму пастку: «усё ж яны за мною сачылі, можа, і цяпер дзе схаваўшыся назіраюць...» Але праз імгненне ён адкінуў дурную думку: «Каго ж ім, гэтым бандытам, баяцца? Цэлы дзень я тут праседзеў, даўно б задупшылі...» Амаль бягуча ён зламаў невялічкае акенца ў задняй сценцы гаража і зноў прыслухаўся. Здалёк ледзь далятала некалі любімая ім турыцкая песня Візбара: «Милая моя, солнышко лесное...» Як даўно

гэта было, нават самога Візбара ўжо косці, мусіць, спаракнелі... Пад такія думкі Стасік усунуў у акенца спачатку ногі, а потым, падцягнуўшыся, і ўсё хударлявае цела. Машыны ў гаражы не было. Стасік адразу ж убачыў люк у падлозе, зачынены на вялізны замок, а прама над ім другі люк, таксама зачынены, ён хутчэй за ўсё вёў у саму хату. Тоненькія прабойчыкі, на якіх виселі гэтыя замкі, адарваць было раз плонуць. Хочаш верхні, а пажадэш, то і ніжні — паясі хачя б сырой бульбы... Стасік не вагаўся ні хвіліны: на што яму тыя каштоўнасці? Ісці іх перапрадаваць? Н-е-е... Ды і ў горадзе з'яўляцца нельга, там яго толькі і чакаюць. Ён наобмацак знайшоў манціроўку, узарваў хліпкія, з цвіка зробленыя, прабоі і па прыстаўной лесвіцы спусціўся ўніз. Тут было цёпла і цёмна, добра пахла ляжалаю бульбаю. Стасік па вопыце ведаў, што тут павінна быць электрычнае святло і што яго можна ўключыць не баючыся. І як толькі ён гэта зрабіў, дык аж прысвіснуў ад радасці і здзіўлення — падполле не толькі было засыпана бульбаю, тут чырванела шмат морквы, ляжала капуста, а па сценах набіты паліцы са слоікамі нечага смачнага! «Вось гэта багацце, — аж заенчыў Стасік. — Ну і на-ясіся ты, браток, глядзі каб вантробы не завярнуліся...» І зноў у галаве з'явілася гэтае прычэплівае слова «багацце», і Стасіка зноў пачалі адольваць цяжкія думкі. «Што ўсё ж трэба рабіць, шукаць ці не шукаць маміны грошы? А калі я іх знайду, дык што з імі буду рабіць? Паседу на возера Мерцбахера? Толькі там я яшчэ не быў...» Стасік схпіў вялікую морквіну, пачаў прагна грызці, потым аб вос-

трае рэбра збіў накрыўку са слоіка, еў агуркі і ўсё думаў... думаў... Бедны Стасік, ён не цікавіўся палітыкай, не ведаў, што менавіта ў гэтыя дні разваліўся і перастаў існаваць Савецкі Саюз, што ў кожнай новаспечанай дзяржаве з'явіліся свае, ніколі нікім дагэтуль нябачаныя грошы, што ўсе маміны багаці, адпсанья яму, пайшлі дымам і гарам.

А Стасік сядзеў у чужым склепе і грыз чужую, крадзеную моркву. «Дый маміны багаці, няхай сабе і ўяўныя, таксама крадзеныя, — падумаў раптам Стасік. — А пошукі іх небяспечныя, дый непатрэбныя яны мне...»

І ў гэты момант раптам усвядоміў, што і сам ён ужо зусім не той чалавек, якім быў яшчэ некалькі месяцаў таму, у жніўні дзевяноста першага года. Ён зразумеў, што ніколі больш не паедзе ні ў Хамар-Дабан, ні на Цянь-Шань, ні ў Варзоб... Ён іншы, у сярэдзіне яго нешта перарадзілася і ўжо не мае аніякай ахвоты куды-небудзь ехаць.

Калі Стасік усё гэта канчаткова зразумеў, на душы зрабілася лёгка і спакойна. Ён патушыў святло і заваліўся спаць.

«Спадзяюся, што пасярод ночы сюды ніхто не прыйдзе і мяне не павяжуць. А снопяць і арыштуюць — дык так мне і трэба, усё на свеце патрабуе сваёй платы...»

Калі Стасік раніцаю выбраўся са свайго падполля, то аж войкнуў ад здзіўлення: зямля навокал была засыпана бялюткім снегам і на ім рэльефна, аж да апошняй дробязі, адбіваліся пратэктары ягоных старых, падабранных недзе чаравікаў. «Глядзі, каб праз гэтую прыгажосць цябе не вылічылі», — спачатку засумняваўся Стасік, а потым зноў супакойся: з неба працягваў сыпацца ўсё той жа сняжок, пакрываючы ўсё навокал і ад ягоных слядоў хутка не засталася і памяці.

Шлях Стасікаў ляжаў у недалёкія адсюль Смілавічы, за якімі, як яму казалі, былі і тыя Ляды. Там ён спадзяваўся пачаць новае жыццё.

ЗАХАРАВА, 19

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарава, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва»; e-mail: minsk@lim.by
Адрас у Інтэрнеце — www.lim.by

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва»

— прымае да разгляду выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі;
— выканае ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг;
— арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.
Вул. Захарава, 19,
тэл.: 284-79-65
Ліцэнзія на выдавецкую дзейнасць № 02330/0056810 ад 2 сакавіка 2004 года, выдана Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Кнігі можна набыць у Рэдакцыйна-выдавецкай установе «Літаратура і Мастацтва». Тэлефоны аддзела маркетынгу і рэкламнай дзейнасці: 284-79-65; (факс) 284-82-04.

Музей гісторыі дарог беларускіх

Дарогі – сімвал багацця беларускай зямлі. Неад’емная частка нашай Радзімы, аснова яе эканамічнай моцы. Пэўна, таму мы ствараем ім тэматычныя помнікі і ...цэлыя музеі! Так, напрыканцы кастрычніка пачаў працаваць Музей гісторыі дарожнай гаспадаркі. У нашай краіне – першы. А размясціўся ён на тэрыторыі прадпрыемства «Белдарбуд». Там і адбылася цырымонія ўрачыстага адкрыцця.

— Для беларусаў, зямля якіх ляжыць на шляху «з вараг у грэкі», дарогі ва ўсе часы мелі выключнае значэнне, — зазначыў першы намеснік міністра транспарту і камунікацый Рэспублікі Беларусь, дырэктар дэпартамента «Белаўтадар» Аляксандр Мінін, які, дарэчы быў адным з ініцыятараў заснавання музея.

У экспазіцыі можна ўбачыць фрагменты дарожнага пакрыцця, інжынерных збудаванняў. Вы давсаецеся пра драўляныя дарогі і... драўляныя цвікі, а яшчэ — пра маставыя з брусчаткі і каменнай шашкі.

Шмат стагоддзяў запар на шляхах старажытных славян, асабліва пры ўездзе ў гарады і мяс-

тэчкі, па традыцыі ўстанаўлівалі невялічкія каплічкі. Часта іх будавалі на скрыжаваннях дарог, каб аніякая нячыстая сіла не змагла збіць спадарожніка са шляху. Каплічкі-крыжы — увогуле характэрная прыкмета і неад’емная частка нашых трактаў. Адна з іх і ўпрыгожвае гэты музей.

Арганічна ўпісваецца ў экспазіцыю старажытны камень-валун. Дарэчы, на гэтым «рагвалодавым камяні» — прыдарожным знаку ў сярэднявековай Беларусі, што калісь стаяў каля Оршы — адноўлены адпаведны надпіс.

Наведваючы музей, вы ўбачыце макет каменнага моста, які ўвасабляе традыцыю былых стагоддзяў. Менавіта такія класічныя збудаванні з арачным скляпеннем, якія прыйшлі да нас са старажытнага Рыма, былі шырока распаўсюджаны на дарогах Беларусі ў XVIII — XIX стагоддзях.

Некалі, каб пазначыць пройдзены шлях, чалавек ламаў галінку дрэва, падсоўваў камень бліжэй да дарогі. Так нарадзіліся дарожныя знакі. Некаторыя з іх таксама ўваходзяць у экс-

пазіцыю, а іх апісанне і дакладныя памеры ўзяты з матэрыялаў Нацыянальнага гістарычнага архіва Рэспублікі Беларусь.

Цэнтральнае месца ў экспазіцыі займае знак «Вехі гісторыі беларускіх дарог», якія сімвалізуе пачатак айчынных шляхоў. На Кастрычніцкай плошчы сталіцы ўстаноўлены знак адліку кіламетражу аўтамабільных дарог Беларусі. Такія знакі існуюць у кожным абласным цэнтры, а таксама ў такіх старажытных паселішчах, як Орша, Полацк...

— Гэта толькі пачатак, — зазначыў галоўны архітэктар «Белдарбуда» А. Сардараў. — У будучым у музеі мяркуюцца размясціць яшчэ і старую дарожную тэхніку.

Пасля экскурсіі для першых наведвальнікаў адбылася прэзентацыя кнігі «Залатыя паясы Беларусі».

...Дарога заўжды лічылася сімвалам перамен, дынамічнага руху наперад. Яна выходзіла, натхняла на новыя адкрыцці. Відаць, таму экспазіцыя натуральных экспанатаў старажытнай і сучаснай гісторыі дарог пакідае нам цвёрдую ўпэўненасць у будучыню, а яшчэ — веру ў тое, што кожны падарожнік дасягне сваёй мэты ў свой час.

Ганна БАКУН,
студэнтка Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце
Рэспублікі Беларусь

Фота Канстанціна ДРОБАВА

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАДПІСКА НА І ПАЎГОДДЗЕ 2006 ГОДА!

«Літаратура і мастацтва»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 4000 руб.
на 3 месяцы — 12000 руб.
Ведомасная (індэкс — 638562)
на 1 месяц — 5200 руб.
на 3 месяцы — 15600 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 6 месяцаў — 25200 руб.

«Малалосць»

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 3 месяцы — 12600 руб.
Ведомасная (індэкс — 749572)
на 1 месяц — 5200 руб.
на 3 месяцы — 15600 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 6 месяцаў — 25200 руб.

«Польмя»

Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 4000 руб.
на 3 месяцы — 12000 руб.
Ведомасная (індэкс — 749852)
на 1 месяц — 5000 руб.
на 3 месяцы — 15000 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 1 месяц — 4100 руб.
на 6 месяцаў — 24600 руб.

«Всемирная литература»

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 2 месяцы — 4500 руб.
на 4 месяцы — 9000 руб.
Ведомасная (індэкс — 748632)
на 2 месяцы — 5200 руб.
на 4 месяцы — 10400 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 2 месяцы — 5000 руб.
на 6 месяцаў — 15000 руб.

«Нёман»

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 4000 руб.
на 3 месяцы — 12000 руб.
Ведомасная (індэкс — 749682)
на 1 месяц — 5000 руб.
на 3 месяцы — 15000 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 1 месяц — 4100 руб.
на 6 месяцаў — 24600 руб.

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР

Анатоль
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Уладзімір ДАВЫДОЎСКИ
(намеснік галоўнага
рэдактара)
Віктар КАВАЛЁЎ
Янка ЛАЙКОЎ
Інеса ПЕТРУСЕВІЧ
Ірына ШАЎЛЯКОВА
Наталля ЯКАВЕНКА

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захаравы, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнэце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылання на «ЛіМ». Рукпісы рэдакцыі
не вяртае і не рэцензуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і верстка
камп’ютэрнага цэнтра
РВУ «Літаратура і Мастацтва»

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва
«Беларускі Дом друку»
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79

Індэкс 63856 Наклад 2901
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
7.12.2005 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
«Літаратура і Мастацтва»

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 1447

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12